

NÉPRAJZI HÍREK / ETHNOGRAPHISCHE NACHRICHTEN
Informationsheft der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft

Schriftleiter:
JÓZSEF HÁLA, GYÖRGY MÁTÉ
H-1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.
Ungarn

Die Zeitschrift informiert Sie über das Programm
der Ungarischen Ethnographischen Gesellschaft,
die ethnographischen Forschungen,
Forscher und Ausstellungen,
volkskundliche Dokumentationen,
angewandte Volkskunde in Ungarn.

NÉPRAJZI HÍREK

XLVII. • 2018/1.

Néprajzi Hírek

A Magyar Néprajzi Társaság tájékoztatója

Tudománytörténet	(3)
Fórum	(31)
Néprajzi muzeológia	(36)
Szemle	(39)
In memoriam	(42)
Mindenféle	(49)

NEGYVENHETEDIK ÉVFOLYAM
2018/1.

Szerkesztők:

Hála József (felelős szerkesztő)

Máté György

A kiadást támogatta a

Nemzeti Kulturális Alap

ISSN 0133–8021

Kiadja a Magyar Néprajzi Társaság

Felelős kiadó: Bodó Sándor

Engedélyszám: III/Sz1/426/1980

Terjeszti a Magyar Néprajzi Társaság

Megrendelhető:

1055 Budapest, Kossuth Lajos tér 12.

Nyomdai munkálatok:

Kapitális Nyomda

Felelős vezető: Kapusi József

Tartalom

TUDOMÁNYTÖRTÉNET	3
Czövek Judit: Emlékezés Veress Sándorra	3
Kemecsi Lajos: Százötven éve született Semayer Vilibáld	9
FÓRUM	31
Balogh Balázs: A „Verbal Charms and Narrative Genres” című konferencia megnyitása	31
Mészáros Csaba: A néprajztudomány helye és szerepe a 21. században (Budapest, 2017. november 21.)	32
Kemecsi Lajos: Informális eszmecsere a néprajz helyzetéről a mai Magyarországon	34
NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA	36
Nagy-Pölös Andrea: XX. Országos Fazekaspályázat és Kiállítás. Körmend, 2017	36
SZEMLE	39
Nagy Gábor: Kötetel köszöntötték a 90 éves Tóth Ferencet	39
IN MEMORIAM	42
Barna Gábor: Elhunyt Szilárdfy Zoltán	42
Szilágyi Miklós: Ujváry Zoltán emlékezete	45
MINDENFÉLE	49
Kalina Veronika: Kilenc hónap a kanadai magyarok között, Calgaryban ...	49
Bali János: Egy modern betyár és ami (aki) mögötte van: Ambrus Attila, a Viszkis	53
Mirk Szidónia Kata: Kájoni János-díjat kapott Halász Péter. Laudáció ...	63
Voigt Vilmos: Még egy miniatúra. Dr. Kalmár Gusztáv: Hazánk és népei – Magyarország leírása	65
Hála József–Máté György (összeáll.): Rövid hírek, tudósítások	67

TUDOMÁNYTÖRTÉNET

Emlékezés Veress Sándorra

2017. november 2-án a MTA BTK Zenetudományi Intézet emlékkiállítással és hangversennyel tisztelgett Veress Sándor (Kolozsvár 1907. február 1.–Bern, 1992. március 4.) zeneszerzőre, kutatóra és tanárra, halálának 25. évfordulója alkalmából. A kamarakiállítást Vikárius László, a Bartók Archívum vezetője és Berlász Melinda tudományos főmunkatárs, a kiállítás kurátora nyitotta meg.

Az elmúlt fél évszázadban az emigránssá vált magyar művész és tudós munkássága szinte észrevétlenül törlődött ki a magyar kultúrtörténetből. Ezért bír különösen nagy jelentőséggel ez az emlékkiállítás, amellyel Berlász Melinda Veress karakterisztikus, sokszínű életműve szellemi, művészi, tudományos és pedagógiai tevékenységének bemutatására és értékelésére vállalkozott. A kiállítás tematikus egységekbe rendezve mutatta be a zeneszerző, a zongoraművész, a zeneelmélet-tanár, valamint a népzenekutató Veress.

A kiállítóterembe belépő látogató egy kétnyelvű – magyar és német nyelvű – életrajzi táblát tekinthetett meg, amely Veress két egyenlő hosszúságú szakaszra tagolódó életének (amelynek első negyvenkét éve –1907–1949 – Magyarországhoz, a másik negyvenkét esztendő –1949–1992 – Svájcba köthető) fontos állomásait sorakoztatta fel.

Veress 1907. február 1-jén született Kolozsváron, édesapja – Veress Endre – okmánykutató történész volt, édesanyja, Méhely Mária hangverseny-énekesnő, innen kapta a történelmi és zenei indítást, amely benne igen szerencsésen, magas szinten ötvöződött mind tudósi, mind művészi tevékenységében. Bár családjával az első világháború éveiben települt át Budapestre, a szülőföldre való kötődés egész életét és munkásságát meghatározta.

Zenei tehetsége már kisgyermekkorában megmutatkozott, énektanárnője buzdítására kezdett zenetanulásba. A család a kolozsvári házimuzsikálás hagyományát budai otthonukban is folytatta, ebbe később Veress is bekapcsolódott. Ezek az élmények alakították egyéniségét és irányították érdeklődését a zene felé, olyannyira, hogy felvételizett a budapesti Zeneakadémiára.

A kiállítás első nagy egysége azt a szoros emberi és szellemi kapcsolódást mutatta be, amely tanáraival, legfőképpen Kodállal és Bartókkal összefűzte. A zeneszerzésben Kodály volt a mestere (1925-től 1930-ig), a zongoratanáskodásban Bartók órát látogatta (1930–1932). Mindezek mellett Lajtha László mellett gyakornokoskodott a Néprajzi Múzeumban (1927–1934). Ennek is szerepe volt abban, hogy Bartók nemcsak a tehetséges, nagy reményekkel kecsegtető komponistát, hanem a népzenekutatót is nagyra becsülte tanítványában, és – mold-

vai terepmunkájának eredményeit látva – maga mellé vette a Tudományos Akadémiára, asszisztensének (1934–1940). A kiállítás ezt a mély kötődést nem csupán Bartók Veressre vonatkozó egyik levélrészletének idézése által, hanem fényképekkel és levelekkel is alátámasztotta. Ezek közül a legjelentősebb az a levélváltás, amely már 1939-ben az emigráció kérdését vetette fel. Veressnek több mint félszáz publikációja jelent meg Bartókról, megalapozva ezzel a nyugat-európai Bartók-irodalmat. Nem véletlen tehát, hogy a Bartók halálának hírére, 1945 októberében tervezett emlékkoncert alkalmára őt is felkérték egy kompozíció megalkotására, amelynek eredményeként született meg a *Threnos in memoriam Béla Bartók* (1945) című zenekari mű, mintegy szellemi kapcsolatuk alkotói momentumaként.

Nem kevésbé fontos Veress Kodállal való kontaktusa, amelyre a rendező kiemelt figyelmet szentelt. Ugyanis Kodály 1940-ben, amikor a Tudományos Akadémián átvette Bartók nagy népzenei gyűjteményének kéziratát, ő is Veressre választotta maga mellé kutatói asszisztensnek (1940–1948). Jelentős szellemi utódlásra is sor került: amikor Kodály zeneakadémiai tanárságát 1943-ban befejezte, javaslatára Veress lett zeneszerzéstanárként utóda. Néhány éves tanársága idején olyan kiemelkedő növendékei voltak, mint például a zeneszerző Ligeti György és Kurtág György.

Veress berni évei alatt feladatának, egyfajta misszióknak tekintette a Kodály-módszer és Kodály művészetének hiteles megismertetését. Számos publikációja jelent meg Kodályról különböző fórumokon, amelyek közül több is látható volt a kiállításon, azokkal a levelekkel, képeslapokkal együtt, amelyeket azután váltottak, miután a politikai helyzet viszonylagos enyhülésével, 1961-től ez lehetségessé vált. Az emigráns tanítvány és egykori mestere közötti kapcsolat egyik bámulatos eseményeként említhető Kodálynak az az áldozatos vállalkozása, hogy a korabeli magyar cenzúra engedélyével kötetenkénti egységekben, postai csomagként megküldte Veress berni otthonába Arany János összes műveit.

A kiállítás célkitűzésének megfelelően Berlász Melinda ezután Veress mint zeneszerzőt állította a középpontba. Először magyarországi alkotóperiódusát mutatta be, amelyben fontos szerepet kapott értékelésének dokumentálása. Magyar időszakát főként a magyar népzenei hagyomány (elsősorban az erdélyi és csángó népdal és az erdélyi hangszeres zene) által inspirált vonósnégyesek, dalok és kórusművek példázzák (az utóbbiak száma meghaladja az ötvenet). Ezekben a műveiben a hagyományos magyar népzene és a reneszánsz gyökerű olasz vokálpolyfónia alapjaira épülő kontrapunktikus alkotásmód forrt egységbe (*Térszili Katicza* – balett [1943], *Hegedűverseny* [1948], *Szent Ágoston psalmusa az eretnekek ellen* című kantáta [1943–1944], *Threnos* [1945]). „A formálás, a stílus, a zenei nyelv szempontjából Bartókhhoz kapcsolódott – ezzel biztosítva zenéje modernitását –, míg a kifejezés, a tartalom, a mondani-való szempontjából Kodály követőjének bizonyult.” (Dalos Anna) Kibontakozó

zeneszerzői és népzene kutatói munkássága eredetiségének és magas színvonalának köszönhetően – mesterei és kortársai egybehangzó megítélése szerint – Veressre úgy tekintettek a Bartókot és Kodályt követő első nemzedék körében, mint a 20. századi magyar zenetörténet szellemi-művészi folytonosságának le-téteményesére, s az új magyar zene egyik legszélesebb látóköru, nemzetközileg is elismert képviselőjére.

A harmincas évek közepétől műveinek bemutatóit (amelyeken zongorista-ként is közreműködött) nagy érdeklődés kísérte. A kamarazene különösen ki-emelkedő szerepet töltött be első zeneszerzői korszakában (Végh Sándorral való barátságára, szakmai és művészi kapcsolatára külön kitért a kiállítás, hi-szen a hegedűművész nevéhez számtalan ősbemutató fűződik). Ezek közül Ber-lás Melinda azokat a partitúrákat válogatta ki, amelyekre nemzetközi zenei fesztiválokon is felfigyeltek (*I. vonós-négyesére* 1935-ben Prágában, *II. vonós-négyesére* 1937-ben Párizsban, továbbá e szerzemények londoni, amszterdami, bázeli, barcelonai, bécsi és strassburgi bemutatói során 1945 és 1948 között).

A Zeneakadémia tanáraként, népzene kutatóként és komponistaként egyre nagyobb érdemeket szerzett. A kortársi elismertségnek köszönhetően Kodályt követően, 1949-ben Veressnek ítelték meg a *Kossuth-díjat*, amelyet azonban olaszországi távolléte, illetve a már ekkor megszilárdult emigrációs döntése mi-att már nem vett át. Az alkotói pálya kibontakozásának csúcspontjára ért mű-vészben az ekkor kezdődő politikai visszaélések – különösen a Rajk-per –, a diktatúra előretörése olyan ellenérzést váltott ki, hogy 1949-ben véglegesen el-hagyta hazáját. A elhatározás évtizedeken át tartó, teljes elhatárolódást jelentett Magyarországtól. Ennek nagy ára volt: a hivatalos magyar zenei élet munkás-ságáról nem vett tudomást, Veress pedig élete hátralevő évtizedeiben soha többé nem tért vissza Magyarországra.

A kiállítás Veress magyar alkotói periódusa után az emigráció idejére eső zeneszerzői munkásságát mutatta be: korabeli plakátokkal, partitúrákkal, eredeti kéziratokkal, fényképekkel, és róla készült portrékkal (László Gyula, Gy. Szabó Béla), lemezekkel, kézírásos ajánlások közzétételével.

Veress nagyságát és jelentőségét viszonylag gyorsan felismerték az új kör-nyezetben is. Kiszélesedett művészi horizontjának eredményeképpen (látókörét már korábbi tanulmányútjain Berlinben, Londonban, Amszterdamban és Ró-mában is megalapozta) fokozatosan megújította zenei stílusát, variálásra kész zeneszerzői habitusa a neoklasszicizmussal, valamint népzenei ihletettségu ze-nei világgal ötvöződött. Ezeknek az impulzusoknak a szintézisét a bartóki–ko-dályi hatás és Veress népzenei predesztinációja teremtette meg. Továbbra is meghatározó maradt műfaji sokoldalúsága, kamaraművei változatos hang-szeregyüttesekben szólaltak meg, versenyművei és zenekari alkotásai új utakat indítottak el a nyugat-európai kortárs zenében. Az 1950-es évektől kezdve írt kompozícióiban meghatározóvá vált a dodekafónia, amelyet azonban saját stí-lusához formált, utalva a népzene siratóira és a bartóki hangvételre. Az új zenei

környezetben továbbra is „*az elvesztett haza és múlt iránti vágyakozás közegette a bartóki és a kodályi zeneszerzői modell integrálására törekedett*” (Dalos Anna).

A kiállítás kitért azokra a képzőművészeti és költészeti inspirációkra is, amelyek elementáris hatására új művek születtek. Ilyen volt a *Hommage à Paul Klee* című képzőművészeti alkotás, vonószekari fantázia, amely svájci időszakának első frenetikus sikerét hozta. Ezt követte a *Zongoraverseny*, majd a *Vonóstrió*, amelyekben, többek között Veress modernizmusa is megmutatkozott. A kurátor a *Három kép* alcímet viselő *Zongoratrió* kapcsán felhívta a figyelmet azokra a festői előképekre, amelyek egy-egy festőre vagy festményre – Claude Lorrain (*Paysage de Claude Lorrain*), Nicolas Poussin (*Et in Arcadia ego*), Pieter Brueghel (*Danza contadina*) – utalnak. A kiállítás ezen részében kaptak helyet azok a partitúrák, amelyek legpregnánsabban képviselik a svájci éveket: a *Passacaglia concertante*, a *Vonósnégyesverseny*, a *Klarinétverseny* és a *Két harsonára* írt versenyművek, a *Musica concertante*, az *Orbis tonorum*, a *Gordonkaszonáta*, a *Zongorástrió* és további, kamaraegyüttesre írt egyedi összeállítású alkotások, valamint a korszak egyik legjelentősebb vokális műve, a Vogelweide költeményre írt, kamaraegyüttesrel kísért *Elegie* és a *Szent Ágoston Zsoltárára* szimmetrikusan válaszoló, kórusra és zenekarra írt, késői kompozíció, a *Glas-klängespiel* (Hermann Hesse verseire).

Betekintést nyerhetett a látogató Veress világjáró útjaiba, amelyek során amerikai és ausztráliai egyetemeken meghívott vendégtanáraként a modern magyar zenét, és ezzel együtt Magyarországot mutatta be hallgatóinak. Távolléte során továbbra is komponált: Baltimore-ban született meg a *Musica concertante* tizenkét vonóshangszerre és a *Szólócsellószonáta*; Adelaide-ben a *Songs of the Seasons* hét madrigálja, Christopher Brennan ausztrál költő verseire. A látogató megismerkedhetett az amerikai és az ausztráliai évek további dokumentumaival is (a *Szonáta szólógordonkára*, *Musica concertante* lemezével; a *Songs of the Seasons* – hét madrigál partitúrájával).

Külön került bemutatásra Veress és az 56-os forradalom kérdése. A hozzá forduló menekülteknek nyújtott különféle támogatások, mint például egykori tanítványának, Ligeti Györgynek szóló ajánlólevele (1957-ből) is olvasható volt a vitrinben. Ugyancsak itt kaptak helyet a menekültek megsegítésére rendezett jótékonyági koncert dokumentumai, amelyen komponistaként és előadóként is szerepelt. A legfontosabb mégis a *Memento* című, Nagy Imre és Maléter Pál kivégzésének emléket állító, brácsa és kontrabasszusra írt duója, amelynek kottája volt látható a kiállításon.

A tárlat második része tanári működéséről szólt (1943–1988), hiszen Veress maradandó nyomot hagyott mind a magyar, mind a svájci zenepedagógia történetében. Már diplomáinak megszerzése után Czövek Ernával a magyar hangszeres oktatás módszertanának reformján munkálkodott, majd nyugat-európai tanulmányutjainak köszönhetően ennek továbbfejlesztésén dolgozott:

mind zeneszerzőként, mind tanulmányíróként a magyar zenepedagógia megalapozását tűzte ki célul.

Emigrálása után a berni egyetem Zenetörténeti Tanszékén Gombosi Ottó helyettesítette, majd a konzervatóriumban tanított zeneelméletet, zeneszerzést. 1967-ben meghívták a Berni Egyetem Zenetudományi Tanszéke professzorának, a zenetörténet és a népzene oktatására, s mint „*Magyarország szellemi nagykövete*” meghonosította az addig ott ismeretlen *Musikethnologie* tantárgyat, amely a népzene kutatás elméleti és gyakorlati – magyar és európai, valamint Európán kívüli – vonatkozásaival foglalkozott. Továbbra is fontos feladatának tekintette a zenepedagógia irodalmának továbbfejlesztését, ezt szolgálta a *Billegetőmuzsika* (1946.), majd ennek kibővített változata, a *Fingerlarks* (1969) néven megjelent zongoraalbuma, amelyet Berlász Melinda az egyik tárlóban állított ki.

Ezek mellett kapott helyett tanári működésének néhány pregnáns dokumentuma is, így például egy tanári füzet (amelyből kiderül: mikor mit tanított, milyen diktandókat választott, illetve az órákra milyen anyagokat készített elő stb.), valamint Schönberg egy zenekari variációjának (op. 31) analízise, amely Veress szinte egyedülálló tudományos és analitikus felkészültségét szemlélteti. A zenei példa mellett látható volt Veress egy zürichi előadásának a kézírata, amelyben a kelet-európai népzene jelentőségét és kutatását, Kodály, Bartók és Lajtha munkásságát prezentálta hallgatóinak.

Hatalmas tudományos és pedagógiai tárgyú gyűjteménye maradt fenn. Akaratának megfelelően halála után zenepedagógiai hagyatékát – egyetemi és konzervatóriumi előadásainak és műveinek kézíratait, továbbá a nemzetközi kórusmozgalomban (a Llangolleni kórusfesztivál zsűritagjaként, illetve tiszteletbeli elnökeként) való részvételének dokumentumait fia, Claudio Veress a Magyar Tudományos Akadémia Zenetudományi Intézete 20. Századi Magyar Zenetörténeti Osztálya gyűjteményének ajándékozta. A látogató mindezek mellett megismerhette Veress svájci tanítványait, közülük is a legjelesebbet, a kitűnő oboaművészt és zeneszerzőt, Heinz Holligert, aki egyben a lelelkesebben népszerűsítette tanára életművét. Barátságukat a Veress által Holligernek ajánlott *Passacaglia concertante* (1961) című, oboára és vonószekarra írt versenymű partitúrája illusztrálja.

A kiállítás fontos teret szentelt Veress népzene kutatói munkásságának időrendi sorrendben való bemutatására. Ennek legkiemelkedőbb eredménye az 1930-as moldvai gyűjtés. Az akkor rögzített hangfelvételek száma százötvenre tehető. Szinte egyedülálló hatvannégy fotója, amelyek néhány moldvai falu (Szabófalva, Klézse, Forrófalva, Bogdánfalva, Trunk) csángóinak viseletét, házait, búcsúit, templomszentelését, betlehemezését, tárgyait örökítették meg, s amelyekből tíz kapott helyett a tárlóban. Szinoptikus táblázatban rögzítette moldvai anyagának változatait, elemzésével hozzájárult Moldova önálló népzenei dialektusként való elismertetéséhez. A teljes moldvai anyag 1989-ben, Berlász Melinda és Szalay Olga jóvoltából, a *Magyar Népköltési Gyűjtemény* új

folyamában jelent meg. Gyűjtésének eredményeiről már a harmincas években, az *Ethnographiában* és a *Néprajzi Értesítőben* számolt be. Gyűjtőmunkáját a Rábaközben folytatta (1934–1935), majd Dudarban (1937), végzetül a Mezőségben (1943). A kiállításon Veress könyvtárából származó, néhány korabeli, unikális könyvkiadvány is szerepel, amelyek népzene kutatói pályakezdéséhez kapcsolódtak.

A záró rész az *Utóhang* elnevezést viselte. Itt szerepelt Veress utolsó szerzői estjének plakátja, az erről megemlékező Nagy Klára levelével egyetemben. Itt volt látható továbbá a 85. születésnapra ajánlott Kurtág György-kompozíció, az *Életút*, amelyet Veress már nem hallhatott, mert néhány hét múlva, 1992. március 4-én, Bernben eltávozott az élők sorából.

A művészi inspiráció prezentációjaként tárta a nyilvánosság elé a rendező Cs. Szabó László Poussin halála emlékére írott *Gyászánekét*, amelyet a költő Veressnek ajánlott, mintegy a Poussin-téma szellemi diskurzusának bizonyítékként, illetve a magyar emigráns művészek közötti együttműködésnek egy, még kutatásra váró témájaként.

A középso tárlóban – mintegy Veress nyitott aktatáskájából kiborulva – személyes jellegű tárgyak, új kiadványok kaptak helyet. De itt volt megtekinthető a hagyatékában megőrzött néhány személyes kézirat is: mint a moldvai gyűjtés kéziratok helyszíni naplója, egy 1949-es naptár novemberi oldala (ebben jelölve volt a Rómából való elindulás és a Bernbe érkezés napja, amely az átmenetinek szánt döntésből életreszóló szituációvá vált). Veress széles irodalmi érdeklődését jelzi a könyvtárából ugyancsak a Zenetudományi Intézetbe származott Hermann Hesse-összkiadás (a Hesse szövegén alapuló *Das Glasklängespiel* [1978] című kompozícióhoz való költemények válogatásával). A családi fényképek ((szülei és öccse) mellett barátainak, Demény Jánosnak és László Gyulának a portréi is megtekinthetők voltak. Itt volt látható Berlász Melinda, Demény János, Terényi Ede Veress 75. születésnapja alkalmából megjelent tanulmánykötete is, amely fontos dokumentuma a Veress-életmű magyarországi kutatásának, mivel ennek megjelentetésével kezdetét vette a szerző magyarországi visszafogadása. Ugyancsak helyet kaptak itt azok a további kiadványok is, amelyek Veress műveinek új megjelenését reprezentálták, továbbá kórusműveinek kétkötetes, gyűjteményes kiadása (ennek szerkesztése ugyan csak Berlász Melinda érdeme).

Reményeink szerint a kiállítás hozzájárult Veress Sándor hazai megismeréséhez, amelyben elvülhetetlen érdemei vannak a kiállítást létrehozó zene tudósnak, Berlász Melindának.

CZÖVEK JUDIT

Százötven éve született Semayer Vilibáld

1868. július 6-án Sopronbálfalván született és Budapesten 1928. június 17-én halt meg a Néprajzi Múzeum egykori igazgatója, antropológus, etnográfus kutató Semayer Vilibáld.¹ Kettős alkalom is kínálkozik az emlékezésre a másfél évszázados születési időpont és a 90 éve történt elhalálozás miatt.²

A budapesti tudományegyetemen bölcsészdoktori végzettséget szerzett Semayer több mint három évig dolgozott Török Aurél asszisztenseként az egyetem Embertani Intézetében. Jankó János javaslatára vették föl a Néprajzi Osztály segédőrének 1895-ben. Jankó megbízta az intézmény keretei között kialakított, az élő népesség tanulmányozására létrehozott antropológiai laboratórium vezetésével.³ Jankó János a laboratórium mellett a nemzetközi gyűjteményeket is Semayerre akarta bízni. Ezt megkönnyítette Semayer francia és német nyelvtudása is, ami a bécsi és a berlini múzeummal fenntartott kapcsolatok miatt volt előny. Az új munkatárs tervezett feladata lett a hazai szláv, illetve az oroszországi rokon népek körében végzett gyűjtés is, amelynek érdekében vállalta, hogy oroszul is megtanul.⁴ A szigorú értékítéletű és szókimondó Jankó János Semayert azon kevesek (Herman Ottó, Herrmann Antal, Bátky Zsigmond) közé sorolta, akiket etnográfus szakembernek tartott.⁵ Jankó váratlan és korai halálát követően, 1902 és 1919 októbere között volt a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának igazgatója. Nála hosszabb ideig csak az alapító első vezető, Xántus János, illetve késői utóda, Hoffmann Tamás vezették az intézményt. A 17 év alatt a Néprajzi Múzeum történetének egyik meghatározó időszakát élte, amelynek eredményei esetenként napjainkig alakítják működését.⁶

Semayer igazgatói tevékenysége ennek ellenére sem hangsúlyos szakunk tudománytörténetében. Feltehetőleg elődje, Jankó János, illetve utódai, Bátky Zsigmond és Györffy István őhozzá mérhetően lényegesen meghatározóbb

¹ Szemkeő–Szikossy 2002. 782.

² NMI 1913. 1–100. 24.

³ Szemkeő–Szikossy 2002. 782. Néprajzi Múzeum Archívuma: NMI 4/1895, Jankó Semayer kinevezését kéri, 1895. július 9.; idézi Gyarmati 2018.

⁴ Gyarmati 2018.

⁵ Paládi-Kovács 2016. 272.

⁶ Az intézmény hétköznapi működésének elemzéséhez a Nemzeti Múzeum vezetése felé kötelezően havonta és összefoglaló jelleggel negyedévente (!) készített beszámolók érdemi segítséget nyújthatnak. Ezekben elsősorban a gyűjteménytári és könyvtári gyarapodás adatai, illetve esetenként igen részletes beszámolók a hónap látogatóinak megoszlásáról és jellegéről olvashatóak. NMI 1913. 1–100. 24.; NMI 1904. 1–77. 11. 23/1904.

életművei miatt kerül árnyékba.⁷ Kósa László összefoglaló tudománytörténetében így fogalmaz – azonnal el is helyezve Semayert az utókor megítélése szerint: „Igazságtalanok volnánk a korhoz, ha nem vetnénk egy pillantást a néprajzi gondolkodást ugyan nem alakító, de munkájával a kutatásokat segítő »második vonalra«. Semayer Vilibáld még Jankó kortársa és feltétlen híve, eredetileg embertannal foglalkozott. Sokat tett a muzeológia fejlesztéséért, utóbb azonban nem tanúsított mélyebb érdeklődést más területek iránt.”⁸ Szakmai közvéleményünk nem tartja számon ezt a mégoly hosszú periódust a néprajzi muzeológia kiemelkedő korszakaként. Ehhez az ítélethez a közvetlen munkatársak – elsősorban Bátky és Györffy – bíráló véleménye is erőteljesen hozzájárult. Györffy István 1939-ben nevének említése nélkül így bírálta Semayert: „Az ifjan elhalt első igazgató után anthropológus került a Múzeum élére, aki a háború kitöréséig rendelkezésére állott igazán jelentős javadalmakat nem használta fel céltudatos és tervszerű gyűjtésekre és kiadványokra.”⁹

Xántus és Jankó utódeként¹⁰ Semayer is elszántan küzdött egy önálló és alkalmas épületben működő Néprajzi Múzeumért, illetve az általa megfogalmazott koncepció szerint a *Magyar Nemzeti Ember- és Néptani Intézet*ért.¹¹ A Néprajzi Múzeum igazgatójaként egyik legfontosabb vállalása volt az intézmény számára lényegesen nagyobb tereket biztosító városligeti Iparcsarnokba történő költözés 1906-ban. Itt a helyszín adottságaihoz igazodva, kiszabadítva a gyűjteményt a csak ideiglenesnek tekintett Csillag utcai bérlemény szűkös helyiségeiből, nagy alapterületű kiállításokat rendezett. A múzeum vezetőjeként fontosnak ítélte és meg is fogalmazta az intézmény helyzetértékelését és fejlesztési koncepcióját is. *A Nemzeti Múzeum néprajzi osztályának jelene és jövője* című tanulmány 1906-ban jelent meg a *Néprajzi Értesítő*ben. Egy évtizeddel később újra alkalmat talált koncepcionális elképzeléseinek a publikálására. Szintén a *Néprajzi Értesítő* lapjain jelent meg az *Országos Ember-Néptani Intézet tervezete*. Ennek nemzetközi minták kínáltak az alapját, elsősorban a berlini és a lipcsei kutatóintézetek működését követve.¹²

Semayer Vilibáld múzeumigazgatói tevékenysége elsősorban az utólagosan véleményezett szakszerűtlen gyűjteménygyarapítás miatt kevésbé elismerő az utókor szemében. Ezt a negatív képet utóda, Bátky Zsigmond szélsőségesen elmarasztaló, a személyes indulatoktól nyilván nem mentes véleménye alapozta meg: „El kell ismernünk, hogy Semayer sokat tett a gyűjtemény gyarapítása és

⁷ A Magyar néprajzi lexikon rendkívül szüksézávú tényközlő szócikke is jelzi tevékenységének korlátozott megítélését. Diószegi 1981. 438. A legfrissebb tudománytörténeti összefoglalásból gyakorlatilag kimaradt Semayer működése. Paládi-Kovács 2011.

⁸ Kósa 2001. 121.

⁹ Györffy 1939. 70.; idézi Szilágyi 1984. 579.

¹⁰ Xántus és Jankó vonatkozó tevékenységével kapcsolatban legutóbb gazdag korábban ismeretlen forrás feltárásával lásd Gyarmati 2018.

¹¹ Selmeczi Kovács 1989. 12.

¹² Fejős 2000. 32–33.

*fölállítása érdekében. De érdeme csupán ennyi. Mert a gyűjteményeket ötletszerűen, alkalmi vásárlások útján gyarapította s a múzeum speciális nemzeti hivatását teljességében soha át nem érezte.... Eltávozásával teljes rendetlenség maradt utána.*¹³ Ezzel összefüggésben érdemes kiemelni, hogy Semayer már vezetői programjának kialakításakor hangsúlyozta az *esetleges* és *dilettánsok* által végzett gyűjtéseket megreformálni szándékozó elképzeléseit. Első lépésként igyekezett megteremteni a gyarapítás anyagi forrását és tervezhetővé tenni a vásárlásokat. A korábbi Csillag utcai épület használatáért fizetett fölöslegessé váló 35 000 korona összegű éves lakbért sikeresen megszerezte a korabeli fenntartó Kultuszminisztériumtól.¹⁴ Ilyen méretű, tárgyvásárlásokra fordítható költségvetési forrásnövekedés azóta sem volt a Néprajzi Múzeum közel 150 éves történetében! A rendszeres és kiszámítható bőséges anyagi fedezet a 21. században működő közgyűjtemények gyűjteménygyarapítását illetően is csak vágyálom. Ennek az intézményvezetői sikernek a hangsúlyozása elengedhetetlen. A kiugróan gyors gyarapodás nyilvántartási szinten történő követése kezelhetetlen feladattá vált. Azonban 1909-től szisztematikusan megindult a szélesebb körű nyilvántartási munka. Raktári és kiállítási tárgyjegyzékek készültek. Elindult egyes tárgycsoportok rendszeres fotóztatása, illetve az egyes gyűjteményeken belül megkezdődött a megyék szerinti csoportosítás is, illetve a korai revíziós és állományvédelmi tevékenység.¹⁵

Az ingyenesen használt városligeti Iparcsarnok keleti szárnyába költözött múzeum számára kezdetekben bőségesen rendelkezésre álltak terek, mivel alapterülete a kétszerese (5400 nm) volt a korábbi épületnek. A városligeti helyszín napjainkban is aktuális a Néprajzi Múzeum jövőjével kapcsolatban. Talán ezért is érdekes, hogy milyen érvekkel szólt a népszerű parkban való működés mellett a korabeli intézményvezető. Nyilvánvaló, hogy a millenniumi nagy sikerű és még eleven emlékü kiállítással összefüggésben utal arra Semayer, hogy *„állandó csarnokunk köré szabad ég alatti múzeumot, afféle magyar skanzent létesíthetünk”*.¹⁶ Ma már természetesen a korszerű műtárgyvédelmi szempontok miatt anakronisztikusnak hat Semayernek az új csarnoki kiállítótér előnyeit ecsetelő megjegyzése, amely szerint *„A kiállítás céljait nagyban elősegíti... a két felől beözönlő fény, melynél jobbat elképzelniünk sem lehet.”*¹⁷ A természetes fénynek a műtárgyakra gyakorolt rendkívül roncsoló hatása egyébként az ezen az állandó tárlaton szereplő egykori tárgyakon napjainkban is kimutatható. A

¹³ Bátky 1926. 45.

¹⁴ A korábbi évekre vonatkozó tárgyvásárlási forrásokra vonatkozóan: *„A Néprajzi Osztály 1887-ben jutott először műtárgybeszerzésre szolgáló állami támogatáshoz. Ezt az évi 500 forintos keretet a millennium évében sikerült 2000 forintra feltornáznia, majd 1905-re 8000 Koronára növelni.”* Gyarmati 2018.

¹⁵ Vö. Katona 2000. 213.

¹⁶ Selmeczi Kovács 1989. 13.

¹⁷ Semayer 1906. 84.

városligeti helyszínnel kapcsolatban azonban érdekes módon olyan érvet is olvashatunk Semayer korabeli koncepciójában, amely tényszerűen visszaköszön a jelenben zajló Liget-projekt beruházás részeként megvalósuló új múzeum-épület előkészítési hatástanulmányaiban is. Semayer megfogalmazása szerint az új helyszín „fontos előnye, hogy a városligetben lévő többi múzeumok látogatási statisztikájának tanúsága szerint évi száz-százötvenezer látogatóra számíthatunk”.¹⁸ Semayer optimista intézményvezetői nyilatkozataival ellentétes beosztottjának, Bátky Zsigmondnak az iparcsarnoki költözést megítélő véleménye. Ő az új helyszínt egyszerűen egy pajtához hasonlította és hangsúlyozta: minden előzetes figyelemztetést mellőzve döntötte el Semayer az új helyszínre költözés tényét.¹⁹

Sajnálatos módon nem váltak be Semayer reményei az új elhelyezést illetően. Nem lehetett megfelelő irodákat, munkaszobákat, raktárakat kialakítani az óriási csarnokban. Az épületnek számos rejtett műszaki problémája volt. Állandó veszélyt jelentett a vizesedés, a beázás a csapadék elvezetésének nem megfelelő kialakításai miatt. (Ebben egyébként kísértetiesen emlékeztet a Kossuth téri épület jelenben ismeretes sanyarú helyzetére!) Rendszerek voltak a viharkárból adódó beázások, a nagyméretű üvegtáblákat összetörte a jégeső.²⁰ A múzeum soha nem használhatta a teljes Iparcsarnokot, társbérletre kényszerült az M. Kir. Kereskedelmi Múzeummal. A közös térhasználat alkalmanként speciális kihívásokat is jelentett a gyűjteményekért felelős igazgató számára. Erről tanúskodik a régi *Nemzeti Színház díszleteinek* az iparcsarnoki elhelyezését mint tűzbiztonsági kérdést tárgyaló levelezése is. A műtárgyak védelme érdekében, a tűzveszélyes rövidzárlat miatt csak a villanyvilágítás kikapcsolásával, és számos új kézi tűzoltóberendezés beszerzésével párhuzamosan engedte a színházi kollekciónak az elhelyezését Semayer.²¹ A Városligetben az Iparcsarnok közvetlen környezete rendszeres problémát jelentett az intézmény számára. Fönnmaradt az a levele az igazgatónak, amelyben Bárczy István székesfővárosi polgármester urat invitálja kiállításnézésre és ezzel kapcsolatban kéri, hogy az épület közvetlen környezetét rendeztesse, mert „a Néprajzi Osztály előtt elterülő, a különben csudaszép városligettel a lehető legnagyobb ellentétben levő pocsolás homokpuszta rendbe hozassék. Erre már csak azért is kérjük, mert a futóhomokot a szél legkisebb fuvalma behajtja a gyűjteménybe.”²² Más jellegű biztonsági problémát is jelentett a városligeti park környezete. Fönnmaradt a Semayer által a Nemzeti Múzeum igazgatójának írott levél, amelyben a májusi munkaszavargások, sztrájkok fenyegetése miatt állandó munkatársi őrség föl-

¹⁸ Semayer 1906. 84.; idézi Selmeczi Kovács 1989. 13.

¹⁹ Bátky 1926. 46.; idézi Granasztói 2016. 37.

²⁰ Szemkeő 1997. 72.

²¹ NMI 1913. 1–100. 24. 63/1913.

²² NMI 1913. 1–100. 24. 32/1913.

állítását és 4 db ismétlő pisztoly beszerzését kérte. Ez utóbbiakat az osztály tisztviselői már évek óta kérik, hogy a gyűjtőutakon védelmi eszközük legyen.²³

Az igazgatónak az infrastrukturális feltételek mellett rendszeres kihívást jelentettek a személyi erőforrással kapcsolatos ügyek is. A Néprajzi Múzeum későbbi évtizedeiben már elképzelhetetlen speciális ügyek közül csak jelzészerűen idézem egy 1913-as fenyítés dokumentumainak részletét: „*Hatvany Imre laboráns egy hét leforgása alatt immár másodszor mulasztotta el délelőtti szolgálatának teljesítését minden előzetes bejelentés nélkül. Mulasztásának oka mindkét esetben teljes részegsége volt. Eltekintve attól, hogy Hatvany Imre laboráns viszi el napi póstánkat és aktáinkat, mely kötelességét nem teljesítve, osztályunk napi ügyei ezáltal halasztódnak, minden alkalommal egy szolgát kell utána küldeni aki kénytelen őt korcsmáról korcsmára keresni, hogy legalább a nála tartott hivatalos kulcsokat elhozza tőle...*”²⁴

A bőséges pénzügyi háttér és a rendelkezésre álló raktári kapacitás alapján meginduló gyűjtőmunka a Néprajzi Múzeum történetének kiugróan eredményes gyarapodását eredményezte. A Semayer által 1913-ban készített összefoglaló szerint „*a 30.000 darab tárgy a lefolyt 8 és ½ év alatt 110.000 darabra emelkedett. Az új helyiséget betöltöttük az utolsó sarokig.*”²⁵ Ezek szerint a korábbi gyűjtemény kevesebb, mint egy évtized alatt közel a négyszeresére növekedett! Összehasonlításként: a múzeumban az 1895 és 1905 között lezajlott műtárgygyarapodás meghaladja az 52 000-et, ami a megelőző két évtizedhez képest (6200 tárgy) csaknem nyolc és félszeres növekedést jelentett. Az éves átlagos gyarapodás 4747 tárgyat tett ki, míg a Semayer által fémjelzett korszakban közel 10 000 darabot!²⁶ Ezen adatok ismeretében – különösen a rendelkezésre álló személyi erőforrások végességét is ismerve – egyáltalán nem érthetetlen, hogy miért nem zajlott a gyarapítással párhuzamosan színvonalas feldolgozó és nyilvántartási tevékenység is az intézményben. Ezzel a megállapítással nem kívánom felmenteni az utókor előtt a felelős intézményvezetőt a szakmai és tudományos tevékenység háttérbe szorításának vádjai alól, csupán a rendelkezésre álló erőforrásokkal való gazdálkodás és az első világháborút megelőző évtizedben messzemenően érzékelhető változások komplex összefüggéseire kívánom föl hívni a figyelmet. Semayer maga is tisztában volt az ún. *házhozzállításos* gyűjteménygyarapítás sajátos jellegével. Erről tanúskodnak 1913-ban írt összefoglalójának vonatkozó sorai is: „*A mikor 1895-ben a Nemzeti Múzeumba kerültem, egyetlen egy néprajzi gyűjtőnk volt, egy rácz asszony. Ma bármely délelőtti folyamán versengve kilincsel nálunk sok élelmes székely és zsidó házaló, régiségkereskedő, a kik csak úgy hordják a szebbnél szebb himzést, edényt,*

²³ NMI 1913. 1–100. 24. 25b/1919.

²⁴ NMI 1913. 1–100. 24. 84/1913.

²⁵ Semayer 1913. 187.

²⁶ Gyarmati 2018. Pl. *A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztálya az 1903. évben Szaporulat a Gyűjteménytárgyak: 10 852 db volt.* NMI 1904. 1–77. 11. 6/1904.

faragást. És hiába a legerősebb fogadalmunk, hogy ezentúl lehetőleg magunk fogunk gyűjteni. Az a gondolat, hogy a mit ezek a házaló kereskedők előttünk kiterítenek, még hozzá a legtöbbször aránylag olcsó árakon... azonnal elvész a magyar kultúra számára, a mint gazdáik küszöbünket átlélik, de sokszor változtat elvünkön... és bizony a végén is kiválogatjuk a batyukban cipelt dolgok legjavát.”²⁷

Ezeknek a tömeges gyarapításoknak az eredményeként jött létre az első világháború kitörésének időszakára az a helyzet, amely szerint a múzeum gyűjteményének kétharmada már a magyar anyag volt a nemzetközi gyűjteményeket messze túlszárnyalva. Semayer volt a kezdeményezője a felhívások közzétételének egyes tárgycsoportok gyűjtésére vonatkozóan. 1897-ben jelentette meg az első felhívást az *Ethnographiában* és gyermekjátékok beküldését kérte a múzeumba. Egyébként sikertelenül.²⁸ Az első világháború évei alatt sajátos és érdemi gyarapodást jelentett a Magyar Fémelosztó Rt.-től megszerzett gyűjtemény. Kudarcba fulladt viszont egy további gyűjteményezési kezdeményezése. A falvak előljáróságainak és módos parasztjainak nagylelkűségére apelálva kérte a hősi halottak, hadiözvegyek már amúgy sem használható ünnepi ruháinak a múzeumba juttatását.²⁹

Semayer számos gyűjtőúton is részt vett, részben cáfolva a csak helyben zajló gyarapítási metódus legendáját. A jelenleg az intézményben működő korszerű integrált nyilvántartási rendszer (MONARI) adatai alapján a közvetlenül Semayer által gyűjtött műtárgyak száma 1283 darab, és az általa készített fényképek száma 633 darab.³⁰ Célzott kutatóutakon Zala, Somogy és Sopron megyékben betlehemezés és regölés témájában gyűjtött tárgyakat.³¹ Szatmár és Szolnok-Doboka³² megyékből 15 tárggyal, illetve 1915-ben a borászati kiállításra készülve 88 darab, a kiállítással kapcsolatos műtárggyal gyarapította a későbbi Földművelés-gyűjteményt.³³ Szeben megyében szász népviseletet gyűjtött.³⁴ Kerámiatárgyakat vásárolt a múzeumnak Désen, Nagybányán, Magyarláposon és Szamosújváron.³⁵ 1903 és 1907 között Kolozsvár környékén gyűjtött az egyházi gyűjteménybe kerülő tárgyakat.³⁶ A gyűjtőutakon készített fény-

²⁷ Semayer 1913. 188.

²⁸ Szűcs 2000. 363.

²⁹ NMI 42/1918.; idézi Szilágyi 1984. 584.

³⁰ A műtárgyak közül 147 darabot Ács Lipóttal közösen gyűjtött.

³¹ Szűcs 2000. 364.

³² Szolnok-Doboka megyéből Semayer hagyatékából is előkerültek 1903-ban gyűjtött görögkeleti szentképek, amelyek a múzeum archívumában vannak. Vö. Tasnádi 2000. 683.

³³ Szuhay 2000. 56–57.

³⁴ Katona 2000. 210.

³⁵ Csupor 2000. 266.

³⁶ Szacsavay 2000. 407.

képeinek egy része antropológiai (kb. 400 db), a többi különböző témákat örökít meg. Közülük több igen jó minőségű: regösökről, turkajársról, szénégetők-ről.³⁷ Az utókor is elismeri, hogy kiváló szakembereket alkalmazott és időt, anyagi támogatást biztosított terepmunkájukhoz.³⁸ Egyes múzeumi gyűjteményi egységek szempontjából Semayer igazgatóságának időszaka egyértelműen a legvirágzóbbnak ítéltető. A szokás- és játékgyűjtemény gyarapítása mennyiségileg ebben a korszakban volt a legjelentősebb és ekkor született a gyűjtött tárgyakra és azok készítésére, használatára vonatkozó legtöbb publikáció is. Ebben az időszakban jelent meg a *Néprajzi Értesítő*ben a legtöbb szokásokkal, gyermekjátékokkal és hiedelmekkel foglalkozó hosszabb-rövidebb tanulmány is. A két világháború között készült kézikönyv, *A magyarság néprajza* vonatkozó részei egyértelműen ennek az időszaknak az összegyűjtött anyagára támaszkodtak.³⁹

A Néprajzi Múzeum régi tisztviselői 1905-ben
 Ülő sor balról jobbra: Bátky Zsigmond, Semayer Vilibáld és Beluleszko Sándor
 (Néprajzi Múzeum F 78232)

³⁷ Fogarasi 2000. 738.

³⁸ Katona 2000. 208.

³⁹ Szűcs 2000. 368.

A magyar anyag kiemelkedő extenzív gyarapításával párhuzamosan igazgatásának időszakában a múzeum nemzetközi gyűjteményei is érdemlegesen gazdagodtak. Semayer 1902-ben új vezetőként elemzést készített az intézmény nemzetközi gyűjteményeiről. Elődjeihez hasonlóan fontosnak ítélte, hogy ezeknek a gyűjteményeknek a segítségével a múzeum képes legyen összehasonlítható vizsgálatok háttéréként működni. A korszak elfogadott tudományelméleti hátteréhez igazodva a gyűjteményi sorozatok megvalósítását jelölte meg célként.⁴⁰

Jankó váratlan halát követően a III. Zichy-expedíció gyűjtött tárgyait már Semayer leltározta be 1903-ban.⁴¹ Ajándékozások⁴², vásárlások⁴³ mellett több sikeres expedíció is közrejátszott a fejlődésben. Vikár Béla finn, Bán Aladár észt gyűjtései után Baráthosi Balogh Benedek 1912-ben gyarapította a múzeum anyagát zürjén, szamojéd, nyenyec tárgyak kollekcijával. Szintén Baráthosi Balogh Amur menti mandzsú-tunguz gyűjteménye is ezekben az években került a Néprajzi Múzeumba, miként Almásy György közép-ázsiai nomád népektől származó gyűjtései is Semayer igazgatásának idején kerültek Budapestre.⁴⁴ 1904 és 1905-ben két vásárlás eredményeként jött létre a múzeum (mongol és tibeti) lámaista törzsanaga. Hans Ledertől több mint 1000 darab tárgyat vásárolt az intézmény.⁴⁵ Olyan nemzetközi gyűjteményekkel kapcsolatban is Semayer vezetői tevékenységére volt szükség, mint a még 1896-ban megszerzett missziós tárlat anyaga, amellyel kapcsolatban a kispesti plébános, Ribényi Antal 200 korona tartozás ügyében kérte intézkedését.⁴⁶

Semayer osztályigazgató 1915–1916-ban a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatójának rendeletére összefoglaló beszámolót készített „*a pusztuló néprajzi anyag felgyűjtésére kiutalt rendkívüli segélyek*” felhasználásáról. A hasonló intézményvezetők beszámolók kritikai értékelése, s a bennük szereplő adatok pozitív túlsúlyának mértéktartó megítélése elengedhetetlen. S nem csak ebben a korszakban. A Semayer által készített részletes beszámoló a körültekintő, célszerű forrásfelhasználást hangsúlyozza. Egyes gyarapítások körülményeinek szerepeltetése azonban okot ad az óvatosságra. Így a kereskedőktől történt alkalmi vásárlások is a „*tervszerű gyarapítás*” példái között szerepelnek.⁴⁷

Az intenzív tárggyűjtő program megvalósítását érthetően akadályozta 1909-ig az átrendezett állandó kiállítás feladata. A fenntartó elvárásaihoz való

⁴⁰ Semayer 1902.; idézi Wilhelm 2000. 521.

⁴¹ Kerecsi 2000.; 450. Kodolányi 2000. 9.

⁴² Semayer ajándékozott a múzeumnak 72 darab oroszországi tárgyat. Kerecsi 2000. 458.

⁴³ Az 1900-as párizsi világkiállításról megszerzett tárgyakról lásd pl. Földessy 2000. 486.; Wilhelm 2000. 520.

⁴⁴ Selmeczi Kovács 1989. 14.; Kodolányi 1984. 51.

⁴⁵ Wilhelm 2000. 522.

⁴⁶ NMI 1904. 1–77. 11. 10/1904.

⁴⁷ NMI 226/1915 és 291/1916.; idézi Szilágyi 1984. 579.

alkalmazkodás feltétlen szándéka sem tette lehetségessé, hogy a múzeum párhuzamosan folytasson költözési/nyilvántartási, erőteljes kiállítási/ismeretátadási és mindezek mellett kiterjedt gyűjteménygyarapítási tevékenységet. Ez sem ismeretlen jelenség a hazai muzeológia történetében. Semayer beszámolója szerint az intézményi feladatrend átrendeződésével a gyűjtőutak mennyisége és minősége is megváltozott. Lényegesen több, és hosszabb gyűjtőúton vettek részt a Néprajzi Múzeum munkatársai.

1909-ben a szélesebb gyűjtőhálózat szakmai fejlesztésének erősítése céljából publikált Semayer a *Néprajzi Értesítő*ben egy, a néprajz teljes gyűjtőkörét felölelő kérdőívet.⁴⁸ A kérdőívhez kapcsolódó nagyvonalú és optimista kutatási programjában a korabeli múzeumi anyagban kimutatható területi hiányok felszámolását irányozta elő.⁴⁹ Tervezete szerint az egyes tájak minden falujának bejárása után a legtipikusabbnak talált településen folytattak volna mélyreható monografikus kutatást és tárgygyűjtést. A vidéken található legfontosabb változatokkal egészítették volna ki az így felálló corpust. Az 1909-es kérdőívben a korszerű dokumentálás lényeges, nélkülözhetetlen részeként jelenik meg a fénykép.⁵⁰ Semayer a kutatás eredményesebbé tétele érdekében a gyűjtőutakra a kutatók kísérőjeként rajzolókat is javasolt társként.⁵¹ A terv hangsúlyozta a minőségi tárgygyűjtés jelentőségét. Ennek a tervnek a hatása hosszú távon is kimutatható a múzeumi gyűjteményben, a gyűjtőkörzetek kiválasztásában és a kutatási módszerekben.⁵² A múzeum munkatársai igyekeztek a szakmai szempontokat érvényesíteni, sőt, fölbukkant az állományvédelmi szempont is esetenként: „... *Tekintve, hogy az eke és talyiga legtöbb része úgy van rekonstruálva, hogy kiállítani nem lehet, de különben sincs szükségünk, ilyen toldott földött faekére, mikor ép és jó példányokat is kaphatunk... rossz tárgyakat még ajándékba sem fogadunk el.*”⁵³ A megvásárlásra följánlott tárgyakra vonatkozó információk összegyűjtését, hitelességük igazolását különböző dokumentumokkal igyekeztek tisztázni. Így született pl. az a *Bizonyítvány*, amelyet az erdőkövi plébános állított ki egy gorál kalapra vonatkozóan: „... *A jelenleg is életben lévő ifj. Veverka Mátyás bemondása szerint, jelen kalap k.b. 160–170 éves. A kalap konzerválása akképpen történt, hogy időről időre nyers hájjal és madár tojással kenték.*”⁵⁴

A megnövekedett intézményi dotáció lehetővé tette, hogy az egyre erősödő népművészeti kereskedői konkurenciával is fölvéve a versenyt, kimondottan értékes és drága ruhákat, hímzéseket, ékszereket, bútorokat és díszkerámiákat

⁴⁸ NMI 97/1909.; idézi Katona 2000. 208.

⁴⁹ NMI 97/1909.; idézi Szilágyi 1984. 581.

⁵⁰ Fogarasi 2000. 737.

⁵¹ Tasnádi 2000. 670.

⁵² Szilágyi 1984. 581.

⁵³ Györffy István levele Hajnal Ignác tanító úrnak. NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 140/1913.

⁵⁴ NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 144/1913.

is vásároljanak a múzeum munkatársai.⁵⁵ Ez az anyagi forrás tette lehetővé a reprezentatív népművészeti tárgysorozatok beszerzését. A drága tárgyak vásárlásának szándéka határozta meg az osztály minden munkatársa közreműködésével szervezett vásárlátogatásokat is. Semayer beszámolója a rendkívül intenzív gyarapítási időszak után tudatos döntéssel magyarázza, hogy 1911 után már ritkultak a hosszas és gazdag kollektciókat eredményező gyűjtőutak. A hatalmas mennyiségű új gyűjtések nyilvántartásba vételét és az állandó kiállításba történő elhelyezésüket jelölte meg ezen időszak fő kihívásaként.⁵⁶

A múzeum munkatársai lehetőség szerint igyekeztek a műkereskedői hálózaton keresztül megszerzett tárgyakról is információkat megtudni kiterjedt levelezés útján.⁵⁷ A látóköriükbe kerülő magángyűjtemények tárgyakra vonatkozó adatait rendszeresen próbálták a tulajdonosoktól megszerezni. Például a Concha Gyöző egyetemi tanár közvetítésével megtalált özv. Nagy Lajosné kolozsvári hímzés- és csipkegyűjteményével kapcsolatban Semayer levele így fogalmaz: „... méltóztassék az egész gyűjteményt a néprajzi osztály költségére megtekintés céljából beküldeni. Az esetleges vételnek megkönnyítése céljából arra kérem, hogy szíveskedjék a tárgyakról megfelelő jegyzéket összeállítani, amely azoknak származási helyét és népi elnevezését lehetőleg magába foglalja...”⁵⁸ A gyűjtések és vásárlások mellett a múzeumi műtárgycserének a 20. század elején még a maival összehasonlítva sokkal egyszerűbbek voltak az adminisztratív föltételei. Az ilyen jellegű megkeresések igen gyakoriak voltak a Semayer igazgatása alatti években.⁵⁹

A Néprajzi Múzeum gyűjteményeinek formációs folyamatai között kiemelt jelentősége van a különböző nemzetközi kiállításoknak, illetve az ilyen bemutatón szereplő tárgykollektciók megszerzésének. Ezért is tanulságos pl. az 1910-ben rendezett bécsi vadászati kiállításon bemutatott tematikus anyag megszerzése érdekében folytatott kiterjedt levelezése Semayernek. Egyes csapdák, fegyverek közül sikerült többet is megszereznie az intézmény számára, amelyek ma is értékes darabjai a gyűjteménynek.⁶⁰

⁵⁵ Szilágyi 1984. 582.

⁵⁶ NMI 75/1914.; idézi Szilágyi 1984. 584.

⁵⁷ A fönmaradt levelezés az intézmény archívumában esélyt kínál egyes gyűjteményi formációs jelenségek tisztázáshoz. Így például a Hajnal Ignác által gyűjtött zsidó tárgyakkal kapcsolatos levelezés segítheti a komoly eredményeket fölmutató judaisztikai anyaggal kapcsolatos intézményi kutatásokat. NMI 1913. 1–100. 24. 5/1913. Vö. Szarvas 2017. 12.

⁵⁸ NMI 1913. 1–100. 24. 7/1913.

⁵⁹ Pl. 1913 novemberében született az alábbi megállapodás: „Cserelével, mely szerint elismerem, hogy a MN Múzeum Néprajzi Osztályának átadott 106226 sz. alatt leltározott korsóért a 103671 sz. sárközi főkötőt kaptam cserébe. Budapest, 1913. november 21. Semayer Vilibáld Balassa Istvánné.” NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 126/1913.

⁶⁰ NMI 1913. 1–100. 24. 93/1910 és 95/1913.

Néprajzi Múzeum, Iparcsarnok, az állandó kiállítás részlete (Mezőgazdaság)
(Néprajzi Múzeum F 341784)

Az állami fönntartású közgyűjtemények gyűjteményezési gyakorlatát esetenként aktívan alakították az aktuális kultúrpolitikai, esetenként diplomáciai állami törekvések, irányváltások. Ezeknek a közvetlen indoktrinációs szempontokat hordozó folyamatoknak az intézmények működése szempontjából optimális keretek közötti menedzselése nem volt egyszerű feladat korábban sem.⁶¹

⁶¹ Vö. Kemecsi 2017. 30–31. 35. Fönntmaradt a Nemzeti Múzeum titkára által Semayer számára továbbított „bizalmas rendelet”, amely az intézményi kommunikációt szabályozta: „A sajtót állami közszolgálatra vonatkozó hírekkel csakis a miniszterelnökség sajtóosztálya és az illetékes szakminisztériumok látják el. Minden más hivatalnak és

Semayer hosszú igazgatósága idején is több ilyen jellegű, a gyűjtemény formációs folyamatait alakító jelenséggel szembesült. Ezek közül kiemelkedik komplexitásával a szinte az első világháború előestéjén készített komoly összefoglalása, amelyet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium bizalmas leiratára készített.⁶² A balkáni területre irányuló kormányzati figyelem és stratégia részeként kellett Semayernek összefoglalni a Néprajzi Múzeum és a néprajz szak szerepvállalási lehetőségeit. A részletesen kidolgozott anyagban az igazgató pontos és aktuális információkkal tárgyalta a román, bolgár, szerb, montenegrói, horvát, bosnyák, török néprajzi intézmények jellemzőit és kidolgozta a magyar Néprajzi Múzeum vonatkozó kutatási–gyűjteményezési programját. Semayer ezt a kínáló alkalmat is fölhasználta arra, hogy az aktuális kormányzati elvárásokat messzesemenően figyelembe véve az intézmény számára ismeretlen méretű tárgyvásárlási keretet, a fővállalt tematikát bemutató óriási kiállítás megvalósítását és mintegy mellesleg, a kiállításnak helyet biztosító új és korszerű múzeumépületet is szerepeltessen beszámolójában. Meggyőző – s bizonyos szempontból irigylésre méltó – az a nemzetközi tájékozottság, esetenként pontos filológiai bázis, illetve a külföldi szakemberek képzettségének, kutatási projektjeinek mélyreható ismerete, ami az anyagból kiderül. Semayer komplexen látta és láttatta a múzeumi területtel szoros összefüggésben az egyetemi képzés jelentőségét, illetve a kutatások központi összehangolásának értelmét. Újra csak a napjainkban is kardinális jelentőségű szempontok aktualitását lehet hangsúlyozni vele kapcsolatban.⁶³

Semayer a gyűjtemények gyarapítása mellett hatalmas és szintén korszakos jelentőségű kiállítási projekteken is dolgozott. A millenniumi kiállítás előkészítésében és megvalósításában is egyértelműen Jankó János közvetlen segítőjeként működött. Az ezredéves kiállítás lebontása után pedig elsősorban órá hárult a több mint 10 000 tárgy múzeumba szállítása és elhelyezése. Jankó János oroszországi expedíciója miatt tevékenesen ebben nem tudott részt venni. Szintén Jankó távollétében zajlott az 1898-as állandó tárlat megvalósítása is. Az önálló Néprajzi Múzeum első állandó kiállítását Jankó János alapvetése szerint, de már munkatársai, elsősorban helyettese Semayer Vilibáld és Bátky Zsigmond szakdíjnok állították föl.⁶⁴ A megvalósítással főnökük nem volt elégedett, ez kiderül egy leveléből: „*De legalább megcsinálták a múzeumot! Mondod Te. Megcsinálták, de hogyan? [...] Dolgoztak szemre, hogy mutasson a gyűjtemény, [...] arról biztosíthatlak, hogy múzeumunk szép anyaga nem csak minden kritika nélkül de minden leltár nélkül lett kiállítva.*” A Csillag utcai kiállítás alapterülete a raktárszerűen berendezett 32 szobában több mint 1400 nm

tisztviselőnek a hírlapokkal közszolgálatra vonatkozó híreket közölni... tilos.” NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 1232/1913.

⁶² NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 101/1913. A dokumentumot Gyarmati János más szempontokat figyelembe véve elemezte kiváló írásában. Vö. Gyarmati 2013.

⁶³ NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 101/1913.

⁶⁴ Gráfik 2002. 12.

volt. Ebben a térben kb. 30 000 műtárgy volt elhelyezve!⁶⁵ Semayertől származik a korszerű látogatókövetés módszertanára emlékeztető megfigyelés az állandó tárlat egyes részei iránti eltérő érdeklődés igazolására: „*Mi ezt a közönségvonzódást abból vettük észre, hogy a nemzetközi gyűjteményt magában foglaló szobák padlója az év végén teljesen sárosra van koptatva, a hazai gyűjtemény szobái ellenben simák, fényesek.*”⁶⁶

Az új helyszínen, az Iparcsarnokban 1907-ben megvalósított állandó tárlat tehát már a harmadik olyan állandó kiállítás, amelyben Semayernek fontos szerepe volt. A városligeti helyszínen létrehozott tárlat minden korábbi helyszínnél népszerűbb volt. Erről tanúskodtak a korabeli látogatási adatok is: „*A látogatók évi száma 40–70.000 közt váltakozik. Megértük azt is, hogy az intézet majd 20 évi főnnállása után mindinkább a köztudatba hatol.*”⁶⁷ Az adottságként kezelt óriási belmagasság lehetővé tette az új kiállításon a megszokott vitrines elrendezés mellett az addig bemutatathatlan, nagyméretű tárgyak szerepeltetését a tárlatban. Így szerepeltek a gyűjteménybe tartozó jurták, székely kapuk, sátrak és malommakettek is.⁶⁸

Az Iparcsarnok adottságai (kb. 400 nm-es térben) lehetővé tették, hogy rendszeres újszerzeményi tárlatok is megvalósulhassanak. Ilyennek tekinthetők a friss gyűjtések közül Zichy Jenő kaukázusi, vagy a Beck Fülöp óegyiptomi kollekciói,⁶⁹ vagy a Zenta hadihajón szolgálatot teljesítő Zechmeister Hugótól származó afrikai tárgyak is.⁷⁰ Az intézmény 1912-es tevékenységéről készített beszámolóban részletesen számol be Semayer ezen új gyűjteményi egységeknek a bemutatási körülményeiről: „*A gróf Zichy-féle gyűjteményből nyílik egyiptomi termünk, közte Beck Fülöp ajándékából 25 Ptolemeus kori múmia és nagyobb számú egyiptomi istenszobrocška. Ez a helyiség egy sírűreg belsejét utánozza stilszerűen alkalmazott egyiptomi [sic!] ornamentikával és figurális jelenetekkel. Ugyancsak a gróf Zichy-féle gyűjtemény szomszédságában van felállítva dr. Bán Aladár észt gyűjteménye egy kosztümsorozattal és szép fafaragású edényekkel. Következik továbbá dr. Mészáros Gyula tisztviselőtársunk színdús konstantinápolyvidéki és kisázsiai török gyűjteménye, amelynek a kisázsiai steppék területéről rendszeres tudománnyal gyűjtött tárgyi néprajzi anyaga ezidőszert csak a mi múzeumunkban látható. Ugyancsak itt találjuk B. Balogh Benedek, székesfőv. polg. isk. tanár szamojéd és zürjén gyűjteményét,*

⁶⁵ Idézi Gráfik 2002. 14, 16.

⁶⁶ Semayer 1902. 366.; idézi Földessy 2000. 480.

⁶⁷ Semayer 1913. 187.

⁶⁸ Granasztói 2016. 39.

⁶⁹ Semayer egyébként az óegyiptomi tárgyaknak a gyűjteménybe kerülését követően azonnal elindította a könyvtár számára a vonatkozó régiségügyi szakanyagok (*Heyerman-féle könyvtár*) megszerzésének ügyét is. NMI 1913. 1–100. 24. 3/913.

⁷⁰ Granasztói 2016. 40.; illetve Földessy 2000. 484. A Panther hadihajó által gyűjtött tárgyak ügyében is kezdeményező szerepe volt Semayernek. Vargyas 2000. 564. 589–590.

számos kosztümmel, szőttes sorozattal, primitív szerszámokkal és egy eredeti szamojéd téli sátorral. Japán, kínai és tibeti gyűjteményünket átrendeztük és Flesch Aladár, volt japán főkonzul úrnak gyűjteményeit egy külön teremben felállítottuk... A Flesch-féle japán terem közvetlen szomszédságában van dr. Döhring Károly, a sziámi királyi udvar építészének sziámi ajándékgyűjteménye, amelyet régebbi sziámi gyűjteményünkkel egyesítettünk. Egy külön nagy termet foglalnak el a magyar és szomszédsági új szaporulati gyűjtemények. Itt rendezte be Acs Lipót, osztályunkhoz szolgálattételre berendelt középiskolai tanár, az általa szerzett teljes berendezéssel a sárközi parasztszobát is. Ugyanitt felfüggesztettük a veszprémmegyei mezőlaki ref. templomnak a festett mennyezetét. A terem falai a vajdahunyadi gör. kath. templomból vett mintával vannak befestve. Valamennyi új gyűjteményünk a turini kiállítás magyar pavillonjának szekrényeiben van elhelyezve, amelyek nagy üvegfelületeikkel a tárgyak kifogástalan kiállítását lehetővé tették. Így volt lehetséges gyűjteményeinket az enyészettől megóvni és a közönségnek bemutatni.”⁷¹ Az idézett összefoglalás tömör és érzékletes képet nyújt a korabeli kiállításrendezési/installálási gyakorlatról is.

Az említett torinói világkiállítási tárlók megszerzése kiváló példája Semayer rátermettségének. Az itáliai kiállításon használt több mint 160 darab, tartós, fém szerkezetű tárlót rendkívül kedvezményes áron sikerült megvásárolni. A fennmaradt iratok alapján az igazgató az akkor már egyértelműen átmenetinek tekintett iparcsarnoki kiállítási berendezés beszerzését az állami költségvetés azon sorára hivatkozva finanszírozta, amely az „M. N. Múzeum néprajzi gyűjteményeinek új épület telkére a berendezési és felszerelés költségeire megszávozott.”⁷² Ez az új épület máig sem épült még fel...

A Néprajzi Múzeum vezetőjeként ő is gyakorolta azt a nagy felelősséggel járó és esetenként komoly konfliktusokat generáló tevékenységet, hogy a vidéki múzeumok néprajzi gyűjteményeinek összeállításában, és kiállításaik koncepcióiban meghatározó és iránymutató szerepet vállalt.⁷³ Kiváló példa erre a szegedi néprajzi gyűjtemény alapításával kapcsolatos levelezés, amelyben Semayer az 1902-ben még általa elutasított ötletet messzemenően támogatta és a megvalósítás szakmai szempontjait is rögzítette. „Kérem Méltóságodat, hogy ezt a szegedi intéző körökkel is megértetni, hogy mindenek előtt a gyűjtések kezdendők meg és nem pedig a város által erre a célra kijelölendő helyiség bebutorozása... A mi már az első pillanatban is beszerzendő az egy nagy mérgező láda és egy rozsdátlanító kád, mellynek segítségével az egybegyűlt tárgyak azonnal múzeológiaiilag kezelendők.”⁷⁴

⁷¹ NMI 1913. 1–100. 24. 2/1913. Ebben az összefoglalásban szerepel egyébként dr. Gyórfy István gyakornoknak segédőrré való kinevezése is.

⁷² NMI 1913. 1–100. 24. 27/1913.

⁷³ Diószegi 1981. 438.

⁷⁴ NMI 1904. 1–77. 11. 3/1904.

Az intézmény kapcsolati hálóját erősítette, mai megfogalmazással: a társadalmisítás céljait szolgálta az általa létrehozott országos gyűjtőhálózat, amelyben külső munkatársak aktív szerepvállalására építve zajlott a gyűjteményezés. A Néprajzi Múzeum napjainkban is országos kompetencia feladatként végzi a magyar múzeumokban dolgozó néprajzos muzeológusok szakmai továbbképzését. Ezt a feladatot is fővállalta már Semayer, miután a Múzeumok és Könyvtárak Országos Felügyelőségének vezetőségi tagjaként 1902 és 1919 között a korszerű múzeumi gyűjtések és feldolgozások módszertani jellemzőiről rendszeres továbbképzéseket szervezett. Ez a vállalás szoros összefüggésben volt a magyar néprajzi kánon egyik legfontosabb formálójának, a Bátky Zsigmond által Jankó kezdeményezését folytató korszakos műnek, az *Útmutató néprajzi múzeumok szervezésére* című kötetnek az 1906-os megvalósításával is. Semayer felelős vezetőként egyértelműen segítette ennek az alapvető munkának a megjelenését. Fönmaradt az a levelezése, amelyben 1904-ben tisztázza a kiadást szorgalmazó Múzeumok és Könyvtárak Országos Főfelügyelőségének vezetőjével a kezdeményezés elindításában Jankó János szerepét, illetve a Bátky Zsigmond által javasolt kiadványstruktúrát és a szükséges anyagi forrásokat. A kötet külső alakját a Főfelügyelőség kézikönyvsorozatának korábban megjelent kötetéhez kellett igazítani, azaz Ferenczi Zoltánnak *A könyvtárta alapvonalai* című munkájához. 1904. júniusban már elkészült 30 tábla és további 20 táblát terveztek még rajzoltatni. Levelében Semayer fölveti, hogy rajzoltatás mellett esetleg fényképeztetni is indokolt. „Ezek a táblák tartalmazzák a néprajzi osztály egész magyar gyűjteményanyagának – a népviselet kivételével – minden főbb típusát természetes összeállításban csoportosítva.” A Főfelügyelőség részéről elfogadták a javaslatot, azzal a kiegészítéssel, hogy a népviseletet is be kell mutatnia a készülő kézikönyvnek.⁷⁵

A hazai szakági muzeológia érdekében Semayer vállalkozott az aktuális, esetenként példaértékű nemzetközi ismeretek közvetítésére is. Ekként értékelhető az a két részletben megjelent alapos publikációja is, amelyben a német nyelvterület számos múzeumának néprajzi vonatkozásait foglalta össze és tette közzé.⁷⁶

Múzeumvezetőként olyan korszakos jelentőségű szervezeti döntés is fűződik Semayer nevéhez, mint a népzenei alosztály megalapítása. 1902 és 1916 között „mindig szorítottam évi körülbelül 1000–2000 koronát, amelyből [...] megalapítottuk az osztályban elhelyezett népzenei alosztályt, a melyet az utóbbi években Lajtha László... kezelt.”⁷⁷ Egyébként Lajtha László IV. éves joghallgató urat, a zeneakadémia jelesen végzett növendékét több havi önkéntesi és ingyenes munkavégzésének pozitív tapasztalataira hivatkozva 1913. július 31-

⁷⁵ NMI 1904. 1–77. 11. 1904/2.

⁷⁶ Semayer 1898, 1899.

⁷⁷ NMI 251/1916.; idézi Pávai 2000. 815.

én javasolja alkalmazásra. Ajánlásában leszögezi, hogy „*Megbeszélésünk szerint végleges kinevezésre csak úgy tarthat igényt, ha a jövő tanévtől kezdve az egyetemen, illetőleg a műegyetemen természetrajzi, földrajzi és magyar közművelődési kollégiumokat hallgat és azokból kollokvál s esetleg később a bölcsellettudományi doktori oklevelet is megszerzi.*”⁷⁸ A múzeumi felvevő gramofon beszerzését Semayer egykori iskolatársának – aki akkor a gramofongyár vezetője volt – közvetlen megkeresésével próbálta elintézni. Semayer a terepen közvetlenül közreműködött Bartók Béla gyűjtéseiben is.⁷⁹ A Néprajzi Múzeum a korszerű eszközök kölcsönzésével érdemben segítette a vidéki intézmények működését. Ezt igazolja pl. a pápai főgimnázium számára a Magyar Néprajzi Társaság illetékes szakembere, Sebestyén Gyula kérésére kölcsönzött fonográf, amelyet a célgyűjtést követően kellett visszajuttatni Budapestre.⁸⁰

Igazgatóként saját kutatási területéhez, az antropológiához igyekezett közelíteni a hazai néprajztudomány tevékenységét.⁸¹ Régészekkel működött együtt rendszeresen hazai ásatásokon annak érdekében, hogy az élő népeéségen végzett mérésekhez gyűjtsön összehasonlító anyagot. Folytatta Jankó János antropológiai kutatásait. 1901-ben vizsgálatokat végzett Kolozs vármegyében és kutatási eredményeit a magyarság antropológiai típusait bemutató munkájában 1903-ban a *Néprajzi Értesítőben* (*Bánffy-Hunyad [Kolozsm.] magyar lakosságának somatológiai vázlata és A magyarság anthropologiai típusai* című cikkeiben). Azonban nem specializálódott egyetlen tematikára. A korszakban a legfontosabb hazai néprajzi tudományos központjaként működő Néprajzi Múzeum igazgatójaként igen szerteágazó témákkal, így a népművészet kérdéseitől egészen az etnológiai kutatásokig számos részterülettel foglalkozott. Számos cikket írt a Néprajzi Múzeum gyűjteményeiről szakmai folyóiratokba. Ezért is sokatmondó szakmai megítélésére vonatkozóan, hogy a *Magyar néprajzi lexikon* már idézett szűkszavú szócikke főbb műveiként az alábbiakat jelöli meg: *Képes kalauz az Erdélyi Kárpát Egyesület múzeumába* (Kolozsvár, 1902); *Útmutató a nagybányai városi múzeum gyűjteményeihez* (Bp., 1904); *Az ember faji sajátságai* (Bp., 1905).⁸²

Az intézmény történetében kiugrónak ítéelhető gyarapítások nem korlátozódtak a magyarországi területre, mert Semayer a nemzetközi gyűjtemény fejlesztését is erőteljesen támogatta. A Néprajzi Múzeum nemzetközi szinten is kiemelkedően értékes gyűjteményei közül a Bíró Lajos új-guineai gyűjtéséből

⁷⁸ NM EAD 1/A NMI 1913. 1–100. 24. 75–1913.

⁷⁹ Pávai 2000. 840–841.

⁸⁰ NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 104/1913.

⁸¹ Gyakori a vidéki múzeumok antropológiai anyaggal kapcsolatos szakmai megkeresése, így pl. a Mosonmegyei Történelmi és Régészeti Egylet kérése: „*múzeumunk koponyáinak tisztítását és állkapcsainak felkötését eszközöltessék*”. NMI 1903. 10. 54/1903.

⁸² Diószegi 1981. 438.

készült kétnyelvű kötet az ő gondozásában jelent meg a *Magyar Nemzeti Múzeum néprajzi gyűjteményei 3.* címmel 1901-ben.⁸³ Ehhez a gyűjteményhez kapcsolódik azon ritka alkalom is, amikor Semayer a Magyar Néprajzi Társaságban aktívan szerepelt. A kötet megjelenésének évében társasági rendezvényen tartott előadásban mutatta be a tagok számára a múzeumi Bíró-gyűjteményt.⁸⁴ A rokonságkeresés, az őshaza kutatásának korabeli tematikájával szorosán összefüggnek egyes, a múzeumi gyűjteményeket föltáró művei. Így a *Vogul-osztják hímes kéregedények* (1905) vagy *Az osztjakok viselete és hímzéseik* című, 1907-ből a *Néprajzi Értesítő*ben. Kodolányi János hangsúlyozza, hogy ezeket a tanulmányokat Semayer egyértelműen Jankó János feljegyzései és kéziratái alapján írta meg.⁸⁵ Etnográfusként a művészet eredete, kezdeti formái foglalkoztatták. Régészeti, etnológiai és pszichológiai olvasmányai alapján úgy vélekedett, hogy az „ősi magyar ornamentika kétségtelenül... állati motívumokon épül”.⁸⁶

A Néprajzi Múzeum gyűjteménye formációs folyamatainak értelmezésében megkerülhetetlen Semayernek *A M. N. Múzeum néprajzi osztályának szerzeményei az 1900. évi párisi világkiállításon* című tanulmánya, amely a *Néprajzi Értesítő* 2. évfolyamában, 1901-ben látott napvilágot. A nemzetiségekkel kapcsolatos kutatásai közül kiemelkedik az 1897-es *Adatok a bácsbodrog-megyeyi sokácok ethnográfiájához* című tanulmánya az *Ethographiában*. A *Néprajzi Értesítő*, a *Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának Értesítője* szerkesztője volt 1902 és 1916 között. Az *Értesítő* német nyelven megjelenő mellékletét, az *Ergänzungsheft* és az *Anzeiger der Ethnographischen Abteilung des Ungarischen National-Museums* című kiadványokat is szerkesztette ezekben az években.⁸⁷ Az a törekvése, hogy az *MNM Néprajzi Tára Értesítőjét* különválassza az addig közös borítólapal megjelendő, a Magyar Néprajzi Társaság által kiadott *Ethographiától*, ellenérzést keltett számos érintettben, nem segítve elfogadottságát.⁸⁸ Az *Értesítő* kényszerű szünetelése 1916 és 1926 között szintén nem segítette a múzeum vezetőjének szakmai megítélését – annak ellenére,

⁸³ Már a korábbi, 1899-ben megjelent első kötet megvalósításában is közreműködött Semayer. Vargyas 2000. 557. A kötetek Semayer által készített jegyzeteit szakmai kritikával értékeli a kutatók. Vargyas 2000. 587.

⁸⁴ Kósa 1989. 47.

⁸⁵ Kodolányi 2000. 12.; 2001. 7.

⁸⁶ Semayer 1905. 152–153.; idézi Fejős 2006. 203.

⁸⁷ Szemkeő–Szikossy 2002. 782–783. A német nyelven megjelenő múzeumi kiadvány Semayer terveinek („osztályunknak nemzetközi nyelven értesítője legyen”) megfelelően indult, miután Herrmann Antall felajánlotta, hogy legyen szerkesztője a kiadványnak. Kedvező együttműködés jött létre a költségek megosztását illetően 1903-ban. NMI 1904. 1–77. 11. 17/1904.

⁸⁸ Kósa 1989. 42.

hogy ennek oka elsősorban a világháborús időszak sanyarú finanszírozási helyzete volt.⁸⁹

A Semayer által kialakított keretek között végzett múzeumi tevékenység ívét az első világháború megtörte. Az utolsó békeévben, 1913-ban készített összegzésében még büszkén állíthatta az igazgató, hogy vezetése alatt a „*néprajzi osztály a stockholmi Északi Múzeum mellett az európai hasonló gyűjteményeknek ma már elismert mintaképe*”.⁹⁰ Az elért sikereket érvként használta annak érdekében, hogy végre saját és múzeumi igényeknek megfelelő épületet kap hasson a Néprajzi Múzeum.⁹¹ Az 1910-es évek első felében komolyan foglalkoztak a döntéshozók egy új Néprajzi Múzeum fölépítésével, végre az intézmény szükségleteit figyelembe vevő tervek alapján. Az igazgató éveken át következetesen kereste a múzeumnak alkalmas budapesti épületeket, illetve igyekezett a mások ötleteiként felmerülő objektumok alkalmasságáról is tájékozódni. Már csak a szakmai elutasító érvek alátámasztása érdekében is.⁹² Nyilvánvaló, hogy miként a jelenben, úgy a 20. század elején is az ideális megoldást, azaz egy teljesen az intézmény igényeit kiszolgáló új építésű múzeumot kívánt megépíttetni az igazgató. Semayer kidolgozta az építési program alapját jelentő, figyelemre méltóan nagyvonalú koncepciót. Ebben a teljes szükséges alapterületet már 34 000 nm-ben jelölte meg. Sajátos, hogy a Néprajzi Múzeum számára jelenleg épülő városligeti objektum alapterülete is közelít ehhez a mérethez. A raktárszerű kiállítások módszertanához ragaszkodva több mint 22 000 négyzetméternyi kiállítótér szerepel a koncepcióban. Saját kutatási tematikáját, az antropológiát bemutató 5000 nm állandó tárlatot látott indokoltnak az igazgató. Az építési program a ma már korszerűtlennek ítélnélhető, kezelhetetlen óriási raktártárlatok mellett olyan funkcionális tereket is tartalmazott azonban, amelyeket a 21. századi modern múzeumok is előszeretettel működtetnek. Így könyvtár, előadóterem, gyermekmúzeum, moziterem, a néprajzi szervezet irodái, kiszolgáló és közönségforgalmi terek.⁹³

A világháború tragédiája mintegy mellesleg ezeket a terveket is szétzúzta. Semayer Vilibáld aktív működése utolsó éveiben a Néprajzi Múzeum történetének újabb válságos periódusát élte. Egyre nyilvánvalóbbá vált, hogy a fűtés nélküli, vasvázás Iparcsarnok alkalmatlan a megfelelő színvonalú tudományos, muzeológiai munkára.⁹⁴ 1920-ban nyugalomba vonult, abban az időszakban, amikor a Néprajzi Múzeum újra költözés előtt állt és az iparcsarnoki működés körülményei végletesen leromlottak. Azonban ez a következő helyszín sem az

⁸⁹ Kósa 1989. 48.

⁹⁰ Semayer 1913.

⁹¹ Vö. Szemkeő 1997. 74.

⁹² Így pl. fennmaradt az óbudai dohánygyári raktár műszaki állapotáról készített negatív ítéletű mérnöki szakvélemény. NMI 1913. 101–162. 25. doboz. 123/1913.

⁹³ NMI 1911/81.; idézi Granasztói 2016. 42.

⁹⁴ Selmeczi Kovács 1989. 14.

intézmény igényeihez igazodó új építmény lett, hanem a tisztviselőtelepi gimnázium épülete. Ez a korábbi korszakot fizikailag is lezáró váltás is hozzájárulhatott a Semayer működésével kapcsolatos szakmai megítéléséhez. Nem segítette helyzetét az sem, hogy nem vállalt szerepet a Magyar Néprajzi Társaság munkájában érdemlegesen. Kósa László a Társaság történetét összefoglaló munkájában utal arra, hogy Semayer embertani kutatásai a szak ilyen irányú kutatási tematikájához tartoztak ugyan, de nem vállalt semmilyen tisztséget a nagy hagyományú szervezetben.⁹⁵

Rövid megemlékezésemben nem törekedtem Semayer Vilibáld sokrétű tevékenységének minden részletét érintő összefoglalásra. Arra vállalkoztam először, hogy a nagy előd és nagy utódok közötti 17 esztendő múzeumi működésének egyes elemeire fölhívjam a figyelmet, vagy amennyiben erre az adatok fényében lehetőség nyílt, tisztázom a róla kialakult képet. Minden kutatói-muzeológusi életműre elmaradhatatlanul hatással van az érintett hivatali elfoglaltsága, adminisztratív munkaköreinek elkötelezett betöltése. Ez az a munka, amelynek mérhető eredményei rendszerint nem publikációkban, tudományos fokozatokban realizálódnak, hanem az érintett intézmény hétköznapi működési feltételeinek biztosításában, esetleg sikeres infrastrukturális fejlesztésekben. S ez az a tevékenység, amelyre a nagy, nemzetközi téren is fokozott érdeklődést kiváltó programok „árnyékában” kevesebb figyelem hárul.⁹⁶ Semayernek igazgatósága idején mindvégig meg kellett küzdenie a néprajzi múzeumügyet övező kultúrpolitikai közömbösséggel és bürokratikus nehézséggel – ami nem csak az első világháború idején jellemezte a közeget, amiben az intézmény működni kényszerült.⁹⁷

Összefoglalásként leszögezem, hogy messzemenően egyetérték a Semayerre vonatkozó, Szilágyi Miklós által 1984-ben megfogalmazott értékeléssel: „*A gyarapodás kétségbevonhatatlan tényei mégis arra indítanak, hogy inkább elismerő, mint kritikai hangsúlyokkal idézzem... sokrétű muzeológiai munkáját.*”⁹⁸

KEMECSI LAJOS

⁹⁵ Kósa 1989. 41.

⁹⁶ A múzeumi archívumban rengeteg adminisztratív feladattal kapcsolatos irat őrzi Semayer ilyen irányú működésének emlékét. A korabeli tűzmentesítő berendezések beszerzésétől a vízdíj elengedése iránti kérelemig igen változatos ügyekre vonatkozóan. Ez a 21. századi magyar kulturális intézményekben dolgozók számára is tanulságos állapotokat tesz megismerhetővé. Pl. NMI 1913. 1–100. 24. 8/1913.

⁹⁷ Vö. Szilágyi 1984. 578.

⁹⁸ Szilágyi 1984. 579.

Felhasznált irodalom

- Bátky Zsigmond
1926 Néprajzi Múzeumunk 1917-től 1926-ig. *Néprajzi Értesítő* XVIII. 45–47.
- Csupor István
2000 Kerámiagyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 261–298.
- Diószegi Vilmos
1981 Semayer Vilibald In: *Magyar Néprajzi Lexikon* IV. N–Szé. (Főszerk. Ortutay Gyula) Budapest, 438.
- Fejős Zoltán
2000 Útmutató néprajzi gyűjtemények értelmezésére. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 9–49.
2006 Huszka József és a néprajz, az alakuló néprajzi gyűjtemények. In: Fejős Zoltán (szerk.) Huszka József, a rajzoló gyűjtő. *Néprajzi Múzeum*, Budapest, 200–204.
- Fogarasi Klára
2000 Fényképgyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 729–776.
- Földessy Edina
2000 Afrika-gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 479–510.
- Granasztói Péter
2016 Pajta és gimnázium között. *A Néprajzi Múzeum épülete tervpályázatának története (1923)*. *Néprajzi Értesítő* XCVII. (2015) 35–64.
- Gráfik Imre
2002 *A Néprajzi Múzeum első állandó kiállítása és tervezett vezetője*. In: Jankó János: *Kalauz a Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának kiállításához 1898*. (Szerk. Szemkeő Endre–Gráfik Imre) Budapest, 9–26.
- Gyarmati János
2013 Gyarmatok nélküli kolonizáció gyűjteményi tervekben. *Múzeumcafé – A múzeumok magazinja* 7. évf. 38. sz. 2013/6. 41–44.
2018 A „nagy boom”. *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei a 19–20. század fordulóján*. *Ethnographia* megjelenés alatt.
- Györffy István
1939 *A néphagyomány és nemzeti művelődés*. Budapest
- Katona Edit
2000 Textil- és viseletgyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 191–260.

- Kemecsi Lajos
 2017 Emlékezetpolitika és néprajzi múzeum. *Néprajzi Értesítő* XCVIII. (2016) 29–40.
- Kerezsi Ágnes
 2000 Európa-gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 447–478.
- Kodolányi János
 1984 Néprajzi Múzeum. In: *Budapest múzeumai*. Budapest, 50–55.
 2000 Bevezetés. In: Jankó János: *Utazás Osztyájköldre 1898*. Budapest, 7–13.
 2001 Előszó. In: Hála József–Kodolányi János: *Úton a szibériai atyafiakhoz. Jankó János oroszországi levelei*. Budapest, 7–11.
- Kósa László
 1989a *A magyar néprajz tudománytörténete*. Budapest
 1989b *A Magyar Néprajzi Társaság százéves története 1889–1989*. Budapest
- Paládi-Kovács Attila
 2011 A magyar etnográfia tudománytörténete. In: *Magyar Néprajz I. 1. Táj, nép, történelem*. (Főszerk. Paládi-Kovács Attila) Budapest, 39–126.
 2016 *Magyar népismeret a 19. században. Előfutárok és klasszikusok*. Budapest
- Pávai István
 2000 Népzenei gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): *A Néprajzi Múzeum gyűjteményei*. Budapest, 813–851.
- Selmeczi Kovács Attila
 1989 A Néprajzi Múzeum története. In: Selmeczi Kovács Attila–Szabó László (szerk.): *Néprajz a magyar múzeumokban*. Budapest–Szolnok, 7–27.
- Semayer Vilibáld
 1898 Néprajz a németföldi múzeumokban I. *Ethnographia* IX. 379–393.
 1899 Néprajz a németföldi múzeumokban II. *Ethnographia* X. 47–54.
 1902 A nemzetközi gyűjtemény. In: Szalay et al.: *A Magyar Nemzeti Múzeum multja és jelene alapításának századik évfordulója alkalmából*. Budapest, 364–372.
 1905 Gróh István: Magyar stílusú rajzminták. (Könyvismertetés) *Néprajzi Értesítő* VI. 150–161.
 1906 A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának jelene és jövője. *Néprajzi Értesítő* VII. 81–85.

- 1913 A Magyar Nemzeti Múzeum Néprajzi Osztályának állapota az 1902-től 1913-ig terjedő években. Néprajzi Értesítő XIV. 185–192.
- Szacsvay Éva
2000 Egyházi gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 403–432.
- Szarvas Zsuzsa
2017 Zsidó tárgyak a Néprajzi Múzeumban. In: Szarvas Zsuzsa: *Zsidó tárgyak. A Néprajzi Múzeum tárgykatalógusai 25.* Budapest, 8–45.
- Szemkeő Endre
1997 Törekvések az önálló Néprajzi Múzeum megteremtésére. Néprajzi Értesítő LXXIX. 57–84.
- Szemkeő Endre–Szikossy Ildikó
2002 Semayer Vilibáld. In: *Magyar múzeumi arcképcsarnok. Életrajzok a magyar múzeumügy történetéből.* Főszerk.: Bodó Sándor–Viga Gyula. Pulszky Társaság–Tarsoly Kiadó, Budapest, 782–783.
- Szilágyi Miklós
1984 Györffy István tevékenysége a Néprajzi Múzeumban. *Ethnographia* XCV. 4. 577–593.
- Szuhay Péter
2000 Földművelés-gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 51–74.
- Szűcs Alexandra
2000 Szokás- és játékgyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 359–402.
- Tasnádi Zsuzsanna
2000 Rajz- és festménygyűjtemény, nyomatgyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 667–696.
- Vargyas Gábor
2000 Óceánia-gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 553–594.
- Wilhelm Gábor
2000 Ázsia-gyűjtemény és Indonézia-gyűjtemény. In: Fejős Zoltán (főszerk.): A Néprajzi Múzeum gyűjteményei. Budapest, 511–552.

FÓRUM

A „Verbal Charms and Narrative Genres” című konferencia megnyitása*

Hölgyeim és Uraim, Kedves Kollégák!

Szeretettel köszöntöm Önöket az MTA idén felépült, új Humán Kutatóházának konferenciatermében. Külön öröm számunkra, hogy az intézetünk alapításától kezdve évtizedeken keresztül itt dolgozó Pócs Éva vezette *Népi vallás a keleti és nyugati kereszténység határán: folyamatosság, változások és kölcsönhatások* című ERC kutatási projektnek a Néprajztudományi Intézet lehet a befogadó intézménye. Ez a „Kelet-Nyugat” kutatócsoport a mostani, több mint 40 előadást tartalmazó konferencia egyik főszervezője egyben. Nagyon nagy eredménynek tartom, hogy ez a most kezdődő *Verbal Charms and Narrative Genres* című, háromnapos nemzetközi konferencia egy olyan rendkívül színvonalas konferenciasorozat legújabb eseménye, amelyet már megelőzött az ISFNR Committee on Charms, Charmers and Charming tíz korábbi konferenciája. Ez az első alkalom, amikor társrendezőként bekapcsolódott a munkába az ISFNR Belief Narrative Network Committee is.

A konferencia absztraktjait áttekintve érződik a tervezett előadásokon a nagyon erős történetiség, a tudományos megközelítések diszciplináris, tematikai sokszínűsége. Meg kell valljam Önöknek, hogy mint társadalomnéprajzkutató, az etnicitás és a diaszpóra kérdéskörével foglalkozom. Ezért csak a terepen találkoztam a konferencia fókuszában álló ráolvasásokkal (verbal charms), soha nem kutattam azokat, nem vizsgáltam történeti hátterüket, folklórvonatkozásait. De terepkutatásaim során lépten-nyomon olyan jelenségekbe ütköztem, amelyek a ráolvasás kategóriájába sorolhatóak. Végtelenül izgalmasnak tartottam, amikor az 1980-as évek végén, egy nyugat-magyarországi faluban, az egyik idős asszony elmesélte, hogy az út másik oldalán lakó szomszédja (szintén idős asszony) varázsigékkel és szemmel veréssel rontotta meg a csirkéit, azok mind meg is döglöttek. És óvott, hogy mindig fordítva vegyem fel az alsóneműmet, ha a szomszédasszony háza előtt megyek el, mert akkor hiába bűbájoskodik, nem fog rajtam majd a varázslata: „*Ki tudja, mit akarhat az a ronda vénasszony egy fiatalembertől...?!*” Ő is mindig fordítva vette fel a bugyiját, ha bálba ment, és akkor bármit mondhattak a legények, ő ellen tudott állni: „*nem fogott a bűbájos szó*” rajta.

* Elhangzott az MTA Humán Tudományok Kutatóházában 2017. december 8–10-én tartott című nemzetközi konferencia megnyitóján.

Pár esztendővel ezelőtt, az erdélyi Szék településen nagyon erős fejfájás gyötört. (Valószínűleg az előző este elfogyasztott pálinkától.) A vendéglátó háziasszony azonnal elküldött a harmadik házra lévő Zsuzsi nénihez, aki jól tud szenes vizet önteni. „Ő megmondja majd, hogy megigéztek-e.” Attól van-e a fejfájásom. A búbajos praktika ugyan a szemmel verés ellen történt, de Zsuzsi néni végig kötött szövegeket mondott, amíg a szenes vizet öntötte. Az általa mondott ráolvasáshoz hasonló román változat: „*Találkoztál az ördöggel az úton – ha az egy nő, fakadjon fel a melle, és folyjon ki a teje. Ha férfi, robbanjanak fel a heréi, és folyjon el a vére. Most már tiszta vagy, mint a szűrt ezüst. A mágia tőlem, a gyógyulás Istentől van.*” (Budfalva, Máramaros, 1991) Ugyanebben az erdélyi faluban, a református magyarok a közeli ortodox búcsújárárhely román papjához mennek, ha valaki ellopott tőlük valamit. A pap elmondja nekik, hogy mit kell tenniük, az egész családnak, hogyan kell *ráimádkozni* a tolvajra. Megadott időben, egyszerre, milyen imát kell mondaniuk. És akkor olyan rosszullett fogja el a tolvajt egy idő után, hogy nem bírja tovább a kínlódást és magától visszaadja a lopott tárgyat. Az adatközlőim szerint be is tartották a román ortodox pap utasításait, *ráimádkoztak* az ismeretlen tettesre, aki falubeli ember volt, és „*sugárban hányva*” hozta vissza a család tinédzserlány tagjától ellopott farmerdzsekit.

Hosszan sorolhatnám még a hasonló, más néprajzi kérdésekben végzett terpmunka során szerzett tapasztalataimat, amelyek a konferencia tematikájába tartozhatnak. Ennek elbeszélésébe nem kezdek bele, hiszen nem vagyok a téma specialistája, és nem is ez a dolgom. Mindenesetre rendkívül fontos, izgalmas kérdéskörrel foglalkoznak ezen a konferencián.

Kívánok Önöknek jó előadásokat, termékeny vitákat, gyümölcsöző együttgondolkodást!

Ezeknek a gondolatoknak a jegyében megnyitom a konferenciát!

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

BALOGH BALÁZS

A néprajztudomány helye és szerepe a 21. században (Budapest, 2017. november 21.)

50 évvel ezelőtt, 1967. január elsején jött létre a Magyar Tudományos Akadémia Néprajzi Kutatócsoportja. A kutatócsoport jogutódjai, vagyis az 1991 és 2012 között működött Néprajzi Kutatóintézet, illetve a 2012 óta az MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont kereten belül létező Néprajztudományi Intézet 50 éve folyamatosan biztosít akadémiai kutatóhelyet a néprajztudomány

művelői részére. Ezen jeles évforduló alkalmából az MTA BTK Néprajztudományi Intézete a Magyar Tudomány Ünnepe programjainak részeként *A néprajztudomány helye és szerepe a 21. században* címmel ünnepi rendezvényt szervezett. Az ünnepi tanácskozás kettős célt tűzött ki: egyrészt az intézet jelenéről, jövőjéről és a legfrissebb kutatási eredmények bemutatása által a kortárs néprajzkutatás társadalmi hasznáról kívánt beszámolni, másrészt, visszatekintve az elmúlt ötven év nehézségeire, szakmai kihívásaira és eredményeire, számot kívánt vetni az intézeti kutatómunka során létrejött tudományos örökséggel.

Az ünnepi eseményt köszöntő szavaival Vékás Lajos, az MTA társadalomtudományi alelnöke, illetve Fodor Pál, az MTA BTK főigazgatója nyitotta meg. Mindkét előadás az intézet magas szintű kutatási tevékenységének megemlézése mellett elismeréssel adózott annak, hogy az intézmény az elmúlt ötven évben, amellett, hogy rengeteg nehézséggel kellett szembenéznie, létrehozta a hazai néprajzkutatás mára alapműveknek számító összefoglalásait.

Az ünnepi megnyitókat követően Paládi-Kovács Attila az MTA Néprajzi Kutatócsoportjának megalakulásáról, a legjelentősebb néprajzi kézikönyvek (*Magyar néprajz, Néprajzi Atlasz*) megszületésének nehézségeiről, a rendszer-váltás időszakának anyagi nehézségeiről, de egyúttal az intézeti kutatók kitar-tásáról és a befejezett munkák jelentőségéről adott számot a jelenlevőknek.

A történeti visszatekintést követően Balogh Balázs nemcsak a Néprajztu-dományi Intézet céljairól, de egyúttal a néprajztudomány 21. századi helyéről és lehetőségeiről is szólt *Perspektívák és esélyek* címmel – utalva Niedermüller Péter 1994-ben megjelent vitaindító tanulmányára. Balogh Balázs számvetése azonban, szemben a 23 évvel ezelőtt megjelent tanulmánnyal, nem a kutatás hiányosságait kívánta egyoldalúan feltárni, hanem arra törekedett, hogy a néprajztudomány értékeit, valós tudományos potenciálját megmutassa, kijelölve egyúttal a Néprajztudományi Intézet szerepét is ebben.

A következő előadások az intézet elmúlt néhány évének tudományos tevékenységébe nyújtottak bepillantást, feldolgozva a készülő *Népköltészeti Lexikon* munkálatait (Szemerényi Ágnes), bemutatva az intézet által rendezett te-repmunka-konferenciák eredményeit (Mészáros Csaba és Vargyas Gábor), szá-mot vetve a *Hármashatár* NKFI-kutatás eredményeivel (Turai Tünde), és fel-vázolva a nemzetközi konzorcium keretében megvalósult *Etnofolk* projekt cél-kitűzéseit és online elérhető adattömegének jelentőségét (Szilágyi Zsolt).

Pócs Éva az Néprajztudományi Intézetbe telepített *Kelet–Nyugat – Népi vallás a keleti és nyugati kereszténység határán: folyamatosság, változások és kölcsönhatások* című, az Európai Kutatási Tanács (ERC) által támogatott nagy volumenű kutatási programjának előzetes és várható eredményeiről számolt be. Fülemlile Ágnes pedig arról, hogy az újból az MTA Néprajztudományi Intézetében szerkesztett *Acta Ethnographica Hungarica* rendszeres megjelentetése milyen szervezési és kutatási tevékenységeket kívánt meg az intézet munkatár-

saitól. A szlovén–magyar határtérségben 2017 szeptemberében elindult nemzetközi kutatási program módszertani és elméleti keretéről Mészáros Csaba adott rövid összefoglalást.

Az előadások mellett egy kamarakiállítás is beszámolt az intézeti kutatások történetéről és jelenéről. A nyolc kihúzható tematikus molinó az intézet alapításától egészen a jelenkori tudománynépszerűsítő feladatokig adott széles ívű áttekintést intézményünk múltjáról és jelenéről. A molinók tartalmát az ünnepi ülés résztvevői számára Landgraf Ildikó egy külön előadás keretében helyezte tudománytörténeti kontextusba.

A rendezvény utolsó előadását Sárkány Mihály tartotta, aki 50 kép segítségével érzékeltette az intézeti élet sokszínűségét, és 1967 óta bekövetkezett változásait. Minden bizonnyal ezt az előadást kísérte az egyik legnagyobb érdeklődés, hiszen a magukat, közeli kollégákat, szobatársaikat, mestereiket felismerő kutatók élénken kommentálták a valóban élvezetesen összeállított diaszorozatot.

Talán szimbolikusan is tekinthető az, hogy a Budán eltöltött ötven esztendő után éppen 2017-ben költöztették az intézetet Pestre a MŰPA és a Nemzeti Színház szomszédságába. Nem gondolom, hogy tudományos munkánk minősége és mennyisége szempontjából a helyváltoztatás törést okozna – azonban az kétségtelen, hogy számos kollégánk számára, akik hosszú évtizedeket töltöttek el a budai, Országház utcai épületegyüttes otthonos szobáiban, számottevő váltást jelent az új közeg.

MÉSZÁROS CSABA

Informális eszmecsere a néprajz helyzetéről a mai Magyarországon

2018. április 4-én Paládi-Kovács Attila és Kósa László akadémikusok kezdeményezésére Bodó Sándor, a Magyar Néprajzi Társaság elnöke informális eszmecsereére invitálta a szak több elismert képviselőjét. Mint a legszélesebb kapcsolati hálózattal működő társadalmi beágyazottságú szervezete a hazai szakmai területnek, a Magyar Néprajzi Társaság szervezte a találkozót, amelynek a Néprajzi Múzeum adott helyet. A szűk körű indító beszélgetés célja elsősorban egy tervezett helyzetfelmérés irányainak kijelölése, illetve az egyes részterületekkel kapcsolatos részletes áttekintés szempontjainak mérlegelése volt. Az eszmecsere célja volt annak eldöntése, szükséges-e szélesebb körben felmérni, megvitatni a hazai néprajzi kutatások jelenlegi helyzetét és a következő években vállalható teendőit. A találkozó eredményessége érdekében a résztvevők (Balogh Balázs, Borsos Balázs, Bodó Sándor, Fülemile Ágnes, Kemecsi Lajos,

Kósa László (írásban küldte el észrevételeit és javaslatait), Landgraf Ildikó, Paládi-Kovács Attila, Petercsák Tivadar, Sárkány Mihály, Vargyas Gábor) az alábbi fölvetésekkel kapcsolatban készültek tömör (6 perces) összefoglaló vélemények megfogalmazására:

1. Kell-e változtatni a szak elnevezésén, kutatási paradigmáin, kánonján?
2. Milyennek ítéli meg a szak tudományközi helyzetét Magyarországon, különös tekintettel az MTA-ra és a múzeumi kutatóhelyekre?
3. Hogyan ítéli meg a szak részdiszciplínáinak helyzetét, jövőjét?
4. Milyen a néprajz helyzete a magyar közgyűjteményekben?

A megbeszélésen számos konkrét javaslat megfogalmazódott. Teljes egyetértés volt abban, hogy időszerű a magyar néprajztudomány helyzetének újbóli áttekintése. A résztvevők hangsúlyozták a társadalmi hasznosság szempontjainak érvényesítését, illetve a kortárs jelenségekkel kapcsolatos hiteles szerepvállalás jelentőségét a szaktudományi tevékenységben. Többen rámutattak, hogy a helyzetfelmérés nem nélkülözheti a tényszerű adatok, statisztikák tanulságait. Tekintettel a korábbi felmérésekre, a munkálatok fókuszába az utóbbi 20–25 év változásait kell állítani. Szükség van a különböző intézményi területek (közgyűjtemények, egyetemi és főiskolai oktatás, kutatóintézetek, folkmozgalmak és intézményeik), illetve a részdiszciplínák (folklorisztika, anyagi kultúra és muzeológia, kulturális antropológia) helyzetének felmérésére, továbbá a kutatáselméleti és módszertani kérdések elemzésére is.

Az eszmecsere eredményeként az MTA Néprajzi Bizottságának és az MNT elnökségének koordinálásával elindul a szakágak és intézményi területek helyzetét elemző anketók sorozatának előkészítése. A munkálatok végső célja egy összegző, az egész szakot áttekintő, tömör helyzetértékelés kidolgozása, az aktuális teendők és irányok felvázolása.

KEMECSI LAJOS

* * *

NÉPRAJZI MUZEOLÓGIA

XX. Országos Fazekaspályázat és Kiállítás Körmend, 2017

A fazekasok pályázatát eredetileg a siklói Várban rendezték meg, ahol legutóbb 1993-ban volt. A háromévenként esedékes pályázat következő helyszíne 1996-ban Kecskemét lett, a Népi Iparművészeti Gyűjtemény adott neki otthont. A következő években, egészen 2005-ig itt került megrendezésre az Országos Fazekaspályázat. A központi helyszín és a népi iparművészetre szakosodott múzeum tovább emelte a szakmai színvonalat, és a rendezvénysorozat rangját, de ezáltal az ország nyugati részéből egyre kevesebb fazekas indult. Az Alföldi Fazekas Triennálék mellett ezt a pályázatsorozatot írják ki a fazekasoknak, mindkettőt háromévente, így egy tájegységre került mindkét pályázattípus, ezért kellett új pályázati helyszínt keresni. Az ezt megelőző három helyszín 2008-tól már Körmend volt, és ezt a mostani pályázatot és kiállítást is itt rendezték. A Körmendi Kulturális Központ, Múzeum és Könyvtár társult a megrendezésben, és az egykori Batthyány-kastély termeiben valósítottuk meg a tervet.

A jubileumi fazekaspályázat célkitűzése illeszkedett az előző pályázatok sorába: olyan fazekas népi iparművészeti alkotások életre hívása, amelyek őrzik a Kárpát-medencei népi fazekashagyományokat, de kivitelezésben és szellemiségben megfelelnek a mai kor követelményeinek. A 2017. évi pályázat témája a kerámiák funkcionalitása felé vitte a hangsúlyt: folyadékkészítő, folyadéktároló, tálaló-, kínálóedények szerepeltek a felhívásban.

A XX. Országos Fazekaspályázat és Kiállítás kiírásával és megrendezésével a korábbi évek hagyományait követtük. Korábban a Népi Iparművészeti Tanács évtizedeken keresztül rendszeresen írt ki szakági pályázatokat, amelyek az adott szakágak legmagasabb szakmai színvonalú rendezvényei voltak, és amelyek a 2011-ben megalakult Hagyományok Háza Népi Iparművészeti Osztálya keretein belül folytatódtak tovább.

A XX. Országos Fazekaspályázatra 24 alkotó pályázott, 112 készlettel, illetve tárggyal. A díjazottak a következők voltak. *Nagydíjas*: Domonkos László Tamás, Balatonberény; *a két-két első díjas*: Albert Attila, Magyarszombatfa és Káldi Károly, Rábapatoná; *a két-két második díjas*: Farkas Gábor, Békéscsaba és Fehér Tibor, Mezőkövesd; *a két-két harmadik díjas*: Ángyán Csilla, Csorna és Fazekas Ferenc, Nádudvar. A különdíjasok közül ketten kapták a Hagyományok Háza *küöldíját*: Forró István, Hódmezővásárhely és Szűcs Tímea, Budapest. *Körmend város díját*, amely a jövő esztendőben megrendezendő kiállítás, Verseghy Ferenc kapta Tolnáról. A Földművelésügyi Minisztérium újonnan

alapított *FolkTrend Díjat* ifj. Fazekas István vehette át Nádudvarról. Ez utóbbit V. Németh Zsolt, a Földművelésügyi Minisztérium környezetügyért, agrárfejlesztésért és hungarikumokért felelős államtitkára adta át.

Részlet a kiállításból

A pályázaton indult 24 alkotó 112 alkotásából 26 kapott „HA”, és 30 db „MA” kategóriát, 16 „HB”, és 12 darab „MB” kategóriát és 28 darab került elutasításra. Az elutasítottakon kívül a többi tárgy kiállításra került. Ezek a tárgyak a Hagyományok Háza népi iparművészeti zsűrizsámát is megkapták.

A díjazott alkotók új tájegységek feldolgozását is sikeresen alkalmazták készleteiken, esetleg éppen más szakágak díszítéseiből, pl. a somogyi tojások mintakincséből merítették inspirációt. Ez is jelzi, hogy még milyen sokféle irányban fejlődhet és változhat a fazekaskultúra. Néhány esetben a változtatás inkább a technika és a színvilág, esetleg a készítéstechnika oldaláról tettenérhető, amelyek azonban a hagyományt oly módon viszik tovább, hogy azok gond nélkül alkalmazhatók a legmodernebb szín- és formavilágú háztartásokban is. Bizonyos nagy hagyományú alföldi tájegységek, mint a hódmezővásárhelyi, nádudvari, mezőtúri, vagy a tiszafüredi, több készleten csak jelzesszerűen, egy-egy motívummal köszönnek vissza, és ezek egyszerűségükkel nyerték el a zsűri elismerését, de a tájkultúra teljes lemásolására is van példa. A fazekasok megtapasztalták, nem csak elkészíteni kell tudni jól tárgyaikat, de azokat eladni is, ami az igények folyamatos felmérését, az azokhoz való alkalmazkodást követeli meg, illetve saját, egyéni, jól felismerhető stílust kell kialakítaniuk ahhoz, hogy sikeresek lehessenek.

A zsűri kiemelte: a pályázat összsképe egyaránt biztató és határozottan olyan gondolkodó alkotókkal és átgondolt alkotásokkal találkoztunk, akik és amelyek a kritériumoknak tökéletesen megfelelnek. A pályázat a fazekasság jövője szempontjából előremutató és örvendetes.

A zsűri tagjai voltak: Csupor István néprajzkutató, fazekas; István Erzsébet néprajzkutató; Kun Éva keramikus iparművész; dr. Papp Zoltánné dr. Szalay Emőke néprajzkutató; dr. Nagy-Pölös Zoltán néprajzkutató; Probstner János keramikus iparművész; Pusztai Zsolt néprajzkutató, fazekas.

A kiállítás rendezői: Borbényi Mária Éva és dr. Nagy-Pölös Zoltán. A Hagyományok Háza munkatársai: Csákányi Zoltán néprajzkutató, fotókészítő; Soltészné Nagy-Győri Mária jegyzőkönyvvezető. A pályázat és a kiállítás kurátora: Nagy-Pölös Andrea néprajzkutató muzeológus, fazekas; Hagyományok Háza Magyar Népi Iparművészeti Múzeum.

A pályázat kiírója és a kiállítás megrendezője a Hagyományok Háza volt.

A pályázat és kiállítás megvalósítását a Nemzeti Kulturális Alap és a Földművelésügyi Minisztérium támogatta.

NAGY-PÖLÖS ANDREA

* * *

SZEMLE

Kötettel köszöntötték a 90 éves Tóth Ferencet

2018. január 4-én töltötte be 90. életévét Tóth Ferenc, a makói József Attila Múzeum nyugalmazott igazgatója. A múzeum második évkönyvében az ünnepeelt tiszteletére közöltek tanulmányokat. A kötet szerkesztői felhívást tettek közzé 2017. március 30-án, amelyben olyan tanulmányokat vártak, amelyek kapcsolódnak Tóth Ferenc munkásságához. A kéziratok szeptember végéig érkeztek be.

A köszöntőünnepély és az évkönyvbemutató 2018. január 19-én volt a makói József Attila Múzeumban, ahol az évkönyv szerzői és Tóth Ferenc barátai, kollégái és tisztelői, az intézmény jelenlegi és korábbi munkatársai és érdeklődők vettek részt az ünnepélyes bemutaton és köszöntésen.

Az évkönyvben 44 szerző publikált az alábbi témakörökben: köszöntők, történelem, néprajz, művészettörténet, régészet, bibliográfia.

A *köszöntők* között találhatjuk Farkas Éva Erzsébetet, Makó város polgármesterét, Szikszai Zsuzsannát, a József Attila Városi Könyvtár és Múzeum igazgatóját, Lator László irodalomtörténészt. Marjanucz László történész, az SZTE BTK Modernkori Magyar Történeti Tanszék tanszékvezetője *A tudós „makai” (Tóth Ferenc 90. születésnapjára)* című írásában Tóth Ferenc életpályáját kíséri végig. Szekeres István képzőművész Tóth Ferenc kortársaként egy beszélgetésüket örökíti meg írásában. Jámborné Balog Tünde képzőművész a makói múzeum történetéről és az ünnepelttel kapcsolatos „emléktöredékeiről” ír, Zombori István történész, a Móra Ferenc Múzeum nyugalmazott igazgatója Csepregi Imre katolikus pap naplójának forrásértékű közlésével kapcsolatos adalékokról és Tóth Ferenc vonatkozó érdemeiről szól. Halmágyi Pál, a József Attila Múzeum nyugalmazott igazgatója az intézményben 1963–1988 között dolgozó személyekről ír múzeumtörténeti beszámolójában.

A következő fejezet a *Történelem* címet viseli. Blazovich László professzor, nyugalmazott levéltárigazgató egy 13. századi büntetőjogi forrás fordításával és ahhoz írt bevezetőjével köszönti Tóth Ferencet. Török József egyháztörténész a 16. század magyar katolikus egyház által előírt és megélt vallásosságról ír. Gilicze János nyugalmazott főlevéltáros a Csanádi Püspöki Uradalom és Lele község születésének és az örökföldek megszerzési formáinak 19. századi történetével foglalkozik tanulmányában. Bernátsky Ferenc, a Tornyai János Múzeum történésze a Plohn József fotográfus honvédportéjaival kapcsolatos kutatások eredményeit összegzi. Tóth István, a Móra Ferenc Múzeum történész főmuzeológusa tanulmányából megismerhetjük Szeberényi Lajos Zsigmond evangélikus lelkész és családjának történetét, és a 19. század második

felétől a 20. század közepéig tartó időszakban Magyarországnak viszonyulását a nemzetiségi nyelvhasználathoz. Urbancsok Zsolt, a Csongrád Megyei Levéltár Makói Levéltárának vezetője a makói zsidó kereskedő, busztársaság-tulajdonos, Szemere (Schwarz) Manónak és családjának 20. századi történetét elemzi a kor társadalmi kontextusának és politikai folyamatainak bemutatásával. Forgó Géza, a József Attila Múzeum történész muzeológusa dr. Nikelszky Jenő életútját ábrázolja, kiemeli polgármesterré választásának és munkájának eredményeit. Miklós Péter történész, az Emlékpont igazgatója a németiség kitelepítésének és a csehszlovák–magyar lakosságcsereinek Csanád vármegyei történetéről ír. Medgyesi Konstantin, a Móra Ferenc Múzeum tudományos és közönségkapcsolati igazgatóhelyettese a diszkurzív csomópontok vizsgálatáról ír a koalíciós időszak (1944–1948/49) demokrácia-diskurzusaiban. Marosvári Attila történész az 1956-os forradalom makói eseményeinek periodizációját mutatja be. Jámbor Zoltán, Tóth Ferenc kortársaként személyes emlékeit, visszaemlékezését osztja meg írásában. Élettörténetében a 20. század történelmi eseményei jelennek meg. Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna, a Makói Honismereti Kör elnöke a makói gimnáziumból a szegedi egyetemen végzett személyiségekről szól. Péter László irodalomtörténész, a makói múzeum volt igazgatója *Milyen Makót szeretnék?* című írásában Makó városával kapcsolatos javaslatait, gondolatait mutatja be.

A *Néprajz* fejezetet Bárh János néprajzkutató, nyugalmazott múzeumigazgató tanulmányában a Csanád vármegyei társadalmi migráció 18. századi történetéről ír, amit levéltári forrásanyag közlésével egészít ki. Glässer Norbert, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Tanszékének egyetemi adjunktusa azt vizsgálja tanulmányában, hogy miként válik a magyar zsinagógai beszéd a modern magyar nemzeteszemlével való azonosulás jelképévé, hogyan épülnek egymásra az uralkodói hatalmi jelképek és a nemzeti szimbólumok zsinagógai környezetben. Mód László, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék egyetemi adjunktusa a makói szőlő- és bortermeles történetének egy sajátos alkalmazkodási technikájáról, a filoxéravész utáni időszak ártéri gazdálkodási formájáról ír. Barna Gábor, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszékének egyetemi tanára Mezey István katolikus kántor makói működéséről ír. Bogoly József Ágoston irodalomtörténész *A tájtörténeti tér ökológiája* című tanulmányában a csókási szélmalom emlékezettörténeti rekonstrukciójával kapcsolatos tényeket foglalja össze. Tóth Antal néprajzkutató, az Ópusztaszeri Nemzeti Történeti Emlékpark munkatársa a paraszti gazdálkodást vizsgálja Kiszéksóson a 20. század első felében. Nagy Vera, a Tornyai János Múzeum néprajzkutató muzeológusa a József Attila Múzeum irodalomtörténeti kiállítóhelyén, az Espersit-házban található hódmezővásárhelyi kerámiákat és azok alkotóit helyezi el a kor társadalmának történeti és művészeti kapcsolatrendszerében. Purgel Nóra néprajzkutató, a Koszta József Múzeum munkatársa egy Szegváron használt *nagyatádi kocsi* történetét és használatát mutatja be. Apjok Vivien, az SZTE BTK Néprajzi és Kulturális Antropológiai

Tanszékének demonstrátora a marosi gyógyiszap útjának vizsgálatában a szerző a homokkitermelés melletti gyógyiszap hatására fellendült fürdőkultúrát elemzi. Markos Gyöngyi, a József Attila Múzeum nyugalmazott néprajzos muzeológusa a Szeged Kecskés-telepi Művelődési Ház történetét mutatja be. Terendi Viktória, a Tornyai János Múzeum néprajzkutatója a hódmezővásárhelyi Makó család által megőrzött fényképfelvételek alapján vizuális etnográfiai szempontból vizsgálja az ünnepi alkalmakat. Pintér Zsófia, a Koszta József Múzeum néprajzkutatója a csipkeverés dél-alföldi történetével és jelenkori képviselőivel foglalkozik írásában. Szűcs Judit, a Tari László Múzeum nyugalmazott igazgatója a csongrádi gyümölcsös kiskertek 20–21. századi alakulási folyamatának vizsgálatát adja. Szikszai Zsuzsanna néprajzkutató, a József Attila Városi Könyvtár és Múzeum igazgatója, Maroslele (Püspöktele) út menti keresztjeit veszi számba, vizsgálja azoknak eredetét, létrejöttét és történetét. Vincze Klára, a Tari László Múzeum néprajzkutató muzeológusa saját családjából hoz példát az emlékkönyvekben található tartalmak stilisztikai elemzésére, összehasonlítására. Nagy Gábor, a József Attila Múzeum néprajzkutató muzeológusa a makói *napsugaras házak* történeti elterjedésével, jelenkori meglétével és állapotával, hagyományfelújító példáival foglalkozik tanulmányában.

A *Művészettörténet* fejezetben az első szerző Gyarmati Gabriella, a Munkácsy Mihály Múzeum művészettörténésze, aki Munkácsy Mihály és Pulitzer József kapcsolatának bemutatását és a Pulitzerné Kate Davisről festett műalkotást mutatja be. Apró Ferenc művelődéstörténész, ügyvéd Gergely Sándor szobrász makói éveiről ír. Feledy Balázs művészettörténész Tóth Ferenc *Makói képzőművészek – képzőművészek Makón* című kötetének méltatását és bemutatását adja. Nátyi Róbert művészettörténész, a Regionális Összművészeti Központ igazgatója Endre Béla festőművész makói kapcsolatairól ír. Oláh Nóra, a József Attila Múzeum képzőművészeti gyűjteményének munkatársa a 10. évét ünneplő NATURA Marosmenti Művésztelepről szól írásában.

A köszöntőkötetet a *Régészet* című fejezet zárja. Csengeriné Szabó Éva régész, a József Attila Múzeum múzeumpedagógusa az 5–6. századi *pásztor-készségekről* ír és adja a leletek tipológiáját.

Tóth Ferenc munkássága 2003-tól 2017-ig tartó időszakának bibliográfiáját Mátó Erzsébet nyugalmazott könyvtárigazgató állította össze. A kötetet a Tabula Gratulatoria zárja.

NAGY GÁBOR

* * *

IN MEMORIAM

Elhunyt Szilárdfy Zoltán

*„... Jöjjetek mindnyájan az egy Jézus Krisztushoz, akinél nagyobb senki sincs, mint Isten egyetlen templomához, mint egyetlen Oltárhoz jöjjetek mindnyájan Jézus Krisztushoz.”
(Antiochiai Szent Ignác)*

„Mély fájdalommal tudatjuk, hogy Dr. Szilárdfy Zoltán művészettörténész, áldozó pap, életének 80. évében, hosszú, türelmetlenül viselt szenvedés után hunyt el. [Zoltán atya saját megfogalmazása.] Végakarátának megfelelően a Pomázi Szent István Király Római Katolikus Templomban 2018. január 13-án, szombaton 11 órakor kezdődő gyászszertartás után kísérjük végső nyughelyére, s helyezük örök nyugalomba a pomázi »új« temetőben (Ravatalozó utca 16.) lévő családi sírba.” Így szólt a szűkszavú gyászjelentés, amely egy nehéz, ám emberileg és szakmailag is gazdag életutat zárt le. Egy olyan életpályát, amelyből nemcsak művészettörténészek, hanem néprajzosok sokasága is merített, és okulni-tanulni fog még sokáig.

Szilárdfy Zoltán 1937. november 6-án született. Édesapja, Szilárdfy Ernő gyógypedagógus volt, a magyar hazának olya sok kiváló férfiút adó kunszentmártoni Szilárdfy család leszármazottja. A morva–német eredetű család az 1820-as években telepedett le Kunszentmártonban, s eredeti Standhaft/Stalej nevével a szabadságharc előtt változtatta Szilárdfyra. Szilárdfy Zoltán barátai segítségével fel is kereste a morvaországi Pacov kisvárost, ahonnan apai ősei származtak. Édesanyja, Szalai Margit iparművész ágán családja selmebányai

felmenőkkel rendelkezett. Pomázinak tartotta magát, de nem feledte kunszentmártoni gyökereit sem. Külön könyvben foglalta össze mind édesanyja, mind édesapja családjának fényképek kapcsán megírt képes történetét.

Kisgyermek volt, amikor szülei elváltak. Bátyjával együtt édesanyja nevelte őt nagy szegénységben. Az esztergomi ferences gimnáziumban érettségizett. Papnak készült. Shvoy Lajos székesfehérvári megyés püspök felvette őt a papjelöltek közé, 1956 szeptemberében megkezdhette a hittudományi főiskolát – Szegeden. 1961. június 21-én szentelte áldozópappá Shvoy Lajos püspök a székesfehérvári bazilikában. Káplánként szolgált Csepelen, Nagytétényben, Székesfehérvár Felsővárosban, majd kálozi plébános lett 1993-ig. 1986-ban címzetes esperesi címmel tüntették ki.

Mély vallásosságát és művészszeretetét édesanyjától és anyai nagyanyjától örökölte. Szegeden művészszeretete és -ismerete Bálint Sándor segítségével elmélyült. Tőle megtanulta, hogy a műalkotást és a kultuszt egyszerre, egységben lássa, értse és mindezt hatalmas teológiai műveltségi háttérrel értelmezze. Erről külön tanulmányban is beszámolt 1990-ben. Ismerte és szerette a liturgiát, jól használta annak szimbolikus elemeit. Miséi szépek voltak, prédikációi nagy felkészültségről tanúskodtak és élményszámba mentek.

Kálozi évei alatt – 1977–1981 – művészettörténetet hallgatott az ELTE-n sok kiváló katolikus (pl. Pálos Frigyes, Kuklay Antal) és más felekezetű/vallású kollégájával (pl. Schönér Alfréd rabbi, Szabó József református lelkész) és kitüntetéssel diplomázott. 1985-ban bölcsészdoktori címet nyert a magyar barokk szentképekről írott értekezésével.

1990-ben betegsége miatt Budapestre költözött. 1993–2000 között betegszabadságon volt, majd nyugdíjba vonult. De papként sok helyütt és sokszor kisegített Budapesten és vidéken, sőt, felvidéki magyar településeken is. Művészettörténeti munkássága Budapestre költözésével teljesedett ki. 1989-től 2012-ig a Képzőművészeti Főiskolán (majd Egyetemen) a keresztény ikonográfia óraadó tanára volt. Tanított az ELTE-n és több féléven át a Pázmány Péter Katolikus Egyetemen is. 1984-ben az ELTE-n keresztény ikonográfiai témájú egyetemi szakdolgozatok elismerésére jutalomdíjat alapított.

Kutatási és érdeklődési területe a keresztény kultusztörténet és ikonográfia volt, különösen a keresztény ókor és a barokk évszázadai. Nagy odaadással kutatatta a magyar szentek ikonográfiáját és tiszteletük emlékeit. Nemcsak számos tanulmányt írt róluk, hanem ő írta meg tiszteletük összefoglalóját a Herder Kiadónál megjelent *Lexikon für christliche Ikonographie* (LCI) számára. De részt vett a *Marienlexikon* és *A keresztény művészet lexikona* munkájában is.

A Barokk szentképek Magyarországon című, 1984-ben a Corvina Kiadónál megjelent könyvével ismertséget és elismertséget szerzett. Hatalmas és értékes szentképgyűjteményének anyagát három kötetben jelentette meg a szegedi egyetem néprajzi tanszékének *Devotio Hungarorum* sorozatában. Közel kétszáz publikációja, közöttük egy tucat önálló könyve, kiadványa jelent meg. Számtalan elemző írást publikált a Boldogasszony, Szűz Mária és a magyar

szentek tiszteletéről. Kedves barokk művésze Gottfried Bernhard Göz (1708–1774) volt, akiről több alkalommal írt és akinek gyűjtötte metszeteit. Bekapcsolódott a szegedi vallási néprajzi konferenciák, valamint a Pázmány Péter Katolikus Egyetem rendtörténeti konferenciák sorozatába. Rendszeresen publikált hazai művészettörténeti (*Művészettörténeti Értesítő*, *Ars Hungarica*, *Acta Historiae Artium*), néprajzi (*Acta Ethnographica Hungarica*, *Néprajzi Értesítő*, *Ethnographia*), történeti (*Magyar Egyháztörténeti Vázlatok*) és kulturális (*Életünk*, *Honismeret*, *Jel*, *Soproni Szemle*) folyóiratokban. Számtalan újságcikk, rádióriport, televíziós beszélgetés készült róla és vele.

Több mint ezer kegytárgyból álló gyűjteményét a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeumnak adományozta. Értéke felbecsülhetetlen. A kollekciónak gerincét ezernél is több metszet, kisnyomatvány, tézislap és szentkép adja. Kiemelkedő értékű a 17. századi miniatűrökkel és ereklyékkel ellátott amulettegyüttes. A gyűjtemény legnagyobb részét maga Szilárdfy Zoltán dolgozta fel több tanulmánykötetben és számos tanulmányban. A Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeumban *Ficella* néven különtermet rendeztek be a kollekciónak is több darabjának. A gyűjtemény egyes kollekciónak több múzeumban és több alkalommal bemutatta (Nemzeti Múzeum, Iparművészeti Múzeum, Budapesti Történeti Múzeum).

Munkásságát a Magyar Régészeti és Művészettörténeti Társulat 1994-ben *Henszlmann Imre-díjjal*, 2006-ban az Oktatási és Kulturális Minisztérium *Fraknói Vilmos-díjjal* ismerte el. 1993-ban lett a Magyar Pálos Rend konfrátere, tíz évvel később, 2003-ban pedig *Pomáz díszpolgára*.

Gyászszertartására végrendelete szerint a pályája kezdetét és immár végét egyaránt szimbolizáló helyen, a pomázi katolikus templomban került sor. A gyászmisét paptársa és jó barátja, Hofher József jezsuita atya mondta. Az elhunyt munkásságát Smohay András, a Székesfehérvári Egyházmegyei Múzeum igazgatója méltatta. Sírja beszentelését az elhunyt kívánságának megfelelően Mosolygó Péter görögkatolikus lelkész végezte.

Szilárdfy Zoltán egyszerű és elvászthatatlanul volt életét teljesen Krisztus szolgálatának szentelő pap és kivételes tehetségű, nagy műveltségű művészettörténész, a keresztény kultusztörténet és ikonográfia tudósa.

BARNA GÁBOR

Ujváry Zoltán emlékezete

Tudtuk, hogy évek óta betegeskedik, mégis megkönnyeztetett e kicsiny hazát egy-két nap alatt körbefutó (a magyar etnográfia–folklorisztika jeleseit számon tartó „szomszédokig” is eljutó), vagy baráti e-mail levélben, vagy valamelyik hivatalos hírforrásban olvasott váratlan hír: Ujváry Zoltán (a tanítványok és a lelki rokonok népes táborában leginkább persze Zoli vagy Zoli bácsi), a Debreceni Egyetem Néprajzi Tanszékének professor emeritusa 86 esztendőskorában befejezte az igen-igen tevékeny és mindannyiunk számára nap mint nap követendő példaként felkínálkozó földi létét.

A követhető/követendő példája persze itt marad velünk: kézbe vehetjük a 100 kötetet közelítő, az általa gyűjtött és gondosan elemzett folklórányagot közlő, „szerzőként” jegyzett könyvét. És a példásan megszerkesztett, jórészt a tanítványai munkáit közkinccsé tevő, kisebb könyvtárnyi könyvek-könyvsorozatok, folyóiratok hallatlanul gazdag gyűjteménye is újra meg újra óreá fogja emlékeztetni a tanulni vágyók népes gyülekezetét.¹

¹ A 60. születésnapra Imolay Lenkey István által összeállított bibliográfiája: Ujváry Zoltán irodalmi munkássága. In: Imolay Lenkey István (szerk.): *Tanítás és kutatás. Pályarajz Ujváry Zoltánról*. Szolnok, 1992. 159–200.; a 70. születésnapra összeállított további bibliográfia: Keményfi Róbert (szerk.): *Régiók és kultúrák találkozása. Tudományos ülés Ujváry Zoltán 70. születésnapjára*. Debrecen, 2002. 194–203.

Ez a szaktudományunk „pótolhatatlan forrásává” átlényegült szakirodalom azonban aligha fogja helyettesíteni-pótolni az idő telvén ifjú tanársegédből példaadó „mesterré” (tanszékvezető professzorrá) emelkedett, nálunk, első tanítványainál alig idősebb, lelki barátunknak tekintett „kortársunk” személyes jelenlétét! Még akkor sem helyettesítheti a közeli és a távolabbi jövőben, ha az utánunk jövő néprajzos generációk nálunknál értőbb figyelemmel olvassák műveit, és azt is észreveszik a nagyon régi és a legújabb Ujváry-szövegekben, amit mi, a kortársai, hivatalosan tanítványai, a napi munkájába beavatottként is figyelgethettük. Kutatói, egyszersmind nevelői tevékenységét, és annak szöveggé átlényegült megannyi eredményét abban a reményben figyeltük, hogy mindazt, amit „elleshetünk” tőle, majdan, ha kutatóvá önállósodunk, szaktudományunk hasznára tudjuk majd fordítani.

Hiszen nemcsak arra csodálkozhattunk rá, és igyekeztünk követni a felkínálkozó példát, hogy „nagyon kezdő” kutatóként is meg lehet, tehát meg kell találnunk azokat a témákat és műfajokat, amelyekkel bemutatkozhatunk, és nemcsak a helyi sajtóban, hanem a szakágnak a fővárosban szerkesztett vezető folyóirataiban is. És a pályára állásunkban nemcsak a példát mutatta, hanem segített is olyanná formálni a zsengeinket, hogy azok elnyerjék a megfellebbezhetetlen tekintélyű Gunda prof tetszését: Zoli bácsi segítségével bizton sikerült elérnünk, hogy a prof is tudomásul vegye, támogassa egyetemista kori bemutatkozó kísérleteinket.

És az is a kutatónak készülő etnográfus/folklorista „tanonc” lehetőségére ráeszméltető példaként kínálkozott fel a számunkra, hogy felismerjük: nem kötelező az egyetlen jól bevált úton haladnia az érdemi „újra” törekvő kezdőnek! Lehet, és érdemes is kutatandó folklórtémává és vizsgálati módszerrel avatnunk olyasmit is, amit a nagy tekintélyű „klasszikusok” vagy a tanár rangú „élő példaképek” nem vettek észre: nem méltatták kutatói figyelmükre. Viszont a hagyományba beleszerveződött „újdonságokra” is figyelmes pályakezdő néprajzi gyűjtőnek és irodalomtörténeti ismeretekkel is felvértezett kutatónak (Zoli bácsit ilyennek láttuk), aki társadalmi helyzete (paraszti származása) szerint bízást „adatközlőnek” is minősülhetett volna, „azonnal” feltűntek a körülmények hatására alakuló-formálódó népelet tanulmányozásra érdemes új (vagy csak viszonylag új?) folklorisztikai, egyszersmind szépirodalmi (konkrétan: irodalomszociológiai) szempontból is értelmezhető jelenségei! Érdemes lesz tehát a folklorisztika tudománytörténetének is számon tartania, hogy az ifjú Ujváry Zoltán kezdeményezése nyomán kezdtek módszeresen tanulmányozni a magyar folkloristák a paraszti kéziratos füzeteket-könyveket! Ráeszméltunk tehát arra, hogy a népköltészetnek – különösen pedig a folklorizáció révén „népivé” alakuló-formálódó műköltői alkotásoknak – nem szükségszerűen a szóbeliség az egyetlen éltető közege. A korai újabb meg újabb Ujváry-tanulmányok/közlemények hatásosan bizonyították, hogy egy-egy gyakorlatlan kézről árulkodó verses füzetben megőrződött viszonylag hosszú és bonyolultabb verselésű ballada vagy elbeszélő költemény „népi” jellegén mitsem módosít az az el nem

vitatható körülmény, hogy magyar nótákkal, kuplékkal, slágerekkel, nemege a katonáskodást megidézõ: az otthonról való elszakítottaságot kesergõ vagy az „idegen” lányok igézõ szépségét, az otthon maradtak feledhetõségét zengõ dalokkal vegyesen áruklodnak (a 19. század végétõl – a 20. század elsõ évtizedeitõl mind gyakrabban!) nemcsak a polgárság, a parasztek körében is mind divatosabb újmódi dal-/nóta-repertoárról.²

Egyébként arra is elsõsorban a pályakezdõ Ujváry figyelmeztette a folklorista szakmát, hogy a paraszti mindennapok életviszonyaihoz részlegesen hozzáidomuló, kellékeiben is, szóhasználatában is meg-megújuló, de amúgy a több évszázados, lényegileg rítus-tartalmú hagyományos szertartásokban tovább élõ ünnepi szokások és szokás-komplexumok az 1950–1960-as években még *mindig* fellelhetõk a magyar falvak egy részégen, ha a néprajzi gyűjtõ nem okoskodó idegenként faggatódik a kényszer-modernizáció állami presszióját elszenvedni kénytelen parasztek körében, hanem meggyõzõdéssel azonosul a múlt és a jelen mezsgyéjén sikerrel egyensúlyozókkal.

Néhányan még emlékezhetünk rá, hogy amikor megjelent a Szatmár megye falvaiban Ferenczi Imrével közösen gyűjtött, a velük egykorú legények által akkor még széltében gyakorolt farsangi dramatikus szokásokat közre adó intézeti kiadvány,³ a szakma „nagyasszonya”, a parasztek drámai emlékanyaga történeti forrásainak kiváló ismerõje szakmai körökben látványosan hitetlenkedett. Mert kétségbe vonta, hogy a maszkos alakoskodás szokásai a 20. századig megmaradtak volna „élõnek”! Azt híresztelték akkortájt a szakmai titkokba beavatottak, és nekünk is megsúgták a pesti egyetemista hallgató társak: le is utazott D. T. a könyvben néven nevezett szatmári falvakba, hogy személyesen ellenõrizze a két „gyakorlatlan néprajzi gyűjtõ” által közölték hitelességét. És az ellenõzésnek ez a kísérlete sikertelen volt! Azok a falusi legények ugyanis, akik Ujváryt és Ferenczit „jó pofa haverként” kezelték, a Pestrõl jött „nagyságos asszonynak” nyilván röstellték felidézni ugyanazokat a csúf szavakkal/káromkodásokkal/trágárságokkal vegyes szokásszõvegeket, amelyeket akkor, amikor nem rekonstruálniuk kellett, hanem egy valóban élõ szokásban léteztek, természetesnek tekintették. Tehát udvariaskodva köntõrfalaztak...

Idõ telvén azután Ujváry Zoltán tanár úr, hiába, hogy túljutott ezen az adatközlõinek szimpatikus legénykorán, kétségbevonhatatlanul bebizonyította a hitetlenkedõknek az újabb meg újabb publikációival, hogy szerte a magyar nyelvterületen bizony-bizony fellelhetõ, tehát megfigyelhetõ, tárgyi kellékeikkel

² Néhány kéziratosa daloskönyvet elemzõ ifjúkori Ujváry-dolgozat: Árgirus nótája egy népi énekeskönyvben. *Ethnographia*, LXVII (1956) 124–126.; Egy sárréti népi kéziratosa versgyűjtemény. *Élet és Művelõdés*. 1959/1. sz. 53–55.; Népi kéziratosa verseskönyveink. *Műveltség és Hagyomány*, I–II. Budapest/Debrecen, 1960. 11–146.; Tasnádi Lajos botpaládi kéziratosa könyve. *A nyíregyházi Jõsa András Múzeum Évkönyve*, III. 1963. 155–175.

³ Ferenczi Imre–Ujváry Zoltán: *Farsangi dramatikus játékok Szatmárban. Műveltség és Hagyomány*, IV. Debrecen, 1962. 3–162.

együtt hitelesen dokumentálható a dramatikusan szokások/játékok igen sok variánsa. S ha helyenként nem is farsangkor, a lakodalomban vagy a disznótorban rendszeresen eljátszott, tehát valóban „élő szokásként” érte meg a 20. század közepét, második felét, a fél évszázadnyi gyakorlatot megidéző szöveg- emlékként még több helyütt fellelhető volt – amint arról szintén több kötetnyi „friss” Ujváry-gyűjtés és az olykor eurázsiai elterjedést bizonyító összehasonlító elemzése tanúskodik.⁴

* * *

Nem tudom tovább folytatni Zoli bátyám! Hatalmas életműved olyan teljesség igényű pályaképelemzést igényelne, amelyet a fájdalmas búcsú könnyeivel küszködve lehetetlen megírnom. Legalább olyan elemzést kellene erre méltóbb valakinek megírnia a közeli jövőben, amelyenket te írtál a közelmúlt évtizedekben a néprajzban is némi megbecsülést érdemlő írókról/írócskákról és a néprajzba is belekontárkodó tudóskákról.⁵ Azt üzenvén az utókornak, hogy mindenkit illendő megbecsülnünk, egykori megfigyeléseiket számon tartanunk és tisztelettel idéznünk, aki valamivel hozzájárult a néprajztudományok nevezett nagy-nagy szerelmünk mind rangosabb épülete továbbépüléséhez!

Én csak erre a kötelességünkre szerettem volna a fájdalmas búcsú napjaiban figyelmeztetni!

SZILÁGYI MIKLÓS

⁴ Ujváry Zoltán néhány összefoglaló munkája a dramatikusan szokásokról: *A temetés paródiája*. (Studia Folkloristica et Ethnographica, 1.) Debrecen, 1978. 260.; *Népszokások és színjátékok, 1-2*. (Folklor és Etnográfia, 2. és 5.) Debrecen, 1979. 197. és 1981. 68.; *Játék és maszk, I-IV*. Debrecen, 1983 és 1988. 360, 356, 342, 350.; *Állatmaszkok*. (Studia Folkloristica et Ethnographica, 24.) Debrecen, 1989. 276.; *Dramatikusan népszokások*. (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 2.) Debrecen, 1989. 100.; *Népi színjátékok és maszkos szokások*. Debrecen, 1997. 410.

⁵ Például: *Kis folklórtörténet, I-III*. (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 20–22.) Debrecen, 2000; *Kis folklórtörténet, IV*. (Néprajz egyetemi hallgatóknak, 23.) Debrecen. 2001; *Folklor az Ördögi kísértetekben*. Debrecen, 1999. 226.; *Dugonics András példabeszédei. Mondák, anekdoták, szokások*. Debrecen, 2009. 608.; *Folklor az irodalomban. Hetven példa*. Debrecen, 2014. 240.

MINDENFÉLE

Kilenc hónap a kanadai magyarok között, Calgaryban

A Kőrösi Csoma Sándor Program (KCSP) keretében 2016-ban összesen 100 ösztöndíjas indult ismét útnak a különböző magyar diaszpóra-közösségekhez, közülük 14-en Kanadába utaztak, s rendkívül szerencsés vagyok, hogy jómagam is közöttük lehettem. Amikor 2016. augusztus 30-án, Budapesten, életemben először, repülőre szálltam, nem volt pontos fogalmam arról, hogy mi vár rám, de volt miért aggódnom, hiszen a kanadai ösztöndíjasok közül én voltam az első fecske. Vajon rendben lesznek-e az átszállásaim és a papírjaim? Megkapom-e azt a bizonyos munkavállalási engedélyt? Montréalban mindenre fény derült. Hatalmas tömeg volt a repülőtéren, ezért már az útlevelellenőrzéshez sorban állva lekéstem a csatlakozásom, majd hosszabb várakozás következett a Bevándorlási Hivatalban, ám szerencsémre az engedélyem gyorsan megkaptam, s még az utolsó Calgary-ba tartó járatra is tudtak nekem helyet szorítani. Rövid időn belül megláttam Calgary fényeit, s ekkor csodálkoztam rá először, hogy milyen nagy is ez a város. Később tudtam csak meg, hogy dupla akkora területen, fele annyian élnek itt, mint Budapesten.

Calgary ugyanis Alberta tartomány legnépesebb, és 1048 méter tengerszint feletti magasságával Kanada legmagasabban fekvő nagyvárosa. A Sziklás-hegységtől 80 kilométerre, keletre található, így kedvez például a téli sportok kedvelőinek. 1988-ban Calgary volt az első kanadai város, amely téli olimpiai játékokat szervezhetett. Alapításának története is érdekes, ugyanis 1875 nyarán a Royal Canadian Mounted Police egy alakulata ütött tábort a Bow és Elbow folyók találkozásánál. Azért, hogy rendet teremtsenek a bölény- és prémvadászok, valamint az indiánok között. Így aztán a két folyó torkolatánál erőd épült, amelynek a skót származású James Macleod ezredes a Calgary nevet adta, amely skót szó és magyar nyelven „tisztá vizet” jelent.

Alig telt el néhány nap, máris a Trans-Canada Highway-en, a világ egyik leghosszabb autópályáján találtam magam. Tóalmási lányként hihetetlenül sok újdonságot tartogatott számomra a táj, és az, hogy most a kicsivel több, mint 300 méter tengerszint feletti magasság helyett körülbelül 1000 méteren kell lélegeznem. S bár találok már magas hegyekkel, a Sziklás-hegység látványa mégis azonnal magával ragadott. A fenyvesek, a már szeptember elején hófödte hegycsúcsok, s az ottani gleccserekből érkező folyók vizének türkizkék színe szinte kápráztatta a szemem.

A tájnál talán csak az ott élő emberek voltak érdekesebbek. Calgary-i magyarsága rendkívül érdeklődő és befogadó. Az első hónapban mindenki azt kérdezte tőlem, hogyan érzem itt magam, s nem tudtam mást felelni erre, minthogy

rendkívül jól. Bár hiányzott a családom, a barátaim, az egyetem és a munkahelyem, de nem volt honvágyam, nem éreztem magam távol az otthonomtól, s ez főként annak a közösségnek köszönhető, amelyhez érkeztem. Bárhová mentem, bárkivel beszéltem, nem éreztem magam idegennek.

Ahogy Kanada más részeire, így ide is több hullámban érkeztek magyarok, s érkeznek egészen napjainkig. Az első, nagy létszámú magyar bevándorló hullám az 1920-as években érte el a várost, majd 1931. november 29-én megalakult fogadószervezetem, a Calgary-i Magyar Kultúregyesület (Hungarian Canadian Cultural Association, eredeti nevén Hungarian Canadian Club), amelynek első kiadott alapszabályában az alapító tagok a „*hazafiasság megőrzését és előremozdítását*” tűzték ki célul. Az egyesület azóta is töretlenül áll a magyar kultúra megőrzése és továbbadása mellett, változatos programjaival igyekszik minden Calgary-ban és a környéken élő magyart megszólítani. Jelenlegi elnöke Szabó László, aki kint tartózkodásom alatt egyben kiváló mentorom is volt.

A kultúregyesület mellett az itteni magyarság több, egymással együttműködő szervezetbe tömörül, mint az Árpádházi Szent Erzsébet Egyházközség, a Kálvin Magyar Református Egyház, a Bethlen Gábor Magyar Nyelviskola és Óvoda, a 73. sz. Patrona Hungariae leánycserkész és 74. sz. Kapisztrán Szt. János cserkészcsapatok, a Bartók gyermek néptáncsoport és a Vadrózsa felnőtt néptáncegyüttes, a Petőfi Színház, a Calgary-i Versbarátok, a Magyar Harcosok Bajtársi Közössége, a Magyarok Világszövetségének Calgary-i csoportja, vagy az újonnan alakult Albertai Magyar Néprajzi Társaság, valamint a Nádihegedű Magyar Népművészeti Műhely.

A kultúrközpontban szinte megállás nélkül zajlik az élet. A csütörtök esti klubnapokon rendszerint az idősebb korosztály gyűlik össze, heti rendszerességgel, beszélgetni, kártyázni és pingpongozni. Az egyesület irodája is ekkor tart nyitva, ahol az érdeklődők megvásárolhatják jegyeiket az éppen aktuális programokra, mint például a havi vacsorákra, zenés-táncos estekre. Ezeknek a báloknak az arculata már hagyományos módon különböző témák köré szerveződik (pl. nyárbúcsúztató bál, szüreti bál, sport bál, szilveszteri multság, farsangi vacsora, nőnap bál, pöttyös bál stb.). A finom hazai ételek mellett, amelyeket helyi magyar háziasszonyok készítenek, pedig minden alkalommal élőzene biztosítja a remek hangulatot.

Szezonális ünnepein főként a fiatalabb korosztálynak kedvez az egyesület. Gyermeknap irodájánál, Mikulás-ünnepségén és a nyár eleji évzáró pikniken kézműves-foglalkozással, közös énekléssel, táncbázzal és ajándékcsomaggal várja a kisebbeket és ifjabbakat egyaránt.

Az állandó programok mellett több magyarországi vendégművész észak-amerikai turnéjának állomása is Calgary. Az egyesület ezen fellépők meghívásakor is figyel arra, hogy kielégítse a különböző kulturális igényeket: jól ismert magyar zenészek, énekesek, színészek fordultak már meg színpadán, a legkülönbözőbb műfajokat képviselve (pop, opera/operett, rock, népzene, musical stb.).

Az egyesület programjain kívül szorosan együttműködnek a város többi magyar szervezetével, többüknek állandó helyszínt is biztosítva. A nemzeti ünnepek alkalmából a megemlékezéseket pedig mindig a kultúrközpontban tartják.

A Bethlen Gábor Magyar Nyelviskola és Óvoda évtizedek óta elégti ki a kanadai magyarok és a magyarul tanulni kívánó kanadaiak tudásszomját. A már Kanadában született, vagy korán ide költözött magyar gyermekek számára két csoportban folyik az oktatás Bezdek Éva vezetésével, aki az iskola igazgatója, s egyben ő volt mentorhelyettesem is. A kiscsoport rendszerint főként a magyar ABC-vel, s betűinek papírra vetésével, valamint az olvasással ismerkedik, míg a nagycsoport már mélyrehatóbban tanulmányozza a magyar történelem érdekességeit, s a nyelvtan sajátosságait. Mindemellett a rendszeres, közös kézművesfoglalkozás sem marad ki az éves tanmenetből, ahogyan a különböző ünnepek (például farsang, anyák napja), vagy a közösségi eseményeken való szereplés sem (nemzeti ünnepek, versünnepek). A kanadaiak számára szintén két, egy kezdő és egy haladó, csoportban zajlik a tanítás, amely osztályok évről évre új tanulókkal gyarapodnak.

A Kálvin Magyar Református Egyház magyar nyelvű igehirdetéssel, lelki-gondozással, gyermekek és felnőttek számára szervezett vallásoktatással szolgálja Calgary és környéke magyarságát. Mindemellett otthont ad az iskolának és az óvodának, valamint alkalmankénti rendezvényeknek, például színelőadásoknak. Az egyházközség a hagyományos vallási teendők ellátása mellett a calgary-i cserkészcsapatok otthonául is szolgál. Illetve a heti rendszerességű szerdai nyugdíjas klubok helyszíne is.

Az 1968 óta folyamatosan működő 73. sz. Patrona Hungariae és a 74. sz. Kapisztrán Szt. János cserkészcsapatok Nyugat-Kanada legnagyobb cserkészraját képezik. Ott-tartózkodásom alatt három kiscserkész órs és három cserkészórs működött Calgary-ban, amelyek létszáma évről-évre tovább gyarapszik. Az állandó hétfő esti összejövetelek mellett a cserkészek rendszeresen szerveznek táborokat, kirándulásokat, egyéb rangos eseményeket (Tábortűzi est) és programokat (hokimeccs-látogatás), valamint stabil résztvevői a különféle, az egész magyar közösséget érintő rendezvényeknek is.

Vasárnap délutánonként tartja próbáit a kultúrközpontban a Bartók gyermek néptáncsoport, amely már több mint 30 éve szolgálja a 6 és 16 év közötti fiatalok népi kulturális nevelését. 2016-ban egészen kis csoportot is indított, amelyben a 3 és 6 év közötti gyermekek ismerkedhetnek meg főként a népi játékok és a néptánc alapjainak rejtelmeivel. Őket a kiscsoport, majd az ifjúsági korosztály követi, akik évente tanulnak új táncanyagokat és rendszeres fellépői a különféle közösségi rendezvényeknek is. A mellette működő Vadrózsa felnőtt néptáncegyüttes 1974-ben alakult. Heti rendszerességű keddi és vasárnapi próbáinak szintén a kultúregyesület szolgál helyszínéül. A Vadrózsa tagjai, legyenek akár magyarok, akár más anyanyelvűek, mindannyian a magyar népi, fő-

ként néptáncművelésre elkötelezett hívei, akik célul tűzték ki e hagyomány megőrzését és megosztását az az iránt érdeklődőkkel. Az együttes minden évben igyekszik repertoárját legalább egy új táncanyaggal bővíteni, amelynek oktatását rendszerint meghívott magyarországi, vagy más kanadai magyar néptánc-együttesek oktatói végzik, többnapos workshopok alkalmával. A Vadrózsa Néptáncgyűttes mindemellett közreműködik táncházak szervezésében, valamint rendszeres szereplője a különböző magyar és egyéb városi rendezvényeknek.

Búcsú a calgary-i magyarságtól
(Fotó: Tamás Csaba)

Számomra rendkívüli öröm, hogy bekapcsolódhattam ezen meghatározó szervezetek munkáiba és a calgary-i magyar közösség életébe. A kultúregyesület programjainak hirdetése és az azokra szóló jegyek értékesítése mellett aktívan közreműködtem valamennyi lebonyolításában is. Közel 25 különböző rendezvényre rendszerint 20–350 fő közötti érdeklődő érkezett. A programválaszték, mentoromnak köszönhetően, egy 4 alkalmas ismeretterjesztő néprajzi előadással, egyfajta rendhagyó néprajzórával is bővült, amelyet magam tartottam, szintén a kultúregyesületben. Rövid, néprajzi témájú információk megosztására, a bemondás mellett, a calgary-i magyar Krónika TV rendszeres heti műsoraiban is lehetőségem volt, valamint két alkalommal a magyar iskola kanadai, magyarul tanuló hallgatói számára is angol nyelvű néprajzi előadással készültem. E területen szerzett tudásomat azonban, amikor csak lehetőségem adódott rá, igyekeztem megosztani a cserkész és iskolás gyermekekkel is. A vasárnapi Magyar Nyelviskola közel 35 tanulója közül, mentor-helyettesemnek köszönhetően, rendszeresen foglalkozhattam a nagycsoportosokkal, de több közös kézművesfoglalkozás lebonyolítója, illetve a karácsonyi műsor ötletgazdája és

megálmodója is voltam. A majd 60 főt számláló cserkészcsapatok közül pedig egy 6 fős kiscserkész űrs egyik vezetője lehettem, mindemellett pedig produktívan vettem részt a rendszeres cserkészeseeményeken, mint a cserkészmise, a karácsonyi tábor, a tábortúzi est, vagy a próbáztatás. A Bartók és Vadrózsa táncegyüttesek együttesen csaknem 70 főt számláló táncosainak munkájában és oktatásában is közreműködtem, utóbbi felnőtt csoport számára pedig egy új ko-reográfiát is készítettem, kimondottan a március 15-i megemlékezésre. Mindemellett pedig befejeztem a kultúregyesület közel 7500 kötetből álló könyvtárának revízióját, valamint megkezdtem a református gyülekezet majd fele ekkora állományának könyvtárba rendezését.

Változatos feladataim során pedig örömmel tapasztaltam, hogy olyan magyarság él Calgary-ban, akik felkeltik a körülöttük élők kíváncsiságát, a legpozitívabb értelemben. Úgy érzem, sikerült beilleszkednem és számon tartott tagjává válnom a közösségnek, s nem csak a megszokott „rutin” értelmében. Bár munkám nagyobb részét a már kialakult rendszer eredményes fenntartása jelentette, emellett azonban sikerült becsempészniem saját egyéniségem is e feladatokba, gondolok itt leginkább a néprajzi ismeretek különböző fórumokon történő továbbadására, amellyel többek érdeklődését sikerült felkeltenem saját szakterületem iránt.

Köszönettel tartozom a Magyar Néprajzi Társaságnak, de leginkább vezetőinek, Bodó Sándornak és Kemecci Lajosnak, hogy engedélyezték, támogatták és lehetővé tették a programban való részvételem, amelynek során számos emberi és szakmai tapasztalattal gazdagodhattam.

KALINA VERONIKA

Egy modern betyár és ami (aki) mögötte van: Ambrus Attila, a Viszkis

2008-ban, egy kora tavaszi nap késő reggelén, izgatottan várahoztam a sátoraljaújhelyi büntetésvégrehajtási intézmény bejárata előtt, miután először léptem át életemben egy börtön kapuját. Izgatottságom másik oka az volt, hogy egy országosan ismert „celebet” kellett meglátogatnom, aki sok éve volt már e börtön fogvatartottja. Ő pedig nem volt más, mint Ambrus Attila, a „viszkis rabló”. Ekkortájt a munkám részben a Dunaújvárosi Főiskolához kötött, ahol a Tanárképző Intézet Művelődéstudományi és Andragógiai Tanszékének másodállású docense, tanszékvezetője voltam. A főiskola volt az, amely lehetőséget kínált Ambrus Attilának arra, hogy a kommunikáció és médiatudományi alapképzést valódi távképzésben elvégezhesse. Ezt, persze reklámként fogta fel az intéz-

mény, hasonló taktikákra más kisebb vidéki főiskolákon is volt példa. Az intézmény kihasználta a TV2-höz köthető kapcsolatát, hiszen az ottani médiaszereplők (pl. Sváby András és Vujity Tvrtko) a főiskola média intézetének oktatói voltak, így országos hírré válhatott, hogy a Viszkis továbbtanul.

Már ekkor azt nyilatkozta, hogy szívesen dolgozna a médiában, nem tudom, mennyire komolyan, de a haditudósítóságot és rendőrségi szövívőséget emlegette konkrét célterületként! (Ekkor még nem is sejthette, hogy a 2017. év e tekintetben robbanásként hat az életére, médiaszereplései, a róla készült könyv és film, illetve az Ázsia Expressz tévés reality megnyerésével megsokszorozódtak.) Az alapszak keretében a társadalomtörténet tantárgyat oktattam, ennek a tömbösített tartalmát kellett leadnom. A gyakorlatban ez úgy nézett ki, hogy a 10 (egyenként 45 perces) órát „tömbösítve”, egy alkalomba sűrítve adhattam le. A szóban forgó napon így körülbelül 8 órát tölthettem kettesben Ambrus Attilával.

Egy külön zárt és őrzött helyiségben ültünk le, egyetlen asztal és két oldalán egy-egy szék volt a szobában. Papírt és ceruzát hozott, mást nem használhatott. Nem volt egyoldalú az előadás, mert többször is belekérdezett, egy-egy témánál elmondta a saját tapasztalatait. Személyes benyomásom az volt, hogy nem csupán kiváló adatközlő, de elsőrangú kutató is lehetne. Épp ezért kértem tőle, hogy a jegyért cserébe írjon egy néhány oldalas esszét gyermekkorra, az 1970-es évek csiki falvainak társadalmáról, szokásairól. Miután számítógépet vagy írógépet nem használhatott, kézírással adta be dolgozatát, amelynek központjában a csiki kaláka működése állt. Részletgazdag, profi tanulmány született, amely akár egy néprajzi szakfolyóiratban is elfért volna. Sajnos a dolgozat lapjai azóta elkallódtak, így nem tudok belőlük idézni.

A következő személyes találkozásunkra nyolc évvel később, 2016-ban, már a szabadulása után került sor. Ekkor a lakhelyemhez közeli Monoron, a Strázsa-hegyen rendeztek pincefesztivált, amelyre családommal kilátogattam. Örömmel fedeztem fel Ambrus Attilát is, aki az általa készített kerámiákkal vásárolt éppen. Mosolyogva üdvözöltük egymást, röviden nosztalgiáztunk, majd búcsúzóul adott egy ajándék pálinkásbutellát. A Viszkis a fazekasmesterséget a börtön éve alatt tanulta ki, a szabadulását követő években elsősorban ebből él. Repertoárját áttekintve megállapítható, hogy kerámiái elegyítik a dísz tárgy és a használati tárgy funkciót. Teljes mértékben hiányoznak a tűzálló agyagból készített főző- és sütőedények. Kerámiái jelentős részét az alkoholos italok tárolására és fogyasztására szolgáló mázas edények teszik ki (boros- és pálinkáskerámiák, söröskorsók és – a poén kedvéért, gondolom – a whiskys kerámiák).

A korrallal haladva önálló honlappal (<https://ambrusattilakeramia.hu/>) és facebook profillal (<https://www.facebook.com/ambrusattilakeramia/>) rendelkezik, amiken keresztül online is megrendelhetőek kerámiái. Honlapjára róla szóló videókat töltött fel, amelyekből bárki közelebbről is megismerheti a Viszkis valódi (vagy legalábbis a külvilág felé közvetíteni szándékozó) arcát. Az

egyik videó két új, bernipásztorkutya-kölykéről tudósít, egyfajta „cukiságkampany” részeként. Nem kerüli múltjának sötétebb, bűnnel kísért fejezeteit, de gondosan vigyáz arra, hogy azoknál erősebb legyen a tudatos üzenet: lehetséges a jó útra térés, a szabadulása után mintapolgári életet él (munka, család). A „bűnös múlt” eseményeit gyakran említi humoros kontextusban, vicces szófordulatokkal. Például az egyik videójában felkeresi azokat a pénzintézményeket (postákat és bankfiókokat), amelyeket 1993-tól kezdve kirabolt és a helyszíneken emlékezik vissza az eseményekre. Ebben az első rablásáról, mint „privatizációs tevékenysége” kezdetéről beszél. Hozzáteszi, hogy „nyilvánvalóan nem célokom bankrablásból tanfolyamot indítani”. Életéről manapság közönségtalálkozó keretében mesél. *A jégkorongtól a fazekaskorongig* frappáns címmel hirdették azt a közönségbeszélgetést, amelyre 2017. október 4-én Balmazújvárosban került sor. Igyekszik tájékozottnak mutatni magát, beszéde választékos. A *csíki párdúc regél 2. rész* című videóban Shakespeare-t idézi, s az egyik legrosszabb emberi tulajdonságnak az opportunizmust tartja.

Honlapján egy virtuális időszalag mutatja be életének, a sajtó által is dokumentált, legfontosabb mérföldköveit. 1995. július 25-én *Nagy lé négy dupla whisky-vel* címmel a *Blikk* írt először arról, hogy a rabló akció előtt whiskyből merít magának bátorságot. Ekkor közölte a *Blikk* az első fotókat is Ambrusról, amelyek a Pilisvörösvár és Vidéke Takarékszövetkezet Lajos utcai fiókjában készültek. Később kiderült, ez volt Ambrus 12. sikeres akciója. Korábban csak egyszer hibázott: 1993. november 3-án a Nyugati téri aluljáróban a turistairoda alkalmazottai megfutamtították. Valószínű, hogy ez az 1995-ös híradás alapozta meg máig hatóan védjegyét és egyben becenevét, a *Viszkist*.

Mítoszépítésének egyik fő állomásáról adott hírt 1999. július 10-én a sajtó *Megszökött a whiskys rabló* címmel. A újság is arról tudósított, hogy a rendőrség nagy erővel keresi a „whiskys rabló” néven ismert Ambrus Attilát, aki szombat délelőtt szökött meg a BRFK Gyorskocsi utcai fogdájából. Szökését követően sem maradt tétlen. 1999. július 29-én, az index.hu-n *Hazardőr vagy hasonmás?* címmel számoltak be a következő rablásáról. „*Tudjátok ki vagyok, nekem nincs vesztenivalóm*” – ezekkel a szavakkal rontott be egy férfi a XXIII.

kerületben a Grassalkovich úti OTP-fiókba. A helyszínen tartózkodók a nyomokat rögzítő rendőröknek elmondták, hogy a férfi kb. 175–180 cm magas, arányos testalkatú volt, és a módszere megegyezett a Viszki néven szinte már sztárrá lett, nemrég megszökött bűnözőével. Ugyanezen a napon már ügyvédje, dr. Magyar György is nyilatkozott (*A 'Whiskys' ügyvédje: Nyitott és pacifista ember vagyok*).

Jól látható, hogy a Viszki kultuszképződésének legintenzívebb szakasza a szökése és az utána elkövetett rablások viszonylag rövid időszakára tehető. Ez ráadásul megegyezett a „nyári uborkaszezonnal”, amikor más, főleg politikai és közéleti hírek nem teremtettek versenyhelyzetet az Ambrus Attilával kapcsolatos tudósításoknak.

1999. július 30-án „*Már az első nap kibérelte a Híradók főcímét a Viszki Fan Club honlapja, innen indult a pólóőrület – a site készítője nem akart kaszálni, csak az ötletet adta –, s nagy sikerrel zajlik a viszki hasonmásverseny is.*” Vagyis a védjegyének számító alkoholos italból képzett jelző magyaros írásmódja is megjelent. Alig telt el újabb egy nap, és 1999. július 31-én *Új népi hős a viszki – mondja a brit Independent* címen már a mítuszképződés nemzetközi visszhangjáról értesülhetett az érdeklődő: „*A Csatornán is átjutott a viszki híre, hála a The Independent nevű brit napilap budapesti tudósítójának. És valóban, enyhe szórakozottsággal, szinte esti mesét mondva avatja be londoni olvasóit a derűs magyar történetbe az angol újság. Kitér »Attila Ambrus« múltjára és csínytevéseire, bukására és újbóli felemelkedésére, nem kifejejtve a körülötte kialakult legendát.*” 1999. szeptember 11-én a nagyközönség is tudomást szerzett arról, hogy a *Berni pásztorkutya* a Viszki kedvenc kutyaafajtája. „*Ami a bernáthegyinek a rum, a berni pásztorkutyának a Viszki. Svájcban kívül sokáig szinte ismeretlen volt, pedig – a lavinamentésen kívül – a mindennapi életben sokkal jobban használható. Például elfér egy kiskocsiban is, amit próbáljunk utánacsinálni kaukázusival.*” 1999. október 19-én *A Whiskys újra lecsapott* címmel megjelent hírből értesülhetett mindenki arról, hogy „*A Budapesti Rendőr-főkapitányságnak (BRFK) eddig rendelkezésére álló részleges szakértői véleménye szerint a hétfő esti Üllői úti OTP-rablást a »Whiskys-rabló« néven elhíresült, jelenleg is szökésben lévő Ambrus Attila követte el.*” Közel három és fél hónapos bujkálást követően, 1999. október 27-én megjelent a hír, miszerint *Elfogták a whiskys rablót.* „*Szerda este a XIV. kerületben, a Nagy Lajos király útja és az Erzsébet királyné útja kereszteződésében fogták el a Whiskyst, egy négyemeletes lakóház második emeleti lakásában, ahol hosszabb ideje tartózkodott. A TV2 információi szerint Ambrus paprikáskrumplit vacsorázott, legalábbis a rendőrök ennek nyomait találták meg.*”

A hírfogyasztók ekkor már minden apró részletre kíváncsiak voltak Ambrus Attilával kapcsolatban, még arra is, hogy épp mit csinált az elfogása idején. A sikerrel végződő rendőrségi nyomozás számszerűsíthető részletei a következő napon, 1999. október 28-án jelentek meg, *30 milliós viszki-hajsza* címmel. „*12 ezer liter ásványvíz, 3200 túlóra, 252 ezer telefonkagyló felemelés – a*

viszki nyomozás számszerűsíthető adatai következnek.” Hogy ezek az adatok a rendőrség presztízsét növelték vagy éppenséggel csökkentették, ezt döntse el mindenki maga. 1999. október 30-án *A legenda véget ér* címmel már egy olyan írás jelent meg a hetek-hu-n, amely a jelenség alaposabb elemzésére vállalkozott. „Ambrus Attila a közvélemény egy részének szemében már szinte legendás alakká nőtt, a bűnöző rendőrségi berkeken kívül sem mindenki előtt népszerű. Egy lapunknak nyilatkozó igazságügyi szakértő szerint a Whiskys egyszerűen egy nyilvánosságra éhes pszihopata, akiből a média csinált sztárt. Mások még mindig állítják: a rendőröknek egy zsenivel akadt dolga, akit csak a véletlen segítségével tudtak sokadszorra elkapni.” Az index.hu a Viszki „új életének” első napjairól tudósított 1999. november 1-én (*Egy átlagos nap a Viszki cellájában*). „Fényképekkel és videofelvételekkel tűzdelt sajtótájékoztatót tartott a rendőrség Ambrus Attila fogva tartásának körülményeiről. A strasbourgi egyezményben előírtakat be kell tartani, ez alól még a Viszki sem kivétel.”

A Viszki-sztori médiamegjelenései lassú apadásnak indultak. A 2000. év első felében még viszonylag sok tudósítás szólt ítéletéről, a börtönéletéről. A közvélemény kíváncsisága kiterjedt gyermekkorának, életútjának részleteire is. 2000-ben Sas Tamás filmrendező felkérte a Kartelt (Ganxta Zolee csapata) és Pierrot-t, hogy írjanak zenét a *Rosszfiúk* című filmjéhez. 2000. február 15-én megjelent a filmzene, amelyet óriási sikerrel fogadott a közönség. A fő szám, amelynek visszatérő refrénje *A csiki párduc a király, a viszki a legnagyobb tanár* volt, Ambrus Attila életét foglalta össze.

Az index.hu (*Elfogták a Whiskyst: szellem a palackban* címmel) 2000. március 17-én összegezte az addigi „életművet”, amelyben felbukkan a székely nemzeti karakter néhány eleme is. „1999. július 10-én délelőtt 9 és fél 10 újabb népi hős született: Ambrus Attila, a »Whiskys-rabló«, akinek, talán székely virtusának köszönhetően, sikerült megszökni a BRFK Gyorskocsi utcai fogdájából. A szerény és hideg gyergyószentmiklósi kisvárosból származó hokis akkori adatok szerint összesen a 29 rablással, 5 és fél év alatt 52 165 450 forintot szerzett.”

2000. május 13-án, *Józanul nem rabolt a whiskys* címmel készített interjút a TV2. „Ambrus Attila saját bevallása szerint józanul soha nem mert volna rabolni. A félelme leküzdéséhez szüksége volt az alkoholra. Az utolsó akciója, az Üllői úti OTP kirablása előtt egy egész üveg whiskyt ivott meg. Ennek ellenére nem tartja alkoholistának magát – derül ki TV2 whiskyssel készített interjújából. A felvétel első részét a vasárnapi Naplóban mutatják be. Kiderül: változatlanul fenntartotta korábban hangoztatott kijelentését, miszerint szökésében egy »BM-es ezredes« segítette. Alaprajzokat kapott tőle a Gyorskocsi utcai fogdáról, amelyeket a szökése előtt megsemmisített. A fogdaőröknek azonban semmi közük nem volt a szökéséhez, ő csupán kihasználta, hogy szombaton lazább az őrzés.”

Május közepén, tárgyalása kapcsán ismét megszapordtak a Viszkissel foglalkozó cikkek. *A magyar Robin Hood (vagy mégsem?)* címmel az index.hu

2000. május 16-án foglalta össze a várható eseményeket. „Példátlan biztonsági intézkedések mellett kezdődik szerdán a Fővárosi Bíróságon a harmincrendbeli rablással, több emberen elkövetett emberölés kísérletével, fogolyszökéssel és löfegyverrel való visszaélés büntetével vádolt viszkis rabló bűnpere. Ambrus Attila az 1998. márciusi, Heltai Jenő téren történt rablást követő lövöldözés miatt életfogytiglant kaphat. Bár az 1999. júliusi szökés utáni, a rendőrjárőrrel való tűzharc miatti ügyben még nyomoznak, ám megjósolható, hogy hivatalos személy ellen elkövetett emberölés kísérlete miatt vonják felelősségre, így ezért szintén megkaphatja a legsúlyosabb büntetést. A rablássorozat miatt egyébként legfeljebb 20 évig terjedő szabadságvesztéssel büntethető, ezt büntetőpolitikai és generál preventív okokból valószínűleg meg is kapja.”

A moly.hu 2000. június 16-án számolt be arról, hogy megjelent az első könyv a betörőről (Gyuricza Péter–Kardos Ernő: *Ambrus Attila, a Whiskys szökésben*). „A két újságíró izgalmas interjúkötete több mint 30 érdekeltet szólaltat meg. »Miért szökött meg Ambrus Attila? Miért gondolta, hogy felszívódhat az őt elszántan üldöző rendőrök elől? Miért vállalta a bujkálást, azt, hogy nem élhet 'szabadon' olyan életet, melynek eléréseért korábban huszonhétszer rabolt bankot? Miért került saját csapdjába – a szabadság fogságába? Ez érdekelt... « Gyuricza Péter”. A felfokozott médiaérdeklődésre utalt az a 2001. május 31-én megjelent hír is, miszerint *A Viszkis ügyvédje beperelte a BVOP-t.* „A Pesti Központi Kerületi Bíróság október 19-re tűzte ki azt a személyiségi jogi pert, amelyet Magyar György ügyvéd indított a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága (BVOP) ellen, amiért megsértette védenca, a Viszkis rablóként elhíresült Ambrus Attila vélemény-nyilvánításhoz való alkotmányos alapjogát. Magyar György beszámolt arról: a pert annak kapcsán indították, hogy a bírói engedély ellenére a BVOP hónapok óta nem adja ki Ambrus Attila egy férfimagazin kérdéseire írásban adott válaszait. Az ügyvéd csütörtökön közölte: a Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága több esetben nem járult hozzá, hogy Ambrus Attilával különböző szerkesztőségek interjúkat készíthessenek.”

Az ítéletet követően, a kezdeti börtönévek alatt megcsappant az érdeklődés, s ezzel párhuzamosan a Viszkisről megjelent hírek száma is. 2002. február 2-án viszont az index.hu *Johnny Depp játssza a Viszkist?* címmel egy olyan írást közöl, amelyből a történet nemzetközi karrierjére lehetett következtetni. „Julian Rubinstein riport-regénye tavaly ősszel jelent meg Magyarország leg-hírhedtebb jéghokisáról, a jelenleg is börtönbüntetését töltő Ambrus Attiláról. A viszkis története siker lett Amerikában és Rubinstein könyve hamar elérte a bestseller-státuszt. A legújabb hírek szerint készül a filmváltozat, a főszereplő pedig igazi világsztár.”

2002. szeptember 8-án újra reflektorfénybe került a betörő, amikor a sajtó a másodfokú büntetőperről tudósított (a közel két évvel korábban, első fokon hozott 15 éves börtönbüntetés ellen ugyanis a vád és a védelem egyaránt felebezett). A szeptemberben lezajlott tárgyalás végeredményéről az index.hu szá-

molt be (Tizenhét évet kapott a Viszkis, 2002. szeptember 26.). „Két évvel súlyosbították a viszkis rabló börtönbüntetését, így a Legfelsőbb Bíróság döntése értelmében 15 helyett 17 évet kell börtönben töltenie. A viszkis az utolsó szó jogán közölte: büntetését jogosnak tartja, de sokallja a 17 évet.” Ugyanez a portál tudósított 2003. május 18-án a Viszkis ítéletének felülvizsgálati peréről (Hétfőn kezdődik Ambrus Attila ítéletének felülvizsgálati pere). „Hétfőn kezdődik Ambrus Attila ítéletének felülvizsgálati eljárása a Legfelsőbb Bíróságon. Az eljárást Ambrus és ügyvédje, Magyar György amiatt kérte, mert szerintük eljárási hibák voltak az ítéletben. Úgy tudni, a jogerősen tizenhét évi fegyházbüntetésre ítélt bankrabló és ügyvédje többek között az ítéletek azon pontját kifogásolja, ahol a bírák Ambrus Attilát fegyverrablásban is vétkesnek találták. Ambrus állítása szerint kizárólag a lövöldözés elkerülése végett vette el a fegyvert a kifosztott bankok biztonsági őreitől. A bírák azonban emiatt külön elmarasztalták a viszkis rabló néven elhíresült férfit. Magyar György szerint az ítéletnek még több hasonló gyenge pontja is van.” Az ítéletet végül nem enyhítették, a Legfelsőbb Bíróság fenntartotta hatályában a 17 év fegyházbüntetésről hozott jogerős ítéletet.

Ezt követően viszonylag csöndes évek következtek, 2004. szeptember 22-én Amerika ráharapott a Viszkisre címmel írt arról az index.hu, hogy „A tengerentúl új hőst talált magának. Egy fiatal újságíró könyvet írt Ambrus Attila életéből, a könyv megjelent, a könyv siker. Tegnap este az amerikai HBO sportműsorában hosszú riportot mutattak be a jelenleg börtönbüntetését töltő magyar bankrablóról. A Viszkis neve szájról-szájra száll Amerikában.” Ugyanezen a portálon, ugyanazon a napon Életem legjobb sztorija címmel a regény írója is megszólal. „Múlt csütörtökön jelent meg az Egyesült Államokban első könyve, a Viszkis Rabló balladája. A regény azóta számtalan kedvező kritikát kapott, többek között a Forbes szakírója, Michael Maiello is méltatta. Julian Rubinstein az Indexnek mesél az új kultusz születéséről és az okokról, amiért a magyarok annak idején elfordultak Ambrus Attilától.”

A következő év elején, 2005. február 2-én, a hvg.hu újra elővette a sztori amerikai filmfeldolgozásának tervét (Johnny Depp játssza majd a Viszkis rablót). „Az Ananova portál által »magyar Robin Hood«-nak titulált rablót az Oscar díjért is induló, Én, Pán Péter címre magyarított Finding Neverland 41 éves főszereplője, Johnny Depp alakítja majd.”

A nemzetközi karrier egy fontos állomásáról írt 2005. április 8-án az index.hu (A német kultúranthropológus a Viszkisről énekel). „A magyar Viszkis története szemmel láthatóan még mindig izgalomban tartja a világot: legutóbb arról számoltunk be, hogy az amerikai Julian Rubinstein nagysikerű könyvéből filmet forgatnak, és Johnny Depp játszhatja Ambrus Attilát. Most egy Index-olvasó bukkant a különleges balladára, egy magát MC Orgelmüllernek nevező németajkú zeneszerző művére, aminek a címe is csak ennyi: Whiskey-Räuber (Viszkis Rabló). A titokzatos énekes-szerző elmesélte, hogyan született a dal.” A Viszkisről forgatott filmet a Discovery tudhatta meg mindenki 2005. április

22-én a hvg.hu írásából. *„Embervadászat munkacímével 2005. április 11. és 17. között Magyarországon forgatta a Viszki rablóról szóló dokumentumfilm epizódját a Discovery Networks Europe. A Discovery Channel számára készülő hatrészes sorozat hat különböző bűnöző történetét dolgozza fel, s jövőre látható a csatorna műsorán.”*

A Viszki-kultusz térbeli és tematikus kiterjedésének példáit olvashatták a *Nemzetközi mozgalom indult a viszki rabló ünneplésére* című cikkben az index.hu követői 2005. szeptember 28-án. *„New York-tól, Bogotán keresztül, Budapesten át, Csíkszeredáig születésnapi bulit tartanak Ambrus Attila rajongói. Az ünneplők üdvözlőkártyákat írnak a büntetését töltő egykori jégkorongozónak, amit a tervek szerint eljuttatnak majd hozzá a fegyházba. Fülöp Valter, a Budapesti Rendőr-főkapitányság rablási osztályvezetője szerint szomorú, hogy Ambrusból példaképet faragnak, tetteit misztifikálják.”*

2006. február 22-én az RTL Klub *A Viszki rabló legendája* címmel riportot készített arról, hogy a külföldiek „A két rabló kalandjai seggfej nyomozók ellen” módjára látják Ambrus történetét. 2006. február 28-án az index.hu a történet hazai feldolgozásának lehetőségéről írt (*Dobray kifizeti a Viszkist*). A tudósítás érdekessége, hogyha közvetetten is, de itt jelenik meg először a dunaújvárosi, főiskolai tanulmányok terve. *„A Szerelem első vérig rendezője nem akarja amerikanizálni a Viszki történetét, de éppen olyan kalandosra tervezi az akciófilmet, amilyen Ambrus Attila élete a naplója szerint a börtönbüntetése előtt volt. Cserébe fizetné a hokikapusból lett bankrabló kommunikációs tanulmányait.”*

Valamiért elakadt a magyar filmprojekt, mert másfél év múlva, 2007. október 3-án az index.hu csak arról tudott beszámolni, hogy *„Jövő tavasszal kezdődhet a Viszki című film forgatása, a bankrablásért elítélt Ambrus Attila életét feldolgozó alkotás télen kerülhet a mozikba.”* (Jó nevű angolok is lesznek a Viszki-filmben.)

A Viszki börtönéletéről csak konkrét események kapcsán olvashattak az érdeklődők. 2008. április 17-én szintén az index.hu írt arról, hogy jó magaviselete miatt már nem fegyházban, hanem jóval enyhébb börtönfokozatban tölti büntetését Ambrus Attila (*Enyhítették a viszki rabló börtönbüntetését*).

A történet hazai megfilmesítésének első tervezete végleg elakad, amiről az index.hu 2008. október 6-án is beszámol (*A Viszki továbbadná a megfilmesítési jogot*). *„Elképzeltető, hogy másnak adja történetének filmes jogait a Viszki rabló néven elhíresült Ambrus Attila, írja a Vasárnapi Bors. A jogok 2010-ig még Dobray György filmrendezőnél vannak, ám egyelőre el sem kezdődött a forgatás. Ambrus Attila úgy érzi, hogy semmilyen beleszólása sincs a film készítésébe, míg a rendező szerint viszonylag jó a kapcsolat közöttük.”*

A Discovery Chanel-féle feldolgozás időközben elkészült. 2010. április 25-án a youtube-ra feltöltött kisfilm szerint Julian Rubinstein, aki könyvet is írt Ambrus Attiláról *A viszki rabló balladája* címen, filmet is készített róla, amelyet az Investigation Discovery tévé *Szökésben* című sorozatában aznap adott le.

A jó magaviselete miatt a kiszabott büntetése letöltése előtti szabadulás közeledtével ismét sokasodtak azok a cikkek, amelyek a Viszkis börtön utáni életének terveire vonatkoztak. 2011. október 29-én a hvg.hu egy meglepő hírrel rukkolt elő (*Korábban elvette a pénzt, most kezelni fogja a viszkis rabló*). „Négy évvel a kiszabott büntetés letöltése előtt jövő év elején szabadulhat a »viszkis rablóként« elhíresült Ambrus Attila. A 27 bankot kiraboló férfi legutóbbi nyilatkozatai szerint szabadulása után pénztáros lesz.”

A végig „kitartó” index.hu 2012. január 31-én már a várva várt napról tudósíthatott (*Szabadról a Viszkis*). „Szabadról került Ambrus Attila. A Viszkis néven elhíresült rabló kedre virradóra a sátorlajújhelyi börtönből távozott, hajnali 3 óra előtt néhány perccel. Távozását a dermesztő hidegben több tévéstáb, fotós várta a három kijáratral rendelkező intézmény valamennyi kapujánál.”

A portál ugyanezen a napon áttekintette az eltelt mintegy 13 évet (*Ambrus úr, a 4-es metró ne keresse*). „147 hónap után szabadul a Viszkis. Még a börtönben azt nyilatkozta, hogy el tudná képzelni magát újságíróként, úgyhogy segítsünk neki felvenni a fonalat. Mik voltak a hírek, mit olvashatott aznap, amikor 1999. október 27-én újra elkapták a szökésben lévő Ambrus Attilát?”

Szabadulása után a nyilvánosság előtt egy szociálisan érzékeny ember képe jelent meg. Az index.hu 2012. február 4-én a következőkről írt (*A Viszkis is aggódik a hidegben fagyoskodók miatt*). „»Szabadulásom óta látom, hogy milyen sokan szenvednek a nagy hidegben. Talán még nem vagyok méltó rá, hogy bármit is kérjek, de ha csak pár forintot is tudnának nélkülözni mások megsegítésére, kérem támogassák az Önökhöz legközelebbi segítségnyújtó szervezetet, amely segítséget szenvedő gyermekeket, otthontalanokat, nyugdíjasokat vagy állatokat támogat« – írja közleményében Ambrus Attila, akinek most szüksége van néhány napra, hogy megismerje a megváltozott világot, és felkészüljön a nyilvános szereplésre.”

A Viszkis új életének hétköznapijai viszonylag nyugodtan, a sajtónyilvánosság kizárásával teltek. Különleges eseménynek számított, ha valahol felbukkant. A *Divatikon* fényképpel is alátámasztva arról számolt be 2012. augusztus 12-én, hogy *A Whiskys Rabló és Ganxsta Zolee együtt iszogatnak a Szigeten*. „A 20. Sziget Fesztiválon figyeltünk fel Ambrus Attilára, aki Ganxsta Zolee koncertre látogatott ki. Zolee a backstagebe invitálta a Whiskys rablót, aki még ajándékkal is készült kedvenc együttesének! :) Természetesen mi is ott voltunk és rögzítettük a nagy pillanatot!”

2013. augusztus 22-én a nyugat.hu tudósított arról, hogy „Az Öreg Város Vásárában, egy fazekasstandnál találkoztunk Ambrus Attilával, a hírhedt »Viszkissel«, aki annak idején közel harminc alkalommal rabolt ki bankokat, takarékszövetkezeteket, utazási irodákat és postákat. De ez már a régmúlt – ahogy mondja, megbűnhődött érte, tizenhárom évig ült.” Az írás címe egy sokakat foglalkoztató kérdésre is válaszolt (*Nem ásta el a pénzét – A „Viszkis”, vagyis Ambrus Attila a Savaria Karneválon*).

A 2010-es évek derekán a börtönben kitanult szakmájával kapcsolatos írások jelentek meg a Viszkisről. 2014. május 25-én a délmagyar.hu *Ambrus Attila – Kell még 30–40 év, hogy szakember legyek* címmel közölt soraiból kiderült, hogy „*A Hídi vásár kellős közepén ő is ott árul. Az egykori viszkis rabló kerámiatárgyai ottjártunkkor szépen fogytak, de volt, aki csak azért lépett oda hozzá, hogy gratuláljon neki a sikeres újrakezdéshez.*”

Ezután cikkek jelentek meg arról, hogy amatőr hokikapusnak szerződött, hogy milyen nehéz neki bemenni most egy bankba, s milyen neki egy karácsonyi vásárban árusítani.

2015. március 16-án az origo.hu-ra feltöltött írás a magyar film ügyének elmozdulásáról tájékoztat (*Antal Nimród filmet csinál a Viszkis rablóról*). „*Andy Vajnána sikerült rávennie Antal Nimródot, hogy újra magyar filmet rendezzen. A tervezett film a Viszkisként elhíresült bankrablóról, Ambrus Attiláról szól majd, most készül a forgatókönyv. Antal Nimródnak ez lesz a Kontroll óta az első magyar filmje.*”

2015. április 27-én adta le a TV2 azt a hosszabb riportot, amelyet Till Attila készített a Viszkissel, aki nem csupán jelenlegi életéről, hanem zaklatott gyermekkorának nehézségeiről is őszintén beszélt, így arról, hogy nagymamája többször is odakötözte az asztal lábához, ekkor beszélt nyilvánosan először. Ha nem is folyamatosan, de sokszor kérték meg, hogy hasonlítsa össze a jelenlegi és az előző életét, életeit. Minden esetben határozottan állította, hogy egyszer, s mindenkorra leszámolt a bűnözői életével, ugyanakkor igyekezett humorosan felfogni ezeket a kérdéseket, mint például akkor, amikor a nemzeti 1. tv élet-színvonalát firtató kérdésére úgy válaszolt, hogy „*Jobban életem, amikor az OTP támogatott.*”

Az életút nyilvánosság elé kerülésében mérföldkő volt saját maga írt könyve, amelyről az n1cafe 2015. október 23-án tudósított (*Könyvet írt Ambrus Attila*). „*Novemberben jelenik meg az egykori Viszkis rabló, Ambrus Attila első regénye.*”

A könyv megjelenése ismét megdobta a médiamegjelenések számát. A tv2.hu/mokka 2015. november 13-án *Soha nem hallott részletek Ambrus Attila életéről* figyelemfelkeltő címmel közölt tudósítást az eseményről. „*A hírhedt Viszkis rabló visszatér! Ambrus Attila börtönévei alatt végig naplót vezetett. Ebből és gyermekkorából most könyvet ír, hogy mindenki megismerhesse a teljes történetét. A regénybe olyan részletek is bekerülnek, melyeket korábban soha nem mesélt el nyilvánosan.*”

Az újrakezdés nehéz, de néha mulatságos epizódokat is tartogatott Ambrus Attila számára. Egy ilyen történetet mesélt el a mandinernek 2016. január 15-én. „*Hihetetlen történetet mesélek. Tegnap éjszaka szirénázó rendőrautó állt meg a ház előtt, ahol lakom. A riasztó is bekapcsolt, én meg leizzadtam, mint régen. A rendőrök kedvesek voltak és azt mondták, csak értesíteni akarnak, hogy meglett a tárcám, mehetek érte. Előző nap elvesztettem a pénztárcámat az összes iratommal, bankkártyával (mert már így veszek ki pénzt a bankból), és*

nem kevés pénzzel, mert éppen aznap fizettek ki. Egy üzenetet kaptam hozzá. Az, hogy ez megtörtént ma Magyarországon, nem érdekes, hogy velem, szerintem mindent felülír. Minden benne volt, az iratok, a pénz, a szerencse 1 dollárosom. És amíg vannak ilyen emberek, addig érdemes hinni, hogy léteznek jó dolgok, itt nálunk is. Szeretném meghálálni és megköszönni az »őrangyalaimnak« személyesen is, örülnék, ha jelentkeznének és nagyon köszönöm. (Megtá-nítom őket bankot rabolni. Na jó, csak vicceltem.)»

Az utóbbi hónapokban egyre többet olvasni a viszkis szülőföldjével, Csíkkal kapcsolatos emlékeiről, sőt, terveiről is. Előbbihez egy érdekesség: „9 éve-sen kitagadták szülőfaluja, Csíkszentlélek templomából, mivel megitta a misebort és megette a pászkat.” Tervei sorában már a halállal és temetéssel kapcsolatos elképzelések is szerepet kapnak: „Miután kirabolt egy-egy bankot, az volt az első, hogy hazautazott, és hátizsákkal nekivágott a Hargitának, mert azzal tudta a legjobban levezetni a feszültséget. Azt viszont a felesége lelkére kötötte, hogy ha meghal, a hamvait majd Csíksomlyó környékén szórják szét.” (mindkét idézet egy erdélyi online portálon olvasható: <http://www.kozpont.ro/szabadido/sport/ambrus-attila-a-viszkis-visszatert-marosvasarhelyre/>).

Végül visszacsatolnék a monori találkozásunkra. A tőle kapott butellát a pincefesztivál és a központ között közlekedő kisbuszon hagytam véletlenül, amely a sok vásárfia közül valahogy kicsúszhatott a nagyobb csomagból. Úgy tűnt, végleg elveszítettem a kerámiát. Szerencsére egy később utazó leadta a kisbusz végállomásánál, így csak rövid ideig kellett bánkódnom. Amikor, immár újra a butella boldog tulajdonosaként, ismét a Viszkis útját keresztezte az utam a fesztiválon, elmondtam az esetet. Mire azonnal felelt: „*Jó, hogy még vannak becsületes emberek a világon!*” Ebben maradtunk.

BALI JÁNOS

Kájoni János-díjat kapott Halász Péter Laudáció*

Ha a moldvai magyarság gazdag szakirodalmát tanulmányozzuk, bátran kijelenthetjük, hogy napjainkra az egyik legkutatottabb magyar etnikai csoporttá vált. A moldvai csángó kultúrát, társadalmat megcélzó kutatások főleg az utóbbi 25 évben élénkültek fel. Sokan, sokféle témában, sokféle megközelítésben próbálták feltárni világukat.

* Elhangzott Csíkszeredában 2017. november 12-én a XVI. Moldvai Csángó Napon, a Kájoni János-díj átadásakor.

Kevés olyan kutató van viszont, aki nem elégszik meg csupán azzal, hogy közzéteszi tudományos kutatásainak eredményét, hanem – a Domokos Pál Péter-i utat követve – felelősséget is érez sorsuk iránt. Azt az utat, melynek vezérgondolata a következő: „*Ha egyetlen szívet, egyetlen gondolkodó főt csángó-magyar testvéreink iránt megindíthattam, ha 100 ezer ma is élő magyar testvérek sorsa legalább egyetlen embert tettekre készítet, úgy teljes célokat elértem.*”

Halász Péter ezen kutatók egyike, aki már az 1960-as évektől folyamatosan jár be Moldvába, s érdeklődésének középpontjában azóta is a moldvai magyarság népi hagyományainak, tárgyi kultúrájának vizsgálata áll. Változatos tárgyú tanulmányai, hiánypótló tematikus monográfiái (lásd *A moldvai csángó magyarok hiedelmei*, *A moldvai magyarok hagyományos állattartása*, *Növények a moldvai magyarok hagyományában és mindennapjaiban*) ma már megkerülhetetlenek a szakirodalomban.

A terepmunka és a tudományos kutatás mellett azonban ugyanolyan fontosnak tartja, hogy krónikásként tudósítson az identitásuk, nyelvük megőrzéséért folytatott harcukról. A csángók sorskérdéseivel, magyarságtudatával foglalkozó esszéit, útirajzeit 2004-ben gyűjtötte egybe a *Nem lehet nyugtunk* című kötetében. Emellett számos olyan ismeretterjesztő filmnek volt a szakértője és riportere, amely a moldvai magyarság életével foglalkozott. Az ő nevéhez kapcsolódik az első csángó bibliográfia (*A moldvai magyarok bibliográfiája*) és az első csángó kutatástörténeti összefoglaló (*Eredmények és feladatok a moldvai csángók néprajzi kutatásában*) megírása is.

Nehéz lenne hiánytalanul felsorolni szerteágazó munkásságának eredményeit és érdemeit. Irányító és szervezői tevékenysége nélkül nem működhetett volna olyan sikeresen évtizedeken keresztül az önkéntes néprajzi vagy a honismereti mozgalom, nem jöhetett volna létre a Lakatos Demeter Kulturális Egyesület. Szerkesztői munkáját dicséri számtalan évfordulós kötet megszerkesztése, konferenciák anyagainak megjelentetése, valamint a *Honismeret* folyóirat gondozása.

2010-ben családjával Gyimesbe költözött, hogy minden idejét és energiáját legfőbb „életcéljának” szentelje.

Neméljük, hogy csak nyugdíjba vonult, és nem nyugalomba (ahogy fogalmazott egyik interjújában), hiszen továbbra is nagy szükségünk van olyan emberek tevékenységére, akik Kájoni János szavait idézve: édes hazájukat akarják szolgálni.

MIRK SZIDÓNIA KATA

Még egy miniatúra*
Dr. Kalmár Gusztáv: Hazánk és népei – Magyarország leírása

Budapest, 1932. Szent István Társulat, az Apostoli Szentszék Könyvkiadója, 235 lap.
 (Szent István Könyvek 103. szám)

Mint minden szakmának, a magyar néprajznak is megvan a kanonizált könyvjegyzéke: művek, amelyeket mindig említenek. Más, olykor hasonlóan értékes műveket – nem. Szakmánkban mindmáig *A magyarság néprajza* az alapmű, és ha használja is valaki mondjuk a „nyolckötetes” akadémiai kézikönyvet, az ötkötetes *Magyar Néprajzi Lexikont*, akár *A magyar folklór* egyetemi tankönyvét, a *Magyar Néprajzi Atlasz* térképeit: e művek más, alacsonyabb referenciaértékűek.

Még inkább így van tudomány-népszerűsítő vagy tankönyv jellegű kiadványokkal. Pedig szakmánk jelesei közül többek is közzétettek ilyen munkákat is. Közülük azonban csak Ortutay Gyula *Kis magyar néprajza* maradt meg mindmáig az utókor emlékezetében. Az köztudatból kihullott művekre csak véletlenül lehet rábukkanni.

Nekem is így (a szerző másik, Európa népeiről szóló művét ismerve) került kezembe ez a „*magyar hazánk és népei*” tartalmú könyv. Tömör és praktikus áttekintés, nyilván a középiskolai oktatás számára. *Magyarország általános viszonyai* címmel három lapon a „*mai tájkép*” előzményeit mutatja be. Ez után öt nagy tájegységet tárgyal: A Dunántúl és a Kis-Alföld – az Északnyugati Felvidék – az Északkeleti Felvidék – Erdély – az Alföld. Ezekben belül 5–12 tájat tárgyal. Geológiai és természetföldrajzi bemutatás után rátér a népeiségre, gazdálkodásra és külön is szól a geopolitikai jelentőségről. A történelmet a táj átalakulásaként mutatja be, voltaképpen emberföldrajzi szemléletet képvisel. A néprajzi és vallási viszonyokra ez után tér ki. Felfogását jól érzékelteti például a Duna–Tisza közének leírása: a Délvidék újratelepítésének leírása után. „*A Duna–Tisza közének északi nagyobb része tehát a Ferenc-csatornáig hazánk egyik legegységesebb lakosságú vidéke, csaknem tiszta magyar nyelvű népeiséggel, a Délbácskai síkságnak ellenben rendkívül kevert lakossága van, amelyben a szerbségnek éppen nincs se abszolút se relatív többsége. Vallási tekintetben szintén erősen egységes a népesség mert 1.2500, tehát 71,5% katolikus. Különösen erős többségük van a Tisza vidékén. A protestánsok száma 32.000 körül van, akik részben reformátusok, részben evangélikusok. Ez utóbbiak főként a németek közül kerülnek ki. A reformátusok főfészke Nagykörs, Kecskemét, Szentes, Cegléd és a Duna–Tisza közötti hátságnak a Duna felé eső része (Dunavecse, Kunszentmiklós, Fülöpszállás, Szabadszállás), de Nagykörs kivételével egy városban sincs többségük. A szerbek túlnyomó része görög keleti (140.000), de tetemes a katolikus vallású szerbek (bunyevácok) száma is (kb. 40.000), akik nem is vallják magukat mindig szerbeknek. Izraelita a Duna–*

* Voigt Vilmos korábbi miniatúráit lásd *Néprajzi Hírek* 2017. 1. sz. 95–96. old.

*Tisza közén aránylag kevés van (45.000), ami részben a Duna–Tisza közü la-
kosság erősebb kereskedelmi tevékenységéből magyarázható.” (174. lap)*

Az ország földrajzi bemutatása során Prinz Gyula, Cholnoky és Kogutowicz műveiből merít, de ismeri Karácsonyi János, Czirbusz Géza, Tagányi Károly, Hodinka Antal, Bonkáló Sándor, Melich János, Thirring Gusztáv, Fodor Ferenc, Mendöl Tibor, Kaán Károly, Banner János, Bodor Antal műveit is. Györffy Istvánt a kertés városok, Gönyey (akkor még Ébner) Sándort a Bodrogköz jellemzéséhez használta. A bencés tanár Kalmár Gusztávnak elsősorban földrajzi felkészültsége igazán dicsőre méltó. A szerző egyébként foglalkozott a 18. századi Győr viszonyaival, és általában a török uralom utáni dunántúli betelepítésekkel.

A könyv a Trianon utáni másfeledik évtizedben készült, még sincs propagandaízű siralma, inkább következetesen vet fel józan geopolitikai szempontokat, természetesen a „történelmi Magyarországra” tekintve. Statisztikai adatai az 1920-as magyar népszámlásból, illetve 1931-es felmérésből származnak. Az „utóállamok” esetében ez nem volt lehetséges.

Éppen az 1930-as évek elejéről ritka az ilyen, egyértelmű áttekintés: ha valaki kézbe veszi – amit igazán tanácsolok –, ma is igen elgondolkasztató képet kap.

Most csak erről a könyvről óhajtottam híradást adni. Ám igazán érdemes Kalmár egész munkásságával is megismerkedni.

Kalmár Gusztáv József 1892-ben a Vas megyei Jánosházán született. 1911-ben lép be a bencés rendbe. A budapesti egyetemen földrajz–történelem szakot végez. 1918-ban szentelik Benedek-rendi szerpappá. A győri és a pápai gimnáziumokban tanít, 1926 és 1930 között a pannonhalmi főiskolán oktat. Nem is olyan hosszú élet után 1949-ben Pápán hunyt el.

A magyar hazáról írott könyv egy nagyobb program végiggondolt része, a Szent István Könyvek sorozatában. 1930-ban jelent meg (a 86–87. számokkal jelezve) az *Európa földje és népei*. Ezt követi a „magyar” áttekintés 1932-ben (103. szám). 1934-ben jelent meg a *Négy világrész földje és népei – Ázsia, Afrika, Amerika, Ausztrália* (116. szám). Később megjelent érdeklődése másik irányának áttekintése: *Magyar geopolitika* (év nélkül, [1942]). Munkássága egyéb vonatkozásaira, ifjúsági és kalandos könyveire itt nem térek ki.

Ő volt a legelső magyar tanár, aki az egész világot és népeit leírta – olvasóinak. Érdemes lenne foglalkozni életművével!

VOIGT VILMOS

Rövid hírek, tudósítások

MEGHALT HAZAI GYÖRGY. Életének 84. évében, 2016. január 7-én elhunyt Hazai György turkológus, orientalista, nyugdíjas egyetemi tanár, kutató-professzor, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) rendes tagja. Hazai György a török népek és a török nyelvek kutatójaként nemzetközi mércével mérve is kimagasló életművet hagyott maga mögött – írták róla az MTA honlapján. Tanított a berlini Humboldt Egyetemen, a nicosiai Ciprusi Egyetemen, 2000 és 2003 között pedig a budapesti német nyelvű Andrassy Egyetem alapító rektora volt. Itthon az MTA Nyelvtudományi Intézetének munkatársaként dolgozott, majd az Akadémiai Kiadót vezette. A török népek és nyelvek történetével, illetve a balkáni török nyelvi viszonyok kérdésével foglalkozott. Munkásságát itthon és külföldön számos alkalommal ismerték el. (*Magyar Nemzet* 2016. január 9. 2. old.)

MAGYAR ÖRÖKSÉG DÍJASOK, 2016–2017. A közelmúltban Magyar Örökség Díjjal tüntették ki – mások mellett – Petrás Mária népdalénekest, keramikust (2016. márc.); a budapesti Vasas Művészegyüttest (2016. szept.); a korondi Páll fazekascaládot (2016. dec.); Kalotaszeg református templomépítészetét (2017. szept.).

A FINNUGOR NÉPEK VII. VILÁGKONGRESSZUSA. „1992 óta hetedszer került megrendezésre a Finnugor Népek Világkongresszusa, ezúttal a finnországi Lahtiban 2016. június 15. és 17. között. A kongresszus jelmondata: »Finnugor népek a fenntartható fejlődés útján« azt a pozitív üzenetet hordozta, hogy a finnugor népeknek van jövőjük, ha képesek beilleszkedni a fejlődés fővonalába. A kongresszus arra kereste a választ, hogyan lehet ezt megvalósítani, hogyan lehet megőrizni a veszélyeztetett finnugor népeket és nyelveket.” Részletesebben lásd: *Finnugor Világ* 2016. 3. sz. 3–23. old.

INTERJÚK. A közelmúltban megjelent és szerkesztőségünkbe eljutott interjúk közül az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét (az interjúalanyok nevét követően betűkkel szedtük). **Budai Iлона** népdalénekes. Tóth Ida: Válaszút (Magyar Idők 2016. ápr. 23. 11. old.). **ifj. Csoóri Sándor** népzeneész. Ayhan Gökhan: Szavakon felül álló rezgésvilág (Uo. 2016. máj. 28. 17. old.). **Timár Sándor** néptáncos-koreográfus. Sashegyi Zsófia: Timár Sándor, akinek anyanyelve a tánc (Magyar Nemzet 2016. máj. 11. 6. old.). **Nagy Enikő** szociálpedagógus, néprajzkutató. Sashegyi Zsófia: Homok a szemben (Uo. 2016. máj. 14. 32. old.); Csordás Lajos: Szudán a szemében (Népszabadság 2016. máj. 21. 15. old.); Tóth Ida: Ajtón át a házba (Magyar Idők 2016. máj. 21. 16. old.). **Kunkovác László** fotóművész és néprajzkutató. Grozdits Károly: Városi néprajz vagy kultúránk legmélyebb rétege? Beszélgetés Kunkovác Lászlóval. (folk-

MAGazin 2016. 5. sz. 23–29. old.). **Hoppál Mihály** néprajzkutató. Pataki Tamás: *Az Istent nem lehet átírni.* (Uo. 2016. júl. 20. 17. old.); Grozdits Károly: *Hagyomány, szemiotika, sámánok* (folkMAGazin 2017. 5. sz. 20–29. old.). **Boldizsár Ildikó** mesekutató. Király Levente: „A legtöbb varázsmese hős az intuíciójával boldogul” (Könyvklub 2016. 6. sz. 23. old.); Sashegyi Zsófia: *Hab nélkül* (Magyar Nemzet 2016. dec. 24. 19. old.). **Sebő Ferenc** népzenekutató, zenész. Lázár Fruzsina: *Rájöttek, hogy hű, hát ez jó* (Uo. 2017. jan. 21. 18. old.); Fáy Zoltán: *Közmagyar* (Magyar Idők 2017. ápr. 8. 16. old.). **Sárosi Bálint** népzenekutató. Lázár Fruzsina: *Huszonöt kéve az egy kalangya* (Magyar Nemzet 2017. febr. 25. 18. old.). **Kallós Zoltán** néprajzkutató. Csinta Samu: „A jól divatba jött”. Kallós Zoltán (Magyar Idők 2017. márc. 20. 17. old.). **Zsuráfszky Zoltán** néptáncos, koreográfus, művészeti vezető. Ozsda Erika: *A tánckérdő* (Magyar Idők 2017. máj. 27. 12. old.). **Agócs Gergely** népzenekutató, népzeneész. Tölgyesi Gábor: *Fülünknek ismerős dalok a Kaukázusból* (Magyar Nemzet 2017. okt. 3. 13. old.). **Szabó Dénes** karnagy. Lázár Fruzsina: *Ma már alig használjuk Kodály módszerét* (Uo. 2017. nov. 28. 13. old.). **Jankovics Marcell** művelődéstörténész, rajzfilmrendező. Hanthy Kinga: *Atlasz múlttal a hátán* (Magyar Idők 2017. dec. 30. 5. old.). **Csepregi Márta** finnugrista nyelvész és folklorista. Tóth Ida: *Elsodródott csónak* (Uo. 2018. febr. 3. 13. old.).

NÉPIBLOG. „Hát nem meglepő, hogy vannak fiatalok, akik a maguk jószántából két világháború közötti népi írókat olvasnak?! Most, 2017-ben a balos Erdei Ferenc, Szabó Pál, Veres Péter szociográfiáit forgatják, és a jobboldal táborát erősítő Sinka István, Erdélyi József műveire reflektálnak, vagy a demokrata Bibó István, Szabó Zoltán és Keresztury Dezső, esetleg a »harmadik utas«, vagyis leginkább eklektikus Németh László gondolatain töprengnek a legnagyobb közösségi oldalon. Nem anakronizmus ez? [...] A lakiteleki találkozon elhangzott alapvetések között még jelen volt »a népre tekintő megközelítés«, a szociális szándék, amely rögzíti, hogy »ma is a gürcölő milliók tartják el az országot«. Az internetes fórum bejegyzései szerint bőséggel maradt tennivaló ezen a téren, legalábbis erre utalnak Papp István, Bartha Ákos, Péterfi Gábor történészek XXI. századi miniszociográfiái, amelyek a vidéki élet egy-egy pillanatának és alakjának megragadásával kifejezetten szépirodalmi él-ménnyel ajándékozzák meg az olvasót. A szerzőkből – Veres Sándor történész, Falusi Márton költő, szerkesztő és Németh Endre informatikus tartozik még az alapítók közé, a holdudvarba pedig számtalan értelmiségi – szerencsére hiányzik a messianisztikus küldetéstudat, írásaik inkább leíró jellegűek, így hiteles képet adnak a magyar vidékről. [...] Úgy tűnik tehát, hogy a fórum tagjai mégsem azért porolják le a népi irodalmat, mert visszakiváncokoznának a régi világba. Nincs bennük semmiféle elvagyódás, sőt kifejezetten mai tartalmakkal, sokféle aktualitással töltik meg a maguk választotta keretet. Nevük is erre utal: a NépiBlog az elmúlt két évben több olyan írást közölt, amely az egykori népi mozgalom szellemiségéből kiindulva értékeli a magyar történelem eseményeit,

személyeit, vizsgálja a mai társadalom mélyrétegeit, illetve boncolgatja a világ- és a magyar politika aktuális kérdéseit. [...] Az elmúlt évek közel száz bejegyzése a L'Harmattan Kiadó jóvoltából most már szerkesztett változatban is kézbe vehető [...]” – olvashatjuk Tóth I. recenziójában (A szabadság kis körei. A NépiBlog írásai elérhetőek nyomtatásban is. *Magyar Idők* 2017. ápr. 1. 15. old.) Bartha Ákos, Paár Ádám és Péterfi Gábor *NépiBlog – Az elmúlt évek írásai* (2014–2016) (L'Harmattan Kiadó, Bp., 2016. 306 old.) című könyvéről.

„**TATA**”. Novák Ferenc „Tata”, a jeles néptáncutató és koreográfus 2016. húsvét vasárnapján ünnepelte 85. születésnapját. Ebből az alkalomból a Nemzeti Táncszínház szervezésében március 22-én a budapesti Müpában két hozzá kötődő együttes, a Bihari és a ma Magyar Nemzeti Táncegyüttes névre hallgató Honvéd Táncszínház köszöntötte műsorával, amelyen tisztelegtek előtte barátai, tanítványai, munkatársai, valamint a Magyar Táncművészek Szövetsége. ● A születésnap alkalmából jelent meg az ünnepelt Tánc, élet, varázslat – Gondolatok, küzdelmek (*Hagyományok Háza, Bp., 2016*) című könyve. Ebben többségében már megjelent írásokat, interjúkat közölt, amelyek egymást kiegészítve hiteles képet adnak a kutatóról, a művésről, a közéleti személyiségről – vagyis az egész „Tata-jelenség”-ről. ● A folkMAGazin a következő két írást közölte a 85 éves „Tatá”-ról. Grozdits Károly: *Novák Ferenc 85 éves* [terjedelmes interjú] (2016. 2. sz. 3 – 7. old.); Takács András: *A Bihari, a Honvéd és „Tata” felvidéki szerepéről* (2016. 3. sz. 9. old.).

TÖRÖK VILÁG, TÖRÖK HAGYATÉK. 2016-ban Bartha Júlia karcagi turkológus kapta a magyar Kelet-kutatás egyik legfontosabb elismerését, a *Kőrösi Csoma Sándor-díjat*. A kutatót a magyar orientalisztika gazdag hagyományáról és a török–magyar viszony sajátosságáról Szathmáry kérdezte. Az interjú *Török világ* címmel a *Magyar Nemzetben* 2016. jún. 11. 25. old.) látott napvilágot. ● A törökökről nálunk a legtöbb embernek a hódoltság másfél száz esztendeje jut az eszébe. Sem a közben eltelt idő gazdag közös történeti, kulturális öröksége, valamint – hogy csak a legfontosabb területeket említsük – a magyar népművészetet, konyhaművészetet, viseletet, fürdőkultúrát átszövő, időnként rejtőzködő török szálak bősége sem él a köztudatban. Mindez akár így is maradhatna, ha vele szemben nem tartaná életben a török örökség pozitív elemeinek képét a hazai tudományos élet egyik hosszú múltra visszatekintő, kiválóan működő ága, a magyar turkológia, amelynek egyik legújabb produktuma a *Török hagyaték – Tanulmányok a magyar kultúra török kapcsolatairól* (szerk.: Bartha Júlia–Hoppál Mihály. Európai Folklor Központért Egyesület, Bp., 2017) című kötet.

XLIV. ORSZÁGOS HONISMERETI AKADÉMIA, 2016. A Honismereti Szövetség 2016. július 4. és 8. között Makón rendezte meg a XLIV. Országos Honismereti Akadémiát Sorsfordító idők, sorsfordító magyarok címmel. Ebből az

alkalomból a Honismeret Békés megyei vonatkozású cikkeket közölt. Közzé tette az összejevetel megnyitóbeszédét, a kitüntetettek névsorát, a szekcióülések beszámolóit és válogatást mutatott be az akadémián elhangzott előadásokból (2016. 3., 4., 5. szám). A cikkek közül az alábbiakra hívjuk fel olvasóink figyelmét. Ormos Zsuzsanna: Hódmezővásárhely anyagművessége; Mód László: A szőlővédőszentek ünnepei Csongrád megyében; Molnár Anita: Csongrád megyei fűszerünk: a paprika; Pál Lászlóné Szabó Zsuzsanna: Értékek a 25 éves Csongrád Megyei Honismereti Egyesület tevékenységében; Gergelyné Bodó Mária: A honismereti mozgalom személyiségei Csongrád megyében; Tóth Ferenc: Erdei ferenc, a lokálpatrióta (3. sz.); Hegyi Klára: A kétarcú Dél-Alföld a török korban; Csapody Miklós: Bálint Sándor, a szegedi nagytáj tudósa (5. sz.).

SZÉKELYFÖLD TÖRTÉNETE. Mítoszok, tévhitek, téves történeti elképzelések helyett hiteles, kutatásokon alapuló adatok, valamint értékelő, elemző megközelítés. Ez a lényege a 2016-ban megjelent *Székelyföld története* című háromkötetes történettudományi műnek. A kötet 22 szerző összefogásával készült, közérthető stílusával a szakemberek mellett a székelység iránt érdeklődő nagyközönséget is szándékozik megszólítani. (I. szerk.: Benkő Elek–Oborni Teréz; II. szerk.: Egyed Ákos–Hermann Gusztáv Mihály–Oborni Teréz; III. szerk.: Bándi Sándor–Pál Judit. Budapest–Kolozsvar–Székelyudvarhely, 2016)

ELHUNYT MAKAY BÉLA, SZATMÁR UTOLSÓ NÉPTANÍTÓJA. *Hetvenkét éves korában, 2016 augusztusában Túrístvándiban elhunyt Makay Béla pedagógus. Nyíregyházán szerzett tanítói oklevelet, azután egy tanyasi iskola tanítója lett, majd a feleségével Ricsikán tanított. Később Túrístvándiba kerültek, ahol Makay Béla néprajzi gyűjtőmunkája kiteljesedett. A Felső-Tisza-vidék, illetve a beregi Tiszahát népéletével foglalkozó, alábbi könyveket köszönhetjük neki: Túrístvándi (1983); Szabadtűzön. Halász-, vadász- és pásztorételek, receptek a Felső-Tisza vidékéről (1984, 1988, 1995, 1998); Bográcson, parázon. Halász-, vadász és pásztorételek a Felső-Tisza vidékéről (1988); Népi gyógyítások Szatmárban (1988); Fűvel, fával gyógyítás kézikönyve (1994); Mesél erdő, mező (1998); Gyógyítás fűvel-fával (1997, 2006).*

SZÉKELY KAPUK. **Meghalt Kovács Piroska, a székely kapuk megmentője.** Nyolcvannégy éves korában, 2016. október 13-án meghalt Kovács Piroska *Europa Nostra* Díjas székelyföldi örökségvédő, a faragott székely kapuk megmentője. Kovács Piroska 13-án délután Székelyszentléleken vett részt egy felújított székely kapu avatásán. Ünnepi beszéde megtartása közben lett rosszul. A helyszínre hívott mentősök nem tudták megmenteni az életét. Kovács Piroska az udvarhelyszéki Máréfalván született 1932-ben. A tanítói és magyar–román szakos tanári diploma megszerzése után Szentegyházán, Fenyéden, majd a szü-

lőfalujában tanított, ahol évtizedeken át volt az iskola igazgatója. 1987-es nyugdíjba vonulása után a székely kapuk mentése vált a fő foglalkozásává. Megalapította a KŐLIK Hagyományörző Művelődési Egyesületet, amely az értékmentést állította tevékenysége középpontjába. Előbb a máréfalvi székely kapuk leírását készítette el, majd munkáját Udvarhelyszékre és egész Hargita megyére kiterjesztette. „Próbáltam meggyőzni a kapuk tulajdonosait: ne bontsák le, ne dobják ki értékeiket, mint holmi kacatot” – mondta 2012-ben az MTI-nek Kovács Piroska. Munkásságát a Hargita megyei önkormányzat felterjesztése nyomán 2012-ben *Europa Nostra Díjjal* jutalmazták. A 31 országból felterjesztett 226 örökségvédelmi projekt közül Kovács Piroskáé kapta a fődíjat. Mint akkor az elismeréssel kapcsolatban az MTI-nek elmondta, annak örvend, hogy a díj által a székely kapu és a Székelyföld híre is bejárja a világot. Hozzátette: a székely kapu egykor státusszimbólum volt. A székely falvak módos gazdáit állították székely kaput maguknak. Úgy vélte, ma több mint státusszimbólum, nemzeti önazonosságunk szimbóluma. • **Konferencia a székely kapukról.** A sepsiszentgyörgyi Székely Nemzeti Múzeum fontos feladatát teljesítette, amikor 2017. március 3-án a székely kapukról hirdetett tanácskozást a Kós Károly által tervezett épülete Bartók Termében. A Hargita és Kovászna megyéből összegyűlt több mint száz kapufaragó és a néprajzkutatók sikeres találkozásáról a *Honismeretben* (2017. 3. sz. 110–112. old.) Szöcsné Gazda Enikő közölt tudósítást. • **A Székely Kapuk Napja.** A Székelyudvarhely közelében fekvő Máréfalván 2017. október 13-án hagyományteremtő szándékkal tartották meg *A Székely Kapuk Napját*. Kovács Piroska, az elhivatott pedagógus, a székely kapuk legjobb ismerője és védőjeként híressé vált tanárnő halála napja lett A Székely Kapuk Napja. Máréfalván ez alkalomból konferenciát szerveztek, amelyen elhatározták, hogy emlékére minden évben ezen a napon fogják megtartani a kapunapot. Részletesebben lásd Szatmári Ferenc: *A Székely Kapuk Napja* (Máréfalva, 2017. október 13.). *Honismeret* 2018. 1. sz. 103–104. old.

BENCÉDY JÓZSEF HALÁLA. *Bencédy József főiskolai tanár, a Kodolányi János Főiskola professor emeritusa, a nyelvtudományok kandidátusa, Kazinczy-díjas nyelvművelő, az Anyanyelvápolók Szövetségének tiszteletbeli elnökségi tagja, az Édes Anyanyelvünk folyóirat szerkesztőbizottságának elnöke, Sátoraljaiújhely díszpolgára életének 95. évében, 2016. október 17-én türelemmel viselt hosszú betegség után elhunyt. Búcsúztatása és temetése 2016. november 15-én volt a budapesti Farkasréti temetőben.*

MANASZ. „Arany János is kereste-kutatta a magyar hősepicát, de még a morszait sem találta meg. Ezért pótolta költői megérzéssel és a krónikákból merített hagyománnyal, de mint tudjuk, munkája torzóban maradt, talán jelképesen is. Noha nem ismerhette a Manaszt, mert csak a XX. században jegyezték le, biztos megdobogtatta volna a szívét a kirgiz nép Kalevalája, amely történeti, bölcselkedő, kalandos foglalata a kirgiz nép elmúlt ezer évének” – írta Pataki Tamás

Manasz-folklor és történelem (*Magyar Idők* 2016. jún. 11. 18. old.) című ismertetésében. A kirgiz hőseposz nyersfordítását Somfai Kara Dávid, a műfordítást Csáji László Koppány készítette (Molnár K., Bp., 2016. 244 old.).

GRANDPIERRE ATILLA A NÉPZENÉRŐL. *Grandpierre Atilla, a Vágtázó Halottképek, majd a Vágtázó Csodaszarvas nevű zenekarok alapító-vezetője egy interjúbán (Tarnóczy Orsolya: A lélekről és a halhatatlanságról. Vasárnap Reggel 2016. dec. 4. 6. old.) így vallott a népzeneről, az azzal való kapcsolatáról:* „A VHK ösztönösen egy soha nem hallottan felvillanyozó, rendkívül energiával és életigenléssel teli zenét játszott. Édesapám hívta fel a figyelmemet arra, hogy a népzene számtalan sok nemzedék életelményeinek sűrített lényege, így magának az életnek a lényege, márpedig az élet örök érték, mert kozmikus eredetű. A népzene rejti magában az emberiség örök érzéseit és értékeit. Gyakorlatilag négy évtizede kutatom a zene és az élet titkát, próbálok megfejteni, mit üzen a számomra, az emberiség számára. Sokan mondták, hogy a koncertjeink kaput nyitnak egy nagyobb világra, életreszóló élményt adnak. A VHK mindig is a barátságoknak és a zenében rejlő rendkívüli erők tiszteletének köszönhetette az erejét, ami bennünket összekötött. Amikor a zene iránti tisztelet megszűnt, a csapaton belül is megromlott a viszony. [...] Évekig tartott, mire kijutottam a válságból, és visszatérve gyermekkori álmomhoz, 2005-ben megalapítottam a Vágtázó Csodaszarvast. Ez a zene közelebb áll a népzenehez, a koncertjeinken sokszor valósággal megelevenedik az ősi magyar világ. Szellemisségünk szorosan kapcsolódik Bartók és Kodály felfogásához, átélhetővé téve az ősi magyarság, az eurázsiai síkság népzenejét. [...]”

A KÁRPÁT-MEDENCE KERÁMIAMŰVÉSZETE. „Több mint négy évtizeddel ezelőtt fogant meg először Vörösváry Ferencben annak a könyvsorozatnak a gondolata, amely a Kárpát-medence kerámiaművészetét mutatná be. A műgyűjtő akkor már évek óta járta hétféteken a falvakat, kisvárosokat. Gyűjtőútjain – akkor még – nyitott világba érkezett. Azóta sok vasárnap és sok dolgo hétköznap telt el. Az idő, a kutatói, szervezői türelem pedig meghozta az eredményt a gyűjtő számára is, megszületett a könyvsorozat, amely A Kárpát-medence kerámiaművészete címet viseli. A hatodik kötet megjelenésével teljessé vált az együttes, amelynek létrejöttén Vörösváry Ferenc kutatásvezetőként, szakértőként, fotográfusként, szervezőként és szerkesztőként fáradozott, s amelynek megszületésében döntő szerepe volt a régi barát, gyűjtőtárs, Kieselbach Tamás, illetve a Kieselbach Galéria és Aukciósház támogatásának. A könyvek szövegét rendre az egyes szakterületek elismert magyar és külföldi szakértői írták, a bennük publikált képanyag a legnagyobb hazai és külföldi köz- és magángyűjtemények (nyolc ország 80 múzeuma, magángyűjteménye) java részét teszi közkinccsé. Mondhatni persze, hogy így is csak a jéghegy csúcsát látjuk, hiszen többnyire a lefényképezett műtárgyanyag egytizede került bele a köte-

tekbe, amelyek egyenként nagyjából félszáz fotót tartalmaznak. A képek a Kárpát-medence kerámiaművészetéről (a hozzájuk tartozó tanulmányokkal együtt) páratlan kincset jelentenek. [...]” (P. Szabó Ernő: Kerámiát hoztak nekünk a menekülő habánok. *Magyar Nemzet* 2016. dec. 9.) • A sorozat kötetei a következők. Csupor István: *Erdély népi kerámiaművésze* (2008); Balla Gabriella: *Holics, Tata és Buda kerámiaművésze a 18. században* (2009); Csupor István: *Az Alföld népi kerámiaművésze* (2011); Radványi Diána–Réti László: *A Dunántúl, a Felföld és a Felső-Tiszavidék népi kerámiaművésze* (2013); Pastieriková, Marta–Kalinová, Alina: *A poszthabán kerámiaművészet* (2016).

A TEREMBURÁJÁT! Ezzel a címmel és a Káromkodáskutatás: a vulgaritás az agy legmélyebb működésének elválaszthatatlan része *alcímmel figyelemre méltó cikk jelent meg a káromkodásról. Az írást Molnár jegyezte és a Magyar Nemzet* (2017. jan. 14. 25. old.) közölte.

FEKETETŐ. A Nagyváradot Kolozsvárral összekötő út mentén, a Királyhágó közelében, a Körös partján lévő Körösfeketetón október második hétfőjén évszázadok óta megrendezik a *feketetói vásárt*. A nevezetes sokadalom leírásával a közelmúltban egy regényben és egy riportban találkozhattunk. Radu Tuculescu *Öregmama történetei* (fordította: Szócs Imre, Tarandus kiadó, Győr, 2016. 378 old.) című, Kalotaszegen játszódó könyvének „*Szerves része ugyan [...], de önmagában is megállja a helyét a feketetói vásár 25 (!) oldalas leírása, vége felé az összefoglalással: »Tiszta örület volt az a vásár, mindent lehetett ott kapni, mindent, amire az embernek szüksége volt, vagy épp nem volt szüksége.« Az olvasónak vérmérsékletétől és habitusától függően két gondolata támad: vagy az, hogy legközelebb ki nem hagyja, mert feltétlenül részese kell hogy legyen, vagy, hogy messze elkerüli, mert elviselhetetlen, befogadhatatlan, feldolgozhatatlan ez a kavalkád.*” (B. Orbán Emese: Balta a lakodalomban. *Magyar Idők* 2017. jan. 14. 15. old.). • Hegyi Zoltán kétrészes, részletes és szemléletes riportjában (A vásár fiai. 1–2. *Magyar Nemzet* 2017. okt. 28. 22. old.; nov. 4. 22. old.) a többi között az alábbiak olvashatók: „*Vásár sok van és sokféle, talán ilyen hatalmas is valahol, de ugyanilyen nincs több, az egyszer biztos. Van benne valami furcsa és megmagyarázhatatlan. Egyszerre ismerős és idegen, lenyűgöző és taszító. Talán a történelem. Hogy hány láb és pata bukácsolt már ezeken a köveken. A Körös meg csak szalad szüntelen, akár a bolond. Ez a vásár igencsak egyedi (bár tartanak egyet júniusban is, de az nem ennyire népszerű), de a vásárolás maga, akárcsak a »búcsúzás« és a vándorcirkuszozás, kihalóban lévő életforma.*”

MEGHALT KRICKOVICS ANTAL TÁNCMŰVÉSZ, KOREOGRÁFUS. 2017. január 18-ára virradóra, 87 éves korában meghalt Kricskovics Antal Erkel Ferenc-díjas táncművész, koreográfus, kiváló művész. Kricskovics Antal

1929. február 19-én született Garán. A Testnevelési Főiskolán 1954-ben diplomázott, 1953–1954-ben a SZOT együttesben táncolt, majd két évig a zágrábi Lado hivatásos együttesrel lépett fel és koreografált. A Fáklya Nemzetiségi Táncegyüttest 1959-ben alapította, és koreográfusa, művészeti vezetője volt haláláig. Ugyanezt a két posztot töltötte be 1976 és 1990 között a Budapest Táncegyüttesnél is. Számos maradandó koreográfiát alkotott a Magyar Allami Népi Együttes, a Honvéd Táncszínház, a Pécsi Balett és a Közép-Európa Táncszínház számára is. Csaknem 150 koreográfiájának témáit görög drámákból és a Bibliából merítette, de archaikus népszokásokat, nemzetiségi folklórszámokat, népi gyermekjátékokat is megjelenített darabjaiban. Gyűjtőmunkát folytatott élete során a volt Jugoszlávia területén, majd később Magyarország délszlávok lakta részein, de számos szlovák, német és román gyűjtése is volt. Munkásságát 1975-ben Erkel Ferenc-díjjal ismerték el, 1989-ben érdemes művész, 2002-ben kiváló művész címet, 2004-ben Kisebbségekért Díjat kapott. 2005-ben vehette át a Magyar Táncművészek Szövetségének életműdíját és A Magyar Köztársasági Érdemrend Tisztikereszt kitüntetését is a nemzetiségi néptánc kincseinek megőrzéséért, továbbviteléért.

MAÁ CZ LÁSZLÓ TÁLASI ISTVÁN RÓL. P. Vas János a *folkMAG* gazinban (2017. 1. sz. 20–21. old.) újraközölte Maá cz Lászlónak eredetileg egy 2015-ös kiadású kötetben megjelent, Tálasi Istvánról, az ELTE Tárgyi Néprajzi Tanszéke nagyrabecsült és szép emlékü professzoráról szóló írását.

ARANY JÁNOS. Arany János születésnapjára. A Honismeret 2017-ben, születésének 200. évfordulója alkalmából két füzetében is megemlékezett Arany Jánosról. A Honismereti Szövetség folyóiratában megjelent dolgozatok közül a következőkre hívjuk fel olvasóink figyelmét. Szulovszky János: Arany János és Ipolyi Arnold; Szilágyi Márton: Rózsa és Ibolya. Arany János kísérlete a tündérmesével; Voigt Vilmos: Hitt-e Arany János az asztaltáncoltatásban?; Baláz s Géza: Arany János szókincse, költői szótára (2. sz.); Balogh Baláz s: Az örök ballada (4. sz.). • **Arany János a nép ajkán.** A Hungarian FolkEmbassy zenekar 2018. február 13-án mutatta be a Népdalok a kornak – Arany János a nép ajkán továbbélő versei című nagylemezét az Uránia Nemzeti Filmszínházban. Fővédnökük Sebestyén Márta Kossuth- és Liszt Ferenc-díjas népdalénekes, előadóművész volt, aki mellett a koncerten Blaskó Péter és Rácz József, a Nemzeti Színház színművészei is közreműködtek. Arany nemcsak merített a népdalokból, hanem számos verse is hatott a népköltészetre. Az esten többek között elhangzott a Mátyás anyja, a Rákócziné, A rab gólya, A betyár és a Népdalok a kornak (Magyar Idők 2018. február 13. 17. old.).

AKADÉMIAI IFJÚSÁGI DÍJAT KAPOTT DOMOKOS MARIANN ÉS KAVECSÁNSZKI MÁTÉ. Domokos Mariann, az MTA BTK Néprajztudományi Intézet fiatal kutatói ösztöndíjasa *Mese és filológia – Fejezetek a magyar*

népmeseszövegek gyűjtésének és kiadásának 19. századi történetéből című pályamunkájáért, Kavecsánszki Máté (Debreceni Egyetem MTA Néprajzi Kutatócsoport) pedig *Tánc és közösség – A társastáncok és a paraszti táncművelés kapcsolatainak elmélete bihari kutatások alapján* címet viselő munkájáért *Akadémiai Ifjúsági Díjat* kapott. A kitüntetéseket 2017. február 8-án Lovász László, az MTA elnöke és Török Ádám, az MTA főtitkára adta át.

URBAN BETYÁR ÉTTEREM ÉS NÉPRAJZI ÉLMÉNYKÖZPONT. *Étterm.* Az *à la carte* étterem, konferencia- és rendezvényterem, VIP-terem egyedisége vitathatatlan, mind belsőépítészeti, mind az étel- és italválasztékot illetően. Nagy hangsúlyt fektettünk a hazai különleges minőségű alapanyagok, borok, pálinkák és kézműves sörök kiválasztására és azok népszerűsítésére. **Célunk.** Küldetésünk, hogy Budapest egyik legújabb színpoltjaként a Belváros szívében, a Szent István-bazilika szomszédságában a helyi lakosság és az utazók kedvében járjunk és olyan gasztronómiai, valamint néprajzi élményt nyújtunk, ami egyedülálló Magyarországon. **Konyha.** Látványkonyhánkban a Betyár Chefek keze alatt készülnek a legínycsiklandozóbb magyaros és nemzetközi ételkülönlegességek. Vendégeink testközelből figyelhetik a füstölés, grillezés és a messze földön híres bográcsban főzés fortélyait, amelynek eredménye a gasztro szerelmeseit is rabul ejti. **Múzeum.** Habár Budapesten vagyunk, interaktív néprajzi gyűjteményünk igyekszik ízelítőt adni a magyar hagyományos paraszti kultúra világából. A néprajz 21. századi feladata, hogy a múltból táplálkozva adjon kihívásokat és nyújtson érdekességeket. Ebben segít az Urban Betyár Étterem és Élményközpont. Megmutatja a színpalok mögött rejlő apróságokat, felhívja a figyelmet a sokszínű magyar kulturális örökségre, és segítséget ad mindenki számára, aki szeretné felfejteni egy-egy néprajzi örökségi elem múltját, jelenét és jövőjét. **Elérhetőségeink.** Cím: 1051 Budapest, Október 6. utca 16–18. Telefonszám: +36 1 796 3285.

SEBŐFERI70. E címmel rendeztek műsort 2017. február 11-én a budapesti Müpa Bartók Béla Nemzeti Hangversenytermében Sebő Ferenc *Kossuth-díjas* muzsikusa, *A Nemzet Művésze*, népzenekutató 70. születésnapja alkalmából. A koncerten a teljes Sebő-életmű terítékre került, hiszen az autentikus népzene csak egy szelete annak. Az énekelt versek műfaja legalább annyit köszönhet Sebő Ferencnek, mint a táncművészet. Mindben ott van nemcsak a magyar, de az egész Kárpát-medencei népzene. A műsor megmutatta, hogy a különböző népek zenéiből miként nőtt ki a Sebő-életmű, végigjárta a gazdag és sokszínű életpályát az énekelt versektől a táncművészet darabokon át a közös muzsikálásokig, a kollégiumi élettől a 25. Színházig, a táncművészet a Népzenei Tanszékiig. Mindezt nemcsak zenével tette, de gazdagon illusztrálta is azokat archív fotókkal, televíziós és filmfelvételekkel. A koncerten a Sebő Együttes mellett Orbán Johannát, Paár Juliannát, Németh Andrászt, Istvánfi Balázst, Mihó Attilát és bandáját, a KobzArt Folkműhelyt és a Söndörgőt hallhatták a jelenlévők.

ILLYÉS GYULA: MAGYAROK. Kovács István (*Az ítélet nyelve. Magyar Idők 2017. febr. 11. 15. old.*): „A magyar avantgárd egyes képviselői szemére vetették Illyés Gyulának, hogy Louis Aragon, Paul Éluard és Tristan Tzara barátjaként, André Breton vitatársaként s franciául írt ígéretes versei ellenére sem lett francia költő, a dadaizmus vagy a szürrealizmus »idegenlégiós« zászlovívője, hanem 1926-ban visszatért a sokak által pusztulásra ítélt Magyarországra. Ilylésnek erre adott válaszaként is olvashatók az 1938. augusztus 18-án kelt naplóbejegyzésének hajdani párizsi tartózkodására vonatkozó sorai: »Itt nevelkedett, itt emelkedett, egyre szélesebb kört véve tekintetébe, innen ismerte és szerette meg szülőhazáját, tárgyilagosan, majdnem idegenként, tehát annál hitelesebben, igazabban: hiszen majdnem szabad választása volt!« E választás tette Illyés Gyulát a XX. századi magyar irodalom egyik legjelentősebb képviselőjévé, a közösségi gondokat is vállaló, tematikájában szerzteágazó, nyelvi gazdagságába ágyazott – esetenként közhelynek is érezhető – gondolataival megrendítő esszé páratlan mesterévé. Minderre bizonyíték a *Magyarok* újabb kiadása, amely 1933 és 1938 között született naplószerű, tanulmányhitelességű publicisztikai írásait foglalja magában – Babus Antal jegyzetei és utószava kíséretében. [...]” (*Magyarok. Magyar Napló, Bp., 2016. 394 old.*)

FENYŐ ISTVÁN HALÁLA. 2017. február 25-én, életének 88. évében meghalt Fenyő István *József Attila-díjas* irodalomtörténész, egyetemi tanár, a reformkor irodalmának, valamint eszme-, sajtó- és művelődéstörténetének jeles kutatója. Temetése március 21-én volt a budapesti Farkasréti temetőben.

BETYÁRKÁRTYA. *A Vargyas Ildikó képzőművész és Kürtössy Péter néprajzkutató által készített betyárkártya 32 lapos, római számokkal és figurákkal, német színjelzőkkel jelzett hagyományos magyar kártya. Motívumvilága a magyar díszítőművészetten alapul, lapjain a 19. századi magyar betyárvilág legjelentősebb alakjait örökíti meg. De nem csupán a képes lapokon jelennek meg a betyárok, a számozott lapok (7–10) kis jelenetei egy-egy betyár működésének történetét kísérik végig. Részletesebben lásd Vasvári Zoltán: *Betyárkártya. Honismeret 2017. 2. sz. 81–82. old.**

FONOGRAM DÍJ: PALYA BEA. A Magyar Hangfelvétel-kiadók Szövetsége által a budai Várkert Bazárban 2017. március 1-jén rendezett díjátadón tizenkét hazai és hat külföldi kategóriában adták át a szakmai zsűri által odaítélt *Fonogram Díjakat*, a művészi kivitelű aranyozott mikrofonokat. A Mahasz közgyűlése által 1992 szeptemberében alapított díjra az elismerés odaítélésének évét megelőző két naptári évben Magyarországon megjelent album nevezhető. Az év hazai világ- vagy népzenei albuma Palya Bea *Tovább nő* (szerzői kiadás) című produkciója lett.

NÉPI ÉPÜLETEK – ÉPÍTÉSZETI DÍJAK. Négy elismerést, köztük a legjobb épületét és az Index különdíját is elnyerte a Média Építészeti Díjának gálaestjén Órfi József 21. századi népmesébe illő piliscsabai családi háza, amit ő maga bővített ki, a tervezést és a kivitelezést is ő végezte. 13. alkalommal gyűlt össze a médiaszűri, hogy az elmúlt év legjobb épületeit és építészeti terveit díjazza. Órfi Népi építészet 2.0 nevű épülete kapta a legjobb épület elismerését a médiaszűritől. A tervezésnél fontos szempont volt az olcsó anyagok használata, amivel Órfi a szakmai bírálók tetszését is elnyerte. Terv kategóriában a 2017-es díjat Takács Gyula vette át a finnországi Seurasaari skanzen fogadóépületének a tervével. Két éve kifejezetten azért költözött Finnországba, hogy teljes mélységében megismerhesse a finn faépítészetet. A szűri különdíját a Palatinus fürdő rekonstrukciójával az Archikon nyerte. A médiaszűri mellett a közönség is kiválasztott egy győztes épületet, illetve tervet: a rendezvényen résztvevő közönség szavazatai alapján a megvalósult épületek közül Vas Norbert, Pozsár Péter és Varsányi András algyői családi háza nyert, míg a tervek közül Takács Gyula finnországi skanzenépülete kapta a közönségdíjat.

KOSSUTH-NAGYDÍJ KALLÓS ZOLTÁNNAK. Áder János köztársasági elnök nemzeti ünnepünk, március 15-e alkalmából 2017-ben *Kossuth-nagydíjat* adományozott Kallós Zoltán *Kossuth-díjas* néprajztudós, népzene gyűjtő, *A Nemzet Művésze*, a *Magyar Corvin-lánc* kitüntetettje, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja, a Magyar Néprajzi Társaság tiszteletbeli tagja, a Kallós Zoltán Alapítvány alapítója részére példaértékű életútja során őseink hagyatékának, népi kultúránk legszebb kincseinek továbbörökítése mellett a szórványvidéken élő magyar gyermekek anyanyelvének és kultúrájának megőrzését is odaadóan szolgáló értékmentő munkája, valamint az erdélyi és az anyaországi táncházmozgalom elindításában és fenntartásában vállalt szerepe elismeréseként.

ELHUNYT SZEPESI ATTILA KÖLTŐ. Súlyos betegség után, életének 75. évében, 2017. március 30-án elhunyt Szepesi Attila Babérkoszorú-díjas és József Attila-díjas költő, író, publicista. Szepesi Attila 1942-ben született Ungváron, tanári diplomáját Szegeden szerezte 1968-ban, majd Szászbereken és Hernádon tanított. 1972-ben elvégezte a szegedi egyetem magyar szakát. Ettől az évtől szerkesztette a Kortárs versrovatát, 1982 és 1989 között az Új Tükör, 1992-től a Pesti Hírlap, 1994-ben és 1995-ben az Új Magyarország, majd a Magyar Nemzet munkatársa volt. Mint költő sokat merített a népköltészetből, amint ezt a halála után róla emlékezők is kiemelték, pl.: „Szilaj, pajzán, pajkos énekeivel a nép- és az archaikus költészet forrásaiból táplálkozó változatos forma- és rímvilágot alakított ki.” (Magyar Idők 2017. ápr. 1. 17. old.); „Viszszanyúlt az archaikus költészethez, a népköltészethez, különös, borzongató képeinek, képzettársításainak alapanyaga többnyire innen származik.” ([R.K.K.] Magyar Nemzet 2017. ápr. 1. 13. old.)

A XIV. FINNUGOR ÍRÓKONGRESSZUS. A kongresszust az észtországi Tartuban az Észti Nemzeti Múzeumban rendezték meg 2017. augusztus 24. és 26. között. A jelentős összejövetelről Csúcs Sándor számolt be a *Finnugor Világban* (2017. 3. sz. 39–43. old.).

MÉRY MARGIT KITÜNTETÉSE. Március 15-e alkalmából Magyarország köztársasági elnöke kitüntetésekkel jutalmazza azokat a személyiségeket, akik példaértékű tevékenységükkel lámpásai a magyarságnak. Felvidéki személyiségeket is elismertek. Magyarország köztársasági elnöke Méry Margit, a Magyar Néprajzi Társaság külföldi levelező tagja, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének volt munkatársa részére a szlovákiai magyarság kulturális hagyományainak továbbörökítéséért, főként a felvidéki népviseletek feltérképezésével és bemutatásával szolgáló, jelentős tudományos kutatómunkája elismeréseként a Magyar Arany Érdemkereszt kitüntetést adományozta. Méry Margit a tardoskeddi alapiskola pedagógusaként, a Csemadok néprajzi szakelőadójaként, a Szlovák Tudományos Akadémia Néprajzi Intézetének munkatársaként tevékenykedett. A Szlovák Rádió Magyar Adása számára szerkesztett néprajzi műsorokat. Elsősorban a szlovákiai magyar népviseletek feltérképezésében és bemutatásában ért el jelentős eredményeket. Méry Margit a kitüntetés átvétele után elmondta: amikor ilyen megtiszteltetés éri az embert, elgondolkodik a múlton, és eszébe jut, hogy mit lehetne még tenni. A kitüntetett elárulta: az évek alatt felhalmozott hanganyag rendszerezésével foglalkozik, amelyet az MTA Zenetudományi Intézete kezel, de szeretné azt a Felvidéken is közkinccsé tenni. (Internet: Felvidék.ma, 2017. márc.15.)

É. KISS KATALIN MAGAS KITÜNTETÉSE. É. Kiss Katalin nyelvész, akadémikus vehette át 2017. április 23-án a Magyar Tudományos Akadémián a *Bolyai János Alkotói Díjat*, illetve az elismeréssel járó százezer eurót. É. Kiss Katalin *Széchenyi-díjas* nyelvész, a Magyar Tudományos Akadémia rendes tagja a Kossuth Lajos Tudományegyetem magyar–angol szakán végzett. Az MTA Nyelvtudományi Intézete kutatóprofesszorának, a Pázmány Péter Katolikus Egyetem tanárának kutatásai megújították a magyar nyelvtant, és általános nyelvészeti felismerésekhez vezettek. Nyelvtörténeti kutatásai során rekonstruálta az ősmagyar mondat alapszerkezetét és a kései ómagyar korban végbement mondat szerkezeti változások okait és lefolyását. Tucatnyi könyve és kétszáz tanulmánya jelent meg nemzetközi és hazai tudományos kiadóknál, illetve nemzetközi és hazai folyóiratokban. 2015-ben magyar tudomány kategóriában *Prima Primissima Díjat* vehetett át.

MAGYAR ZOLTÁN ÚJ KÖNYVEI. Magyar Zoltán folkloristának (MTA BTK Néprajztudományi Intézet) 2017-ben a következő könyvei jelentek meg: Mátyás király narratív hagyományköre. Típus- és motívumindex (Balassi Kiadó, Bp.,

2017. 288 old.); A reformáció folklórhagyománya (*Kairosz Kiadó, Bp., 2017. 156 old.*).

BIHARI PUHL LEVENTE, NÉPI ÉPÍTÉSZETÜNK PUSZTULÓ EMLÉKEINEK MEGŐRÖKÍTŐJE. Bihari Puhl Levente siófoki festőművész közel négy évtizedes pályáján sokszínű palettát „kevert ki”: tájképek, portrék, csendéletek, vallásos témájú képek, absztrakt és nonfiguratív alkotások sokaságát festette meg. E gazdag tematikai repertoár egyik figyelemre méltó, értékes része a magyar – határokon belüli és kívüli – népi építészeti emlékek festészeti megőrkötése. Részletesebben lásd Vasvári Zoltán róla szóló cikkét a *Honismeret* 2017. 5. számában (21–22. old. + képek a hátsó borítón).

VISELETEK – DIVAT A NÉPMŰVÉSZET. „A népszokások, a népzene, a néptánc és a népi iparművészet a kollektív emlékezethez vezet vissza, és mint ilyenek, valamiféle mágikus vonzást képesek kifejteni azokra, akik fogékonyak az efféle hívószavakra. A nyolcvanéves Csíbi Gyulánénak, aki több mint ötven cifraszűrt hímzett ki az elmúlt másfél évtizedben, bőven van mesélőnivalója arról, mi minden hajtja az embereket e kihalófélben lévő divat felé, amelynek, ha történeti jelentőségét nem is vesszük számításba, már csak a szívvel-lélekkel belefektetett, hosszú, kitartó kézi munka miatt is szimbolikus értéke van. [...]” Részletesebben lásd Sashegyi Zsófia: *Súlyos posztó, kacskaringós inda. Orvos biológustól a rendőrig mindenféle vásárlója akadt már Ilona néninek – Szűrjei megismerik egymást* (Magyar Nemzet 2017. máj. 27. old.). • „Hrivnák Tünde ruhaipari technikusként végzett, a középiskola után a Budapesti Divatiskolában tanult tovább, majd 23 évesen elindította a saját divatmárkáját, a ByMe-t. Kollekciónak különlegessége, hogy matyó, tótkomlósi, kalocsai mintával és halasi csipkével dolgozik. Tótkomlós városától 2017-ben *Pro Urbe* díjat kapott. Az általa tervezett ruhák nemzetközi szinten elismertek: Ausztria, Párizs, Amerika, Malajzia, Svájc Szlovákia voltak már színhelyei a kollekciónak bemutatójának. [...] Hrivnák Tünde neve sokak számára ismerősen cseng, de arra biztosan szinte egész Magyarország emlékszik, hogy az általa készített kalocsai mintás overallban állt néhány évvel ezelőtt dobogóra Hamilton és Button. A két évtizede a pályán lévő divattervező mesélt lapunknak hitről, sikeréről és majdnem feladásról, eredendő értékekről és olcsó hamisítványokról. [...]” Részletesebben lásd Takács Eszter: *Népművészet határokon át. „Bele születtem a ruhák, a kelmék és a népies hímzés világába”* (Vasárnap Reggel 2017. jún. 24. 6. old.).

FOLKMISE HALMOS BÉLA EMLÉKÉRE. A Hagyományok Háza – együttműködve a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Népzene Tanszékével és Egyházzene Tanszékével, valamint a budapesti Szent István-bazilika gregorián énekes iskolájával – a maga nemében egyedülálló, ünnepélyes misét rendezett 2017. május 30-án, a Szent Jobb megtalálásának ünnepnapján a Szent

István-bazilikában. A rendezvény fővédnöke dr. Barna Gábor néprajzkutató, egyetemi tanár, a Szent István Tudományos Akadémia főttkára volt. A misét a szervezők Halmos Béla népzene kutató és zenész emlékének ajánlották. A rendezvénysorozat augusztus 14-én, az országfelajánlás napján a székesfehérvári bazilikában folytatódott, ahol Spányi Antal megyés püspök imaóráján, majd augusztus 20-án a Szent István sírjánál történt zárandoklat és tiszteletadás keretében szólaltak meg legszebb egyházi népekeink népzene szek, népi énekek és néptáncosok közreműködésével. Részletesebben lásd Juhász Katalin: Szent István tiszteletére, Halmos Béla emlékére. Gregorián és népekes mise, imaóra és zárandoklat. *FolkMAGazin* 2017. 4. sz. 8–9. old.

ÜNNEPI KÖNYVHÉT, 2017. A 2017. június 8. és 12. között megrendezett 88. Ünnepi Könyvhét kiadványai közül az alábbiakra hívjuk fel tisztelt olvasóink figyelmét. D. Kovács József: A lólábú völgegy (AB-ART, Pozsony); Iancu Laura: Peremlétben. Tanulmányok a moldvai magyar katolikusok vallásosságáról (Lucidus, Bp.); Jung Károly: Folklor minden időben és más témák. Tanulmányok (Forum Könyvkiadó Intézet, Újvidék); Kóka Rozália: Bukovina, Bukovina! Utam végén visszanezek (Fekete Sas, Bp.); Máté Orsolya: A nótafa (Méry Ratio, Somorja).

KÓSA LÁSZLÓ DEDIKÁCIÓJA SZÁRAZ GYÖRGYNEK. „Nemrégiben a kezembe került egy kis könyv. Kósa László és Filep Antal írták, a címe: A magyar nép táji-történeti tagolódása. Fontos könyv, egyetemista koromban sokat forgattam, a lapjai széthullanak, az első oldalon golyóstollal írt dedikáció: »A címlap köröstárkányi családot ábrázol 1902-ből. Közülük hármat az 1919-i román vérengzés ölt meg. Hadd emlékeztessen ez a fénykép Száraz Györgyöt a róluk írandó regény tervére. Baráti szeretettel: Kósa László – Budapest, 1975. május 15.« Az ajánlás negyvenéves, apám harminc éve halott, én meg szemrehányást érzek a szelíd figyelmeztetésből. Nézem a címlapfotót: nyolc ember néz vissza rám. A középpontban két asszony ül fekete ruhásán, fekete kendősen, fekete csizmásan, egyiptomi tekintettel. Mögöttük két férfi áll. Az asszonyok mellett három apró gyerek, két kislány és egy fiú. A nyolcadik ember egy ölben tartott pólyás. Melyik lehet a harmadik?» – így kezdődik Száraz Miklós György figyelemre méltó, *Kurázi és történelem* című írása, amely a *Magyar Idők* Lu gas címet viselő mellékletében (2017. június 10. 6. old.) olvasható.

ELHUNYT GARAS KLÁRA. Életének 99. évében, 2017. június 26-án elhunyt Garas Klára művészettörténész. Művei között mindmáig alapvetőnek számító kézikönyv és tudományos művészmonográfiák Európa-szerte követett mintája egyaránt megtalálható! Írásaiban elsőként jelentek meg a művészetszociológia, a képkutatás és a gyűjtéstörténet szempontjai. Garas Klára 1919-ben született Rákosszentmihályon, 1937-ben érettségizett, majd a Pázmány Péter Tudományegyetem Bölcsészettudományi Karának művészettörténet–régészet szakán

folytatta tanulmányait, 1941-ben summa cum laude doktorált. Összesen negyven évig dolgozott a Szépművészeti Múzeumban, 1964–1984 között az intézmény főigazgatójaként. Tudományos munkásságán és múzeumi pályafutásán túl számottevő volt a szakmai közéletben kifejtett tevékenysége is. A Magyar Tudományos Akadémia rendes tagjává 1985-ben választották meg, 1977-ben Móra Ferenc-émlékéremmel, 2006-ban A Magyar Köztársasági Érdemrend tisztikeresztjével tüntették ki.

HUNGARIKUMBOLT BUDAPESTEN. Hatvanhétre emelkedett a hungarikumok száma, amelyek a magyarság legmegbecsültebb értékeit jelenítik meg mindenki számára – mondta a földművelésügyi miniszter 2017. június 27-én Budapesten, a Vajdahunyad várában a Magyar Mezőgazdasági Múzeum területén lévő Anonymus kávéház és hungarikumbolt megnyitóján. Fazekas Sándor közölte, a *Magyar értéktárba* 157 érték tartozik. Tizenkilenc megyei értéktár van ma Magyarországon, és több mint 1000 települési értéktár jött létre. Innen választ a hungarikumok közé bizonyos időközönként néhányat a Hungarikum Bizottság. A miniszter elmondta: a magyar élelmiszerek feldolgozottsági foka 2016-ban 66 százalékkal haladta meg a 2010-es szintet ([H. Gy.] *Magyar Idők* 2017. jún. 28. 12. old.).

125 ÉVE SZÜLETETT LAJTHA LÁSZLÓ. A Kossuth-díjas magyar zeneszerző, Lajtha László 125 éve, 1892. június 30-án született Budapesten, édesanyja azonban Erdélyből származott, és ez alapjaiban határozta meg a zeneszerző későbbi identitását. Bartóknál és Kodálynál is tanult, majd igazi sokoldalú emberként népzene kutatással, zenei ismeretterjesztéssel és tudományos szervezéssel is foglalkozott, emellett elismert egyházzenesész és karmester, a nemzetközi kultúrdiplomácia kiemelkedő alakja volt. Ő szorgalmazta elsőként a népzene néptáncsal és népszokásokkal egységben való gyűjtését és hangosfilmen rögzítését. A kommunista fordulat azonban törést jelentett a pályájában. Számos társadalmi szempontból is fontos állása volt a Magyar Rádióban, a Nemzeti Zenedében vagy a Néprajzi Múzeumban, ezeket azonban 1948–49 során elveszítette. Műveit innentől nem játszották, őt magát pedig „a nyugat-európai kozmopolitizmus és formalizmus” követőjeként tartották számon. Volt olyan esztendő, amikor egyetlen ütem sem hangzott el hazai hangversenyteremben a műveiből. Ennek ellenére szüntelenül komponált, szimfóniát írt például a levert '56-os forradalom emlékére is. Lajtha a politikai okokból mellőzött nagyjaink sorát gyarapította az elmúlt rendszerben, újrafelfedezése lassan halad. ([K. E. V.] *Magyar Nemzet* 2017. jún. 30. 12. old.) • Konferenciával, néptáncbemutatóval, hangversennyel és kiállítással emlékezett a százhuszonöt éve született Lajtha László zeneszerzőre, népzene kutatóra és zenetanárra a Magyar Művészeti Akadémia 2017. május 24-én a Vigadóban. Lajtha László (1892–1963), a Francia Szépművészeti Akadémia levelező tagja a magyar zenetörténet nemzetközi mércével is jelentős alkotója, tudósa volt. Az életéről és munkásságáról

tablókiállítás készült, a konferenciával egybekötött rendezvényt este hangverseny zárta, amelyen a rá erősen ható francia zeneszerzők, Debussy és Ravel művei hangzottak el. (FF. Magyar Hírlap 2017. máj. 25. 12. old.)

PESTI JÁNOS KITÜNTETÉSE. A 2017. július 3–7. között Sárospatakon megrendezett XLV. Országos Honismereti Akadémián Pesti János pécsi nyelvész, a dialektológia és a névtan jeles művelőjét maradandó nyelvészeti és néprajzi műveiért, kiemelkedő honismereti munkásságáért a Honismereti Szövetség a *Bél Mátyás – Notitia Hungariae Emlékéremmel* tüntette ki.

TÓTH ANNA JUDIT: ÜNNEPEK A KERESZTÉNY ÉS A POGÁNY KOR HATÁRÁN. Sok népszokás gyökerei nyúlnak vissza a kereszténység előtti korba, mégis a történelem eseményeinek következtében Európa kevés helyén maradtak fenn olyan források, amelyek lehetővé tennék, hogy a kezdetektől akár a jelenig végigkövethessük egy-egy népi szokás alakulását. A könyv öt olyan ünnep történetét követi nyomon, amelyek az ókor utolsó századainak jellegzetes eseményei voltak, és amelyek ma is élnek a Balkán vagy Nyugat-Európa népi hagyományaiban. Egyes szokások alig változtak az idők folyamán, a görög kisiskolások ugyanúgy járnak március első napján fából faragott fecskékkel a házakat, ahogy őseik tették két évezreddel korábban. Más szokásokra a divatok gyors változása jellemző, ezeknél a pusztán néven túl semmi sem maradt változatlan. A szerző feltárja ezen ünnepek eredetét, késő ókori virágkorukat s végül máig tartó utóéletüket, ezzel illusztrálva az európai népi kultúra kereszténnyé válásának folyamatát (Vallásantropológiai Tanulmányok Közép- Kelet-Európából 6. Sorozatszerkesztő: Pócs Éva. Balassi Kiadó, Bp., 2017. 342 old. + 7 ill.).

ERDÉLYI ZSUZSANNA EMLÉKTÁBLÁJA. A Belváros első négyemeletes lakóházában, a Váci utca 79. kapualjában dr. Dobozy Elemérné Erdélyi Zsuzsanna (1921–2015) emléktábláját január 11-én avatta fel a Belváros-Lipótváros Önkormányzata. Archaikus népi imádságokkal és költészettel, a népi vallássóssággal foglalkozott, a 20. század második felének és a 21. század elejének egyik legismertebb, nemzetközi szinten is elismert magyar néprajztudósa volt – a *Népművészeti Európa-Díjjal*, *Kossuth-díjjal*, a *Magyar Művészeti Akadémia Nagydíjával* kitüntetett tudós a *Nemzet Művésze* és a *Belváros-Lipótváros díszpolgára* elismerést is megkapta. Kanyargós életútja során egyetemi tanulmányai után első munkahelye a Külügyminisztérium volt (1944–1948), ahonnan politikai okokból elbocsátották. 1953-tól haláláig a népköltészettel foglalkozott. Emléktábláját születésének 95. évfordulóján avatták fel. (*Városunk – Budapesti Honismereti Híradó* 2017. július, 8. old.)

A FILOLÓGIA SZÓKIMONDÓ NAGY ÖREGJE. E címmel és Sente Imre a magyar népdalok ősi kincseit, nyelvezetét kutatta *alcímmel küldött köszöntőt* –

*egyben szemléletes portrét – Malmöböl Palotai István a Magyar Időknek (2017. júl. 17. 18. old.) a Svédországban élő, 94 éves Szente Imréről. A cikkben – a többi között – az alábbiakat olvashatjuk: „A nyelvek története, az etimológia és hangtan legmélyebb bugyrainak tökéletes ismerete szintén a hobbijai közé tartozik. A nyelvi humort is kedveli, sokszor elkápráztatta a tanítványait briliáns ötleteivel. Leginkább azonban mindig is a magyar népdalok ősi kincseit, nyelvezetét kutatta. Munkássága során több nagylélegzetű művet tett az irodalom és az irodalomtudomány asztalára. Ezek sorából leginkább gyönyörű *Kalevala*-fordítása, Szolzszenyicin műveinek avatott adaptációja emelkedik ki, de több nyelvtudományi művet, sőt, remekbe szabott novellát is írt.”*

NÉPTÁNCOS VILLÁMCSÖDÜLET A SZABADSÁG HÍDON. Magyar néptánc villámcsődületet tartottak a Szabadság hídon a Balassi Nyári Egyetem diákjai 2017. augusztus 6-án. A villámcsődület félórás gyorstalpaló előzte meg, Szente János vezetésével a Pannonica Táncműhely tanította meg a lépéseket. Körülbelül ötvenen ropták jó kedvűen a hídon, és a járókelőket vagy a kíváncsi közönséget is táncra hívták. Noha egy idő után megérkezett a felhőszakadás, a csoport egyik része és a zenészek bemenekültek a Központi Vásárcsarnokba, ahol tovább táncoltak. A nyelvünk és kultúránk világszerte népszerű, különben nem járnak ilyen lelkesen néptáncunkat többek közt a brazil, a mexikói és az indonéz egyetemisták. Több mint félszáz diák tanul magyar nyelvet a Külgazdasági és Külügyminisztérium Balassi Intézetének idei nyári egyetemén. Erre olyan diákok jelentkeztek, akiket érdekel a magyar nyelv és kultúra. A négyhetes kurzus azért is különleges, mert ösztöndíjat ad olyan magyar származású fiataloknak is, akik szüleik, nagyszüleik nyelvét szeretnék megtanulni vagy csinosítani. Akad, aki '56-os forradalmár nagyapja emlékére szeretné jobban megismerni az országot, s akad olyan brazil fiatal is, aki nagyapja halálakor tudta meg, hogy magyar származású (*Magyar Idők* 2017. aug. 7. 18. old.).

AZ MMA DIGITÁLIS ÉLETRAJZI LEXIKONA. *Háromszáznyolcvan akadémikus életét, pályáját és művészetét mutatja be a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) 2017-ben nyilvánosságra hozott új honlapja, a www.mmakademia.hu. A honlap jól áttekinthető, már a címlapján megjelennek a művészeti ágakra – például filmművészet, népművészet vagy irodalom – bontott csoportok, így könnyen lehet keresgélni a tagok között. Mivel a néhai, a posztumusz és az élő tagokat is magában foglalja a digitális lexikon, az utóbbiak esetében a velük kapcsolatos híreket is gyűjti az oldal: közelgő kiállítást, kötetbemutatót vagy bármi egyebet. A portált többéves szakmai kutatói és előkészítő munka előzte meg. Az MMA akadémikusai (rendes, levelező, néhai és posztumusz tagjai) körülbelül 20–25 művészeti területen tevékenykednek. A szerkesztők célja az volt, hogy a portál a művészek pályáját és munkásságát egységes szerkezetben mutassa be, és azt lényegében az iskolásoktól a kutatókig bárki gond nélkül*

böngészhesse. Az egyes akadémikusokról szóló aloldalakon az életrajz és a szakmai pályát bemutató tanulmány mellett az adott műfajnak megfelelően helyet kapott műjegyzék, kiállításjegyzék, szerepkatalógus, interjú, curriculum vitae, válogatott bibliográfia, film- és diszkográfia. A reprezentatív fényképek mellett mintegy háromszáz akadémikusról tekinthető meg videofilm, amely lehet portréfilmrészlet, előadás, riport vagy interjú.

ŐSÖK NAPI LÁTOGATÓREKORD. 160 ezer látogatót vonzott összesen a IV. Ősök Napja 2017-ben Bugacpusztán. A Kárpát-medence második legnagyobb hagyományörző találkozójának első napján, augusztus 11-én 14 ezren, 12-én, a fő napon 106 ezren, 13-án pedig körülbelül 40 ezren fordultak meg a rendezvényen. Az Ősök Napja ezzel majdnem megközelítette a legnagyobb hagyományörző rendezvény, a Kurultaj látogatottságát. A szervező Magyar–Túrán Alapítvány jövőre a hatodik Kurultajt rendezi meg, amelyre körülbelül harminc nemzet képviselőit várják.

KÖNNYEZŐ MÁRIA-SZOBROK PÁSZTÓN. „Néhány héttel ezelőtt, 2017. június 24-én a pásztói temetőben álló Szentlélek-kápolna sekrestyéje, Piroška megdöbbenve vette észre, hogy az ódon egyház egyik Szűz Mária-szobrának nedves a szeme. Először a kezében rózsákat tartó Madonna szobra sírt, majd néhány nap múlva a Segítő Mária-szobor is.” *Részletesebben lásd Fáy Zoltán: A könnyező pásztói szobrok nyomában. Három tör, három rózsza. Magyar Idők 2017. aug. 12. 10. old.*

CIKKEK AZ 50 ÉVES SKANZENRŐL. „Befejeződött a tévesztés, enyhülés van. Elkezdődik a táncházmozgalom, tájházakat építenek, még élnek azok az emberek, akiktől van mit begyűjteni. A cél a vidéki kultúra megőrzése, egy apró csavarral: a szocialista, internacionalista világban egy kis nemzeti. Egyszerre kegyelmi és katasztrófális állapotban vagyunk. Kegyelmi, mert lehet mit gyűjteni, és katasztrófális, mert pusztul el a vidéki építészet színe-java, a gazdasági fellendülés hatására kockházak (Kádár-kockák) ezrei épülnek, a régi házakat lebontják. A falu a kidobás lázában ég, mi pedig elkezdünk gyűjteni.” A szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum (skanzen) főigazgatója, Cseri Miklós ekként idézi föl 1967-et, a múzeum alapításának évét a legújabb *Múzeum-Café*-ban. A magazin 2017 nyári dupla számának főszerelője az idén ötvenéves skanzen, amely ellentmondásos történelmi időszakban, a magyar néprajzosok és műemlékvédők sok évtizedes törekvése nyomán valósulhatott meg. ● Az évforduló alkalmából a *Honismeret*-ben (2017. 6. sz.) az alábbi két írás látott napvilágot. Sári Zsolt: *Fél évszázada alakult meg a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum* (113–120. old.); Halász Péter: *A honismereti mozgalom szerepe az 50 esztendő Szabadtéri Néprajzi Múzeum létrehozásában* (121–123. old.). ● A *Néprajzi Hírek*-ben Krucsainé Herter Anikó *Ünnepi beszéd a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum 50. születésnapján* (2017. 1. sz. 53–55. old.) és

Faár Tamara Skanzen, 50 – Ünnepi évad a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeumban című cikkét (2017. 3. sz. 54–60. old) közöltük.

MEGÚJUL A GÖCSEJI MÚZEUM. *A zalaegerszegi az ország egyik legfiatalabb megyei hatókörű múzeuma, 1950-ben alapították. Persze, korábban is gyűjtötték már a megye szellemi és tárgyi örökségét, népi hagyományait és kulturális javait, ám a muzeális anyag nagy része megsemmisült a második világháború végén. Az első esztendőben a múzeumnak még nem volt önálló épülete, 1970-ben költözhetett mai helyére, amely épület eredetileg a Zala megyei takarékpénztárnak adott otthont még a millennium idején. A Göcseji Múzeum régészeti, iparművészeti és képzőművészeti, néprajzi gyűjteményei, történeti tárgyai, dokumentumai és fotói magukban foglalják a történelmi Zala megye szellemi és tárgyi örökségét, kulturális javait és népi hagyományait. Mivel a Göcseji Múzeum közel 130 éves épülete meglehetősen elaggott, egy másfél milliárd forintos fejlesztési lehetőség jóvoltából kívül-belül megújul az intézmény. Új tetőszerkezetet kap az épület, korszerűsítik a teljes gépészeti rendszerét, de megújulnak az állandó és az időszakos kiállítóterek is. Külön érdekesség, hogy a múzeumot összekötik a szomszédos épületben létrehozandó Mindszentyneummal. A tervezett új múzeumban kap majd helyet a Mindszenty József életét és munkásságát bemutató állandó kiállítás, de lesznek ott konferenciatermek és más kiállítóterek is. A mintegy ötmilliárd forintos beruházásból megvalósuló Mindszentyneum várhatóan 2019-ben nyithatja meg kapuját a közönség előtt. A szabadtéri múzeum a hagyományos zsúptetős, fából épült parasztházak mellett szeretné bemutatni a 19. században jellemzővé vált falusi kő- és téglalapítványt is. Több kis faluból hoznak el épületeket: lakóházat, pajtát, cigányházat, iskolát, pálinkafőzdét, csárdát, s ezekkel bővítik tovább a szabadtéri múzeumot. A tervek szerint működőképessé teszik a vízimalmot is. A hozzávetőlegesen kétmilliárd forintba kerülő átalakítások, bővítések ideje alatt a falumúzeum mindvégig látogatható lesz.*

MESTERSÉGEK ÜNNEPE. A Budavári Palota 31. alkalommal változott a hagyományörző kézművesség legkiválóbb képviselőinek találkozóhelyévé 2017. augusztus 17. és 20. között a Mesterségek Ünnepén. A rendezvény idei fő témája a hímzés, a díszvendég pedig Mongólia volt. A több mint 800 hazai és határon túli mesteren túl a fesztivál vendégül látott külföldi kézműveseket is. Idén hét vendég ország képviseltette magát: a díszvendég Mongólia mellett jelen voltak jakutföldi, szahalini, üzbég, kínai, tádzsik, kirgiz, türkmén, kazahsztáni és algériai mesterek. A fesztivál keretében megnyílt IV. Nemzetközi Kovácstalálkozón többek között fény derült arra a különleges és több száz éven keresztül megfejthetetlen eljárásra, amellyel a Notre-Dame kapujának vasalatait készítették hajdanán. A reformáció 500 éves évfordulójának alkalmából a Népművészeti Egyesületek Szövetsége és a Reformáció Emlékbizottság pályázatot hirdetett az egyházi szertartások kellékeinek megújítására. A beérkezett

pályamunkák legjobbjaiból országos kiállítás nyílt az eseményhez kapcsolódóan, amely szeptember 3-ig volt látogatható a Budapesti Történeti Múzeumban. A Mesterségek Ünnepe az Európai Fesztiválszövetségtől idén megkapta a *Minősített Európai Fesztivál* címet, így bekerült a kontinens legjobb fesztiváljai közé.

NÉPMŰVÉSZEK KITÜNTETÉSE. *A budai Várban megrendezett Mesterségek Ünnepén Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere kiemelkedő tevékenysége elismeréseként átadta A Népművészet Mestere díjat tíz népművésznek: Szolga-Géczi Julianna fazekasnak, Tankó Dezső furulyásnak, Takács Piroska énekesnek, Gilyén Miklós táncosnak, ifjabb Kalló Ferenc táncosnak, Kovács Zoltán csont- és szarufaragó népi iparművésznek, Les Gábor fazekasnak, Paranoi Józsefné hímzőnek, Szakáll Miklósné énekesnek, Szilágyi Anna népdalénekesnek és táncosnak. Kiemelkedő népművészeti alkotó- vagy előadóművészi teljesítményéért a miniszter kilenc alkotót A Népművészet Ifjú Mestere díjjal tüntetett ki. Az elismerést Farkas Ágnes és Móricz Bence, Sánta-Bíró Anna és Sánta Gergő, valamint Farkas Fanni Rita és Kiss Balázs Péter néptáncosok, Farkas Gergely nemezkészítő, Józsa Tamás Péter néptáncos és Pusko Márton népzeneész, primás érdemelte ki. Az emberi erőforrások minisztere a díjátadón bejelentette: a magyar állam létrehozott egy művészeti alapot, amelyből évente ötmilliárd forinttal támogatják a helyi alkotóközösségeket, népművészeti, népi kultúrát ápoló csoportokat. A Csoóri Sándorról elnevezett alap az idei és a 2018-as költségvetésben is külön nevesített soron szerepel, az idei 2,5 milliárd forintos forrás már elérhető. • A budai Vár Savoyai teraszán adták át a hagyományoknak megfelelően a Mesterségek Ünnepét rendező Népművészeti Egyesületek Szövetségének (NESZ) díjait. Kékedi László, a NESZ volt alelnöke, famíves, a Magyar Művészeti Akadémia Népművészeti Tagozatának vezetője adta át Az Év ifjú Mestere díjat Németh Attila kovácsnak, a Bihari Népművészeti Egyesület tagjának, aki eredetileg lakatosnak tanult, majd saját magát képezve vált a mesterség tudójává. Az Év Mestere díjat a NESZ alapította, amely a szakmák meghatározó egyéniségeit illeti meg, közülük is az adott év Mesterségek Ünnepén legjobban szereplő mestert, aki idén Debreczeni János szövő, a Békés Megyei Népművészeti Egyesület tagja, népi iparművész, A Népművészet Mestere, a Köztársasági Arany Érdemkereszt tulajdonosa. Mezőberényben, Békés megyében él és dolgozik. Az Év Műhelye díjat Pál Miklósné, a Népművészeti Egyesületek Szövetségének elnök asszonya adta át. A NESZ kis létszámú tagszervezet műhely díját megosztva kapta a Dabas és Térsége Népművészeti Egyesület és a Galgamácsai Hagyományörző Egyesület. A NESZ közepes létszámú tagszervezet műhely díját megosztva kapta a Csillagvirág Népművészeti Egyesület és a Pest-Budai Kézműves Egyesület. A NESZ nagy létszámú tagszervezeteinek műhely díját megosztva kapta a Békés Megyei Népművészeti Egyesület és a Fügedi Márta Népművészeti Egyesület. Az Év Hagyományörzője Díjat Fehér Tibor fazekas népi iparművésznek, a Matyó Népművészeti Egyesület*

tagjának ítelték, aki munkáival leginkább a Dél-Borsod és a Közép-Tisza-vidék fazekaskultúráját igyekszik továbbörökíteni. A Király Zsiga-díjat Berzeviczy Fehér Jánosné viseletkészítő, a Heves Megyei Népművészeti Egyesület tagja, A Népművészet Mestere, Dulai Sándorné hímző, csipkekészítő, a Népi Mesterségek Pest Megyei Egyesületének elnöke, Kenyeres Sándorné népművelő–kultúraközvetítő, a Jász-Nagykun-Szolnok Megyei Népművészeti Egyesület elnöke, Pongrácz Zoltán faműves, a Fehérvári Kézművesek Egyesületének tagja és a NESZ alelnöke és Stock Johanna művelődésszervező, a Népművészeti Egyesületek Szövetsége irodavezetője kapta. Az Aranykoszorú életműdíjat pedig Puszkás Nándorné, az Aranykapu Népművészeti Egyesület tagjának, A Népművészet Mestere, számos pályázati díj és kitüntetés tulajdonosának ítelték.

ELHUNYT MÁCS JÓZSEF ÍRÓ. Életének 87. évében, Pozsonyban elhunyt Mács József író, a Magyar Művészeti Akadémia rendes tagja. Mács József 1931. április 18-án született a csehszlovákiai Bátkán. Gömör megye „jó palócairól” és a felvidéki magyarság veszélyeztetettségéről, sorskérdéseiről, megmaradásának esélyeiről írt rendíthetetlen elkötelezettséggel. Kitüntetései, díjai: *Madách Imre-díj* (1969), a *Szlovák Köztársaság kormányának ezüstplakettje* (2001), a *Magyar Érdemrend tisztikeresztje* (2014). (MTI, 2017. szept. 1.)

ORFŰ KEMENCÉI. „A Baranya megyei Orfű egyik nevezetessége a Kemencés udvar és tájház, amely ránézésre egy vendéglő köré épített skanzen, a valóságban pedig egész kis világegyetem. Több intézmény fonódik itt össze: a dédszüleink miliójét bemutató tájház például a katolikus templom hátsó traktusában, az egykori kántortanítói lakás helyén lett kialakítva. Vendéglátóegységből is kettő van: a Kemencés udvar a turistákra, betérő vendégekre koncentrálnak, a birtok másik felét elfoglaló Muskáti vendéglő pedig az ingyenc vacsorázni vágyókat célozza meg. A hatalmas udvarban, a pufók, fehér kemencék, teknők, ekék, péklapátok (egy kézi köszörűt is találunk, muszáj kipróbálnom a bicskámmon: kiválóan szuperál) között az embernek könnyen emelkedett gondolatai támadnak. [...]” *Részletesebben lásd Juhász Kristóf: A megzabolázott ősi erő otthona. Magyar Idők 2017. szept. 12. 17. old.*

CIGÁNYBŰCSŰ – CIGÁNYJÓS – CIGÁNYKIRÁLY. „A csatkaibúcsúba kétfajta ember jár. Először is azok, akikkel a csoda már megtörtént, miután elzarándokoltak a 220 fős Komárom-Esztergom megyei falu melletti szent kúthoz, és ittak a vízből. Aztán jönnek azok, akik szeretnék, hogy a csoda velük vagy hozzátartozójukkal is megtörténjen. Ám nemcsak a kút szenteltvíze fogy ilyenkor, hanem a lavórban hűtött whisky és a retikülbe rejtett konyak is. Mert hogy ekkor bizony sátoros mulatságot rendeznek a cigányok.” *Részletesebben lásd Tompos Ádám: Kisboldogasszony 140 ruhája. Milyen szép is az, amikor a lemenő nap átsüt a lányok-asszonyok arany karika fülbevalóin. Magyar Nemzet 2017. szept. 16. 20. • „Sztojka Zoltán kártyavetésből él. Tehetségét volt honnan*

örökölnie: 1601-ig visszavezethetően mindenki ezzel foglalkozott a családjában. A soltvadkert *»Kalapos Zolival«* nemcsak jóslásról beszélgettünk, hanem vajdákról, kisebbségi önkormányzatokról, cigány királyokról, a roma szó létjogosultságáról és arról, milyenek a tökéletes emberek.” Részletesebben lásd Uő.: „Nem voltak tökéletes emberek.” A kártyavető, akihez még Svájcban is járnak jósoltatni (Uo. 2017. okt. 14. 17, 20.) • „Dorin Cioaba, a világ összes romájának önjelölt királya folytatja »elkezdett projektjeit közössége szolgálatában«. A román ajkú »uralkodó« arról is tájékoztatta a nyilvánosságot, hogy a cigányok »császára«, II. Iulián romániai megkoronázása után az Egyesült Államokba távozott. – Jött, egy kicsit itthon volt, aztán visszament – mondta Cioaba. II. Iuliánt tavaly januárban koronázták meg Nagyszébenben, éppen apja, I. Iulián »császár« temetésén. Akkor a román önjelölt császára kijelentette: azt a nehéz feladatot tűzte ki maga elé, hogy felszámolja a románok és a románok közti gyűlölködést. Iulian Radulescu akkor harminc év után tért haza Amerikából. Arról is beszélt, hogy az Egyesült Államokban egy »kamionokkal kapcsolatos« vállalkozást vezetett. I. Iulián temetésén és az utód megkoronázásán Dorin Cioaba »király« volt a szertartást vezető lelképásztor is egyben.” Részletesebben lásd Pataky István: Segítene Trumpnak a román királya. A cigányok nemzetközi uralkodói a románokkal való kibékülésre törekszenek (*Magyar Idők* 2018. jan. 6. 8. old.).

HAVAY VIKTÓRIA LEMONDÁSA. „Tisztelt Elnökség! Hálás szívvel köszönöm a felém tanúsított bizalmat! Bokrosodó teendőim miatt sajnos le kell mondjak a Népzene és Néptánc Szakosztályban titkári feladataim ellátásáról. Nagy tisztelettel kívánok további sikeres szakmai munkát, erőt és jó egészséget a Társaság vezetőinek és tagjainak! 2017. szeptember 7. Köszönettel Havay Viktória.” *Társaságunk választmánya a lemondást a 2017. szeptember 20-án megrendezett ülésén tudomásul vette.*

TÁNCHÁZZENÉSZEK HALÁLA – IN MEMORIAM NAGYMAROSY ANDRÁS ÉS BARDO CZ SÁNDOR. Hosszan tartó betegség után, 67 éves korában 2016-ban elhunyt Nagymarosy András geológus, a földtudomány kandidátusa, aki emellett elsősorban népzenezőként és borászati szakíróként vált ismertté. Nagymarosy a zenélést a Mákvirág együttesben kezdte a táncházmozgalom első időszakában, majd a Halmos Béla pírmás által vezetett, legendás Molnár utcai táncházak házigazdájaként a mozgalomban is fontos szerepet betöltő Kalamajka zenekar alapító nagybőgőse volt. Tudományos munkássága mellett teljes értékű népzenei pályát futott be. • Ötvennégy éves korában 2017-ben elhunyt Bardocz Sándor erdélyi népzenező és újságíró. 1962-ben született Marosvásárhelyen, a Babeş–Bolyai Tudományegyetem Történelem és Filozófia Karán szerzett oklevelet. 1990-ben a Kolozsvári Rádió és Televízió munkatársa lett, több dokumentumfilmje kapott elismerést erdélyi és magyarországi

filmfesztiválokon. A táncházmozgalom aktív tagja és a Tarisznyás együttes prímása volt. Bardocz Sándor két hónapja tünt el, holttestét a kalotaszegi Szucság belterületén, egy kis ligetben találták meg, halálának oka ismeretlen.

PARLAMENTI DÖNTÉS – CSONGRÁD-CSANÁD A MEGYE ÚJ NEVE.

A Csanád nevet is felveszi Csongrád megye, miután a parlament a megyejelegyzék megváltoztatásáról döntött. A megyék nevééről és székhelyéről szóló határozatot 140 igen szavazattal, 22 tartózkodás mellett módosították, az 2020. június 4-én lép hatályba. Lázár János Miniszterelnökséget vezető miniszter – aki fideszes képviselőként jegyezte a most elfogadott javaslatot Kovács Zoltánnal közösen – korábban szimbolikus jelentőségűnek nevezte a névváltoztatást, utalva arra, hogy a több mint tucatnyi települést magában foglaló térségben ma is csanádi identitás él. (MTI, 2017. okt. 4. 3. old.)

AZ ÉV TÁJHÁZA, 2017. A Magyarországi Tájházak Szövetsége 2017. október 5–7-én a Csongrád megyei Algyőn rendezte meg XV. Országos Konferenciáját és Találkozóját. E rendezvény keretében adta át a szövetség *Az Év Tájháza* kitüntető címet, amelyet ebben az esztendőben a Boldogi Tájház érdemelt ki.

MAGYAROSAURUS – BÁRÓ NOPCSA FERENC NYOMÁBAN. *A Magyar Média Mecentúra Program keretében, Mátyásy Áron rendezésében 53 perces színes dokumentumfilm készült 2017-ben a fenti címen a jeles geológusról és tudományszakunk történetében is számon tartott albanológusról. Bemutatója október 7-én volt az M5 tévécsatornán.*

KORNISS PÉTER KIÁLLÍTÁSAI. A 80 éves Kossuth-díjas és Pulitzer-emlékdíjas fotográfus munkássága előtt a közelmúltban két kiállítás is tisztelgett. A budai Várfook galériában a *Hosszútáv* (2017. október 8.–2018. január 7.), a Magyar Nemzeti Galériában pedig a *Folyamatos emlékezet* (2017. szeptember 29.–2018. február 11.) című tárlat volt látható. Az utóbbi középpontjában az eltűnőben lévő erdélyi és magyarországi paraszti életmód dokumentarista ábrázolása áll. A tárlat különlegessége volt, hogy első alkalommal láthattuk A *Nemzet Művésze* legújabb, az utóbbi néhány évben készített, a Budapesten munkát vállaló erdélyi asszonyokkal foglalkozó sorozatát. • Vö. Széki Soós János: „Szék nélkül nincs az életem”. 50 éve készültek Korniss Péter első széki táncház-fotói. *FolkMAGazin* 2017. 3. sz. 22 – 28.; V. Nagy Viktória: „Ez a világ el fog tűnni”. Korniss Péter fotói a Nemzeti Galériában. *Uo.* 5. sz. 6–7. old.

VASHEGYI GYÖRGY KARMESTER A MAGYAR MŰVÉSZETI AKADÉMIA ÚJ ELNÖKE. A Liszt Ferenc-díjas karmestert, Vashegyi Györgyöt választották meg a Magyar Művészeti Akadémia (MMA) új elnökévé a szervezet 2017. október 10-én megtartott közgyűlésén a Pesti Vigadóban. A legfiatalabb,

negyvenhét éves jelölt beszédében felvázolta programját, amelynek lényege az értékteremtés és az értékmegőrzés. Vashegyi György 1970. április 13-án született Budapesten. 2014 óta levelező, az idei évtől kezdve pedig az MMA rendes tagjává választották a Zeneművészeti Tagozaton. A Piarista Gimnáziumban érettségizett, majd felvették a Liszt Ferenc Zeneművészeti Főiskola karmesterképzőjébe, Lukács Ervin osztályába. Kiváló eredménnyel diplomázott 1993-ban, pályaválasztására elmondása szerint Johann Sebastian Bach művészete, és azon belül is a Máté-passió hatott. 1994–1997 között az Akademie für Alte Musikban John Toll és Simon Standage kurzusain vett részt. A Purcell Kórus és az Orfeo Zenekar alapítója és karmestere. A 2000-es évek második felétől az egyetem zenekaraival is egyre többet dolgozik együtt, a 2014–15-ös évtől pedig vezénylést is tanít. 2010-ben az ő vezetésével alakult meg a Liszt Ferenc Zeneművészeti Egyetem Régizene Tanszéke.

KÜLLŐS IMOLA ERDÉLYI ZSUZSANNA-DÍJAS. A Magyar Művészeti Akadémia 2017. október 10-én megtartott közgyűlésén átadták a tagozati díjakat. A Népművészeti Tagozat Erdélyi Zsuzsanna-díjában Küllős Imola folklorista részesült.

VIKÁR LÁSZLÓ (1929–2017). 2017-ben elhunyt Vikár Béla unokaöccse és Kodály Zoltán tanítványa, Vikár László zenetudós, egyetemi tanár, a magyar és a Volga vidéki népek zenéjének nemzetközi hírű kutatója. A Finnugor Világban (2017. 2. sz. 3–4. old.) Lázár Katalin búcsúzott el tőle.

BUDAI ILONA: „AZ ÉNEKLÉS A LÉLEKNEK A VÁLLALKOZÁSA”. Kezdő sorok egy, a Budai Ilona népdalénekesssel és -tanárral készített interjúból: „Óbuda egyik eldugott, zegzugos részén, egy macskaköves utcáról nyílik az Óbudai Népzenei Iskola, ami a magyarországi népzeneitanítás legrégebbi műhelye. Budai Ilona Kossuth-díjas népdalénekes immár 33 éve az iskola népi ének tanára és bár otthonosan mozog a nivós előadói esteken és a Zeneakadémia színpadán is, mégsem hagyná ott semmiért sem a tanítást, a lelkes kisdíákjait. Lapunknak mesélt a mentoráról, arról, hogyan került egy döntőbe egy biciklis artistával, valamint a zene összetartó erejéről.” Részletesebben lásd Takács Eszter: Az éneklés a lélek vállalkozása. Vasárnap Reggel 2017. okt. 14. 7. old.

ARTHUR J. PATTERSON: UTAZÁS ERDÉLYBEN 1864 NYARÁN. Arthur J. Patterson (1835–1899) Londonban született, de Wales hegyei között nőtt fel. 1862-ben utazott első alkalommal Magyarországra, ami egészen fiatal kora óta érdekelte: saját bevallása szerint gyerekként izgatottan olvasta az 1848–1849-es forradalomról és szabadságharcról szóló cikkeket, beszámolókat. Az ifjú Patterson kalandvágyn, bátran, viszonylag kötetlenül vágott neki az országnak, ami komoly változások küszöbén állt: a neoabszolutizmus kudarca, Bach

menesztése, Schmerling „liberális” alkotmánya közvetve-közvetlenül mind a magyar ellenzéket helyezték előnyös pozícióba, és láthatóvá vált, hogy a közeljövőben a magyarság Európa egyik elnyomott népéből jelentős hatalmi tényezővé válik. Ennek az átmeneti időszaknak vált krónikásává Patterson, ami a történettudomány számára rendkívül értékessé tette a könyvét. Magyarország leírását Budapest bemutatásával kezdi, majd egy rövid, általános történelmi áttekintés következik. Az ezt követő fejezetek az Alföldről és városairól szólnak, külön fejezetet kap Debrecen és Szeged, amit az alföldi parasztság jellemzése követ. A Dunántúlnak csupán egy, nem túl hosszú fejezetet szentel, majd az ország általános politikai, nemzetiségi, vallási viszonyaira tér át, amit hosszasan tárgyal. Erdély bemutatása csak ezek után jön. Patterson alapmű mindenki számára, aki a magyar történelem kevésbé ismert, de annál fontosabb részleteivel szeretne megismerkedni. (Attraktor Kiadó, Gödöllő, 2017. 134 old.) (Sz. Á.)

VASS LAJOS EMLÉKÉRE. Vass Lajos (1927–1992) a Magyar Televízióban 1969–70-ben megrendezett *Röpülj, páva!* vetélkedő szervező-műsorvezető-raportereként vált országosan ismertté. A vetélkedő hatására lendült fel hazánkban újra a népzenei mozgalom, és az országszerte alakult pávakörök és szólísták összefogására, szakmai segítésére 1995-ben létrejött a Vass Lajos Népzenei Szövetség, amely a névadó születésének és halálának jubileuma alkalmából 2017. október 27-én 18 órától ingyenes gálaműsort rendezett a budapesti Polgárok Házában.

NÉPTÁNC TANSZAK INDULT BUDAÖRSÖN. Népi játék, néptánc tanszak indult 2017 őszén a Szent Benedek Általános Iskola, Középiskola, Alapfokú Művészeti Iskola és Kollégium Budaörsi Tagintézményében. A tantervi keretek közötti képzésre – amelyet Tündik Tamás, a Gyepük Népe Alapítvány és a Szélrózsa Néptáncgyűttes vezetője irányít – óvodás kortól 18 éves korig várják a jelentkezőket. A Csokonai-, Apáczai- és Hauser-díjas pedagógus, táncművész néptáncművész elmondta: a képzés azért lesz jó a helyieknek, mert a táncművészetten keresztül egészséges, jó tartású, jó mozgású tanulókat tudnak nevelni. A képzés fő célja, hogy a diákok körében elmélyítsék a magyar néptánc és népi kultúra iránti érdeklődést, formálják a közösséget, és egyúttal megőrizték hagyományainkat, kulturális örökségünket. *Az iskolában két év előképző van, amelyet nem kötelező elvégezni, ezt követi hat évfolyam alap-, majd négy évfolyam továbbképzés. Az oktatás szakonként, főtárgyanként mindösszesen maximum tizenkét évfolyamot ölel fel – mutatott rá Tündik Tamás.*

HOPPÁL PÉTER: „... KÖZMŰVELŐDÉSI NAGYHATALOM VAGYUNK.” Részlet egy interjúból, amelyben a kérdező Pataki Tamás, az interjúalany pedig Hoppál Péter kultúráért felelős államtitkár volt: „– Szánnak időt, energiát és pénzt kultúrára a magyarok? – A statisztikáink azt mutatják, hogy nagyon sok ember vesz részt kulturális és közművelődési tevékenységekben.

2010-hez viszonyítva milliókkal többen fogyasztanak minőségi kultúrát Magyarországon. Ez minden területre igaz, de kiemelkedően jól teljesít a világvizonylatban is egyedinek számító magyar közművelődési hálózat. Úgy is lehetne mondani, hogy közművelődési nagyhatalom vagyunk. – *Nagyhatalom?* – Hatezer, közművelődéssel foglalkozó szervezet működik Magyarországon és szolgáltat nekünk statisztikai adatokat. Ezekből kiderül, hogy 2016-ban 63 millió ember lépett be valamelyik közművelődési intézménybe. Másrészt tizenháromezer amatőr művészeti együttes működik, és ebben nincsenek benne például a templomi kórusok. Nagyon sok a népművészeti vagy táncegyüttes, amelyeknek fontos szerepük van a hagyományörzésben és a helyi identitás ápolásában is. Ezért a Csóori Sándor Alapon keresztül 2,5 milliárd forinttal támogatjuk a zömében vidéki népművészeti együtteseket, és jövőre ezt ötmilliárd forintra növeljük. Ebből sok-sok együttesnek jut pár millió forint tánctáborra, turnékra, fellépésekre, de akár fellépőruhára is. (Hazánk közművelődési nagyhatalomnak számít. *Magyar Idők* 2017. nov. 14. 18. old.)

MILLIÁRDOKBÓL ÚJULHAT MEG A TANYAVILÁG. Több mint 16 milliárd forintot költött a kormány tanyafejlesztésre 2010 és 2018 között – közölte 2017. november 14-én Fazekas Sándor. A földművelésügyi miniszter szerint a tárca ez idő alatt összesen 1145 tanya fejlesztését tudta finanszírozni. – Fontos döntése volt a nemzeti ügyek kormányának, hogy minden évben legyen egy olyan pályázat, amely illeszkedik a tanyafejlesztési programhoz. Ez ugyanis lehetővé teszi, hogy a tanyákon lakó emberek gazdálkodási és lakhatási körülményei javuljanak, bekapcsolódhassanak az ország gazdasági vérkeringésébe – hívta fel a figyelmet a távirati iroda tudósítása szerint. Az idén rendelkezésre álló 800 millió forintos keretből 300 pályázó nyert támogatást. A miniszter reményét fejezte ki, hogy a tanyafejlesztési folyamat nem áll le, mert az ott előállított élelmiszerekre továbbra is lesz igény a piacon. A magyar tanya az idén bekerült a hungarikumok közé, így az Országgyűlés határozata alapján ettől az évtől kezdve kiemelt nemzeti örökségként kell kezelni.

KELETI HATÁSOK ÉS MOTÍVUMOK A MAGYAR MŰVÉSZETBEN. E címmel rendezett konferenciát a Magyar Művészeti Akadémia Művészetelméleti Tagozata 2017. november 27–28-án a budapesti Mücsarnok Konferenciatermében. Az első napon az *Őstörténeti – néprajzi háttér* című szekcióban az alábbi előadások hangzottak el. Hóvári János: *Gondolatok a magyar politikai orientalizmus hatásairól alkotóművészetünkben*; Türk Attila: *Őstörténet és régészet*; Bartha Júlia: *Keleti elemek a Nagykunság népi díszítőművészetében*; Csáki Éva: *Török és magyar párhuzamok folklórszövegekben*; Hoppál Mihály: *A sámán mint művész – a művész mint sámán*; Kunkovác László: *Az eurázsiai füves puszta kőemberei és hatásuk a magyar művészetre*; Vidák István: *Meg*

kell a búzának érni – A kortárs magyar nemezművészet keleti vonásairól; Fel-földi László: A magyar tánc hagyomány keleti–nyugati orientációjának kérdése a néptánc kutatásban.

KODÁLY ZOLTÁN. *Az UNESCO is védi Kodály módszerét. Felvette a népzene Kodály-módszer szerinti megőrzését az UNESCO szellemi kulturális örökség listájára az ENSZ-szervezet Szellemi Kulturális Örökség Kormányközi Bizottsága Addisz-Abebában folyó tanácskozásán – tájékoztatta az MTI-t Balog Zoltán, az emberi erőforrások minisztere. A Kodály-módszer a legjobb megőrzési gyakorlatok regiszterébe került, ahova azokat a modellértékű módszereket veszi fel a testület, amelyeket nemzetközi szinten is terjesztésre érdemesnek, jó példának tart. „Bízunk benne, hogy ez a nemzetközi elismerés hozzájárul az iskolai ének- és zenetanulás kultúrájának erősítéséhez és megújításához” – fogalmazott a tárcavezető. Balog Zoltán hozzátette, hogy a Kodály-módszer és az általa képviselt örökségvédelmi gondolat ma számos országban a zenei nevelés minden szintjén jelen van az általános iskolától a középiskolán át a felsőoktatásig. A Kodály-módszer alapja az, hogy a zenei örökség megőrzése iránti fogékonyságot kora kisgyermekkorától kezdve fejleszteni kell, hiszen csak akkor őrizhető meg a közösségek zenei hagyománya, ha már a gyerekek körében életre tudjuk kelteni. Ennek módszere Magyarországon a már óvodás kortól kezdődő rendszeres játékos népdaltanulás – közölte a miniszter. Hangsúlyozta, hogy Kodály Zoltán és Bartók Béla örökségének továbbvivői hazánkban több száz hagyományörző énekescsoport és táncegyüttes. Népszerűek a népzenei hagyományt is oktató művészeti iskolák. A világszerte ismert és elismert módszer jól alkalmazható különböző társadalmi, kulturális közegben is. Ezt a magyarországi Kodály Intézetben zajló nemzetközi pedagógusképzésnek köszönhetően többéves gyakorlati tapasztalat is megerősíti. Az UNESCO, elismerve Kodály Zoltán etnomuzikológiai, zenepedagógiai és zeneszerzői munkásságát, a 2017-es évet kiemelt Kodály-évfordulónak szenteli. Az UNESCO indoklása szerint az elmúlt évszázadban a hagyományos népzene megőrzésének Kodály-módszere segítette a helyi hagyományok átadását, terjesztését és dokumentálását Magyarországon és a külföldi közösségekben. A módszert 1945-ben illesztették bele az iskolai tananyagba. A Szellemi Kulturális Örökség UNESCO listáján jelenleg szereplő magyar elemek többek között a busójárás Mohácson, a tánc-ház módszer, a matyó népművészet és a solymászat. (MTI, 2016. dec. 3.) • **Kodály Zoltánt ünnepelték Pekingben.** A hazai és nemzetközi zenepedagógia egyik legnagyobb hatású alakja születésének 135., valamint halálának 50. évfordulója alkalmából a magyar állam a 2017-es évet hivatalosan Kodály-émlékvé nyilvánította. Az emlékvé kapcsán szervezett rendezvények kitüntetett helyet foglalnak el a Balassi Intézet és a külföldi magyar intézetek programjai között. A pekingi, egész évet átfogó eseménysorozat első állomása, a Kulinyi István, Munkácsy Mihály-díjas képző- és festőművész alkotásaiból külön erre az alkalomra összeállított tematikus Kodály-émlékiállítás megnyitója január*

13-án volt a Pekingi Magyar Kulturális Intézetben. A tárlatot 2017-ben több kínai nagyvárosban is bemutatták. A Pekingi Magyar Kulturális Intézetben jött létre a világ első Kodály Pontja, ahol magyar zeneoktatók a Kodály-módszert alkalmazva már hároméves kortól foglalkoznak a gyermekekkel. (Magyar Idők 2017. jan. 13. 17. old.) • **A Kodály-módszer a tanulásban is segít.** Az észak-angliai Bradfordban található muszlim iskola, a Feversham College vezetője úgy döntött, a tanterv szerves részévé teszi a művészeti órákat. Míg hét évvel ezelőtt az országos lista legvégén volt az említett intézmény, addig a mindennapos képzőművészeti, dráma- és zenei foglalkozásoknak köszönhetően látványosan javultak a tanulók eredményei, akik nehéz helyzetből indulnak, hiszen az összlétszám 99 százaléka nem angol anyanyelvű, a diákok fele pedig egyáltalán nem beszél angolul. A legutóbbi országos felmérés szerint jelenleg a tanulók 74 százalékos átlagteljesítménye jóval az országos 53 százalékos átlag fölött van olvasásban, matematikában és írásban, ezzel pedig az ország iskoláinak legjobbjai közé, a top 10 százalékba kerültek. Az oktatás alapját a Kodály-módszer képezi, mivel az igazgató, Naveed Idrees szerint a zenei és ritmusgyakorlatok, a mozgás és a zene összekapcsolása hatással van a matematikára, az olvasásra, az írásra és az egyéb tanulási képességek fejlődésére is. (Magyar Nemzet 2017. okt. 12. 12. old.) • **Kodálynak állítottak szobrot Győrben.** A Kodály Zoltán-émlékév alkalmából Nyitott ritmus néven állítottak köztéri szobrot 2017. november 28-án a Kossuth-díjas magyar zeneszerző tiszteletére Győrben. Halmi-Horváth István festő és Kelemen Zénó Munkácsy-díjas szobrász közös alkotása Kodály Angyalok és pásztorok című gyermekkórusművének kottarajzát ábrázolja. Az 5 méter széles és 2,4 méter magas szobor az Ifjúság körút és a Kodály Zoltán utca kereszteződésében állít emléket a zeneszerzőnek. A kormány Kodály Zoltán halálának 50. és születésének 135. évfordulója alkalmából hirdetett emlékévet 2017-re. (MTI)

PRIMA PRIMISSIMA, 2017. A 2017. évi *Prima Primissima Díjra* a népművészet, közművelődés kategóriában Bálint György kertészmezőre, Erdélyi Tibor táncművészre és a *folkMAGazin* folyóiratra lehetett szavazni. A december 1-jén a budapesti Műpában megtartott ünnepségen a fenti kategóriában Bálint Györgyöt hirdették ki győztesként. Minden tiszteletünk „Bálint gazdá”-é, de megjegyezzük, hogy a népművészethez nem sok köze van (munkásságáról a kitüntetés kapcsán lásd Fábos Erika: Kicsiny lámpás szeretne lenni. *Vasárnap Reggel* 2018. jan. 6. 7. old.), vagyis az utóbbinak és a közművelődésnek nem szabadna egy kategóriában szerepelnie! • A közönségdíjat a *Hazajáró* televíziós honismereti magazinműsornak ítelték a szavazók. A stáb hétről hétre bakancsot húz és elindul, hogy keresztül-kasul bebarangolja a Kárpát-medence varázslatos tájait, és megismerje hazánk természeti és kulturális értékeit, történelmi emlékeit és az ott élő emberek mindennapjait. A „hazajárók”-ról részletesebben lásd például Pataki Tamás: Kárpát-dzsungeltől a magyar sivatagig.

Magyar Idők 2018. 29. 17. old.; Zika Klára: „Honismeret nélkül nincs hazaszeretet.” Találkozás a „Prima Primissima” díjjal kitüntetett „Hazajáró” televíziós műsor szerkesztőjével, Kenyeres Oszkárral. *Honismeret* 2018. 1. sz. 31–35. old.

A TRADÍCIÓ VÁNDORÚTON. 2017. november 24-én került sor a Magyar Néprajzi Társaság Néprajzi Gyűjtő Szakosztálya által Országjáró Tradíció Találkozások címmel indított előadássorozat első állomására a fonyódi Kulturális Központban. Az új program célja, hogy személyes találkozások segítségével ismertesse meg a Tradíció Gyűjtőpályázat és a hozzá kapcsolódó mozgalom céljait, valamint elért eredményeit a helyi közösségekkel, ezzel ösztönözve annak tagjait a helyi néprajzi értékek felfedezésére és gyűjtésére. A szakosztályt ez alkalommal annak elnöke, Paál Zsuzsanna, illetve Devecsei Gáborné Ildikó és Birinyi József képviselték. Az önkéntes gyűjtők köréből pedig Madarászné Proity Marianna, többszörös díjnyertes pályázó, ismertette buzsáki néprajzi gyűjtéseit. A sorozat ötletadója: Vasvári Zoltán, a szakosztály egyik titkára.

NYISZTOR TINKA KITÜNTETÉSE. Elismerő oklevéllel tüntette ki a művészetoktatásban kimagasló teljesítményt elért pedagógusok, művésztanárok, képzők, közösségek, intézmények munkáját a Magyar Művészeti Akadémia 2017. december 4-én. A pedagógusok között az MMA Nyisztor Tinkát tüntette ki a moldvai magyar közösség kulturális képviselője és a magyar nyelv használatának széles körű terjesztése és ismertetése érdekében tett példaértékű eredményeiért, fáradhatatlan munkásságáért.

HOLLÓKŐ. Legóból építették meg Hollókő mását. Mintegy 15 ezer legókoc-kából építették meg a világörökségi Hollókő ófaluja legismertebb részletének mását, az alkotás a Palóc Játsszóházban látható. Az Ófalu legismertebb részletét, a fatornyos templomot és az azt körülvevő hét házacskát, utcát, kertet készítették el. A LEG-Ófalu projektben egy 100-szor 130 centiméteres dioráma készült el, és ehhez a gyártó cég is segítséget nyújtott, mivel egyes esetekben egyedileg készítettek építőelem-darabokat. A makettet Marosvári Péter és Gazda Diána készítette több mint két hónapos munkával. (Vasárnap Reggel 2016. jún. 5. 7. old.) • **Harminc éve világörökség Hollókő.** – Az örökség nemcsak a kövekben, nemcsak az épületekben, hanem a szellemiségben is rejlik – mondta Kövér László 2017. december 10-én Hollókőn, a Nógrád megyei falu világörökséggé nyilvánításának 30. évfordulóján rendezett ünnepségen. Az Országgyűlés elnöke a rendezvényen köszöntötte azokat is, akik a hollókőiekhez hasonlóan Budapesten harminc éve őrzik a szintén a világörökség részévé vált pesti és budai Duna-partokat, benne a Lánchíddal és az Országház épületével, és kiemelte: „a palóc élet, a magyar élet, a közép-európai élet él, élni akar és élni fog, ezt üzeni a világnak a hollókői világörökség”. Kövér László hangsúlyozta: egy kevesebb mint 400 lelkes kis magyar falu és egy majdnem kétmilliós magyar nagyváros harminc esztendeje, nemzetközi értelemben is hitelesítve

hirdeti, hogy az örökség a szellemiségben is rejlik. (MTI) • **Höllőkő immár egész évben várja a turistákat.** „Höllőkő harminc esztendővel ezelőtt került fel az UNESCO világörökségi listájára. E kerek évforduló apropóján Szabó Csaba polgármestert az elmúlt esztendők azon fejlesztéseiről kérdeztük, amelyek lehetővé tették, hogy a 350 lelkes település napjainkra már az év 365 napján kínál változatos programokat az idelátogatók számára. – A számottevő önrésszel kiegészített európai uniós pályázati forrásokból jelentős fejlesztések történtek a településen az elmúlt évek során. Melyek voltak ezek? – Sikerral pályáztunk a „Próbáljon szerencsét Höllőkőn” projektünkkel, amely kiemelt turisztikai beruházások sorát tette lehetővé a számunkra, kétmilliárd forintot meghaladó összeg erejéig. Az elsődleges célunk az volt, hogy új munkahelyeket teremtsünk, Höllőkőn teljes legyen a foglalkoztatottság, amit sikerült elérnünk, sőt ma már a környező településekről is fogadunk munkavállalókat. Mindezt új turisztikai attrakciókkal értük el, s ezeknek köszönhetően Höllőkő napjainkban már nem csupán egynapos turisztikai célpont. Több mint húsz beruházást valósítottunk meg. Közhasználatú vizesblokkot építettünk, új parkolót alakítottunk ki, megtörtént a höllőkői vár 13. században épült részének teljes rekonstrukciója, korhű berendezési tárgyakkal, vetítőteremmel, ahol a vár történetét tekinthetik meg a látogatók. Az Ófaluban megnyitottuk a Guzsalyas házat, a Gazduram sajtoboltját, a Kalácsos boltot, az Oskolamester házat, a Palóc Játzóházat, harangjátékot építettünk, közösségi teret hoztunk létre az Ófalu bejáratánál lévő központi helyen. Megépült a Küszöb információs iroda, és bizony sorolhatnám még. Sok-sok minden épült e projekt jóvoltából, zömmel 2014-ben és 2015-ben. Mindennek, és a 2016-ban átadásra került Castellum Hotel Höllőkő négycsillagos szállodának is köszönhetően tavaly a korábbiaknál több turista látogatott el hozzánk. Jelentős fejlesztésünk volt továbbá a Magyar–Szlovák Partnerségi Program keretében két tanösvény megépítése, rendbe tettük a régi parasztfürdőit, és megoldottuk a csapadékvíz elvezetését öt helyszínen egy másik projekt keretén belül. [...]” (Nógrád Megye Magazin 2017. 12. 07. 13. old.)

TÁRSASÁGUNK ÚJ ÜGYINTÉZŐJE. A Magyar Néprajzi Társaság 2017. december 6-i választmányi ülésén Kőrösi Dalma ügyintéző több mint kétéves munkaviszony után elbúcsúzott a választmánytól, s egyúttal a Társaság tagságától. Bodó Sándor elnök egy csokor virággal köszönte meg egyesületünk érdekében kifejtett tevékenységét. Társaságunk új ügyintézője 2017. november 21-től Horváthné Mahlmeister Zsuzsa, budapesti néprajz szakos egyetemi hallgató.

Összeállította:
HÁLA JÓZSEF
MÁTÉ GYÖRGY